

تاغى مراد

ماما يېر قوشىغى

قصة

«ماما يېر قوشىغى» قصهسى بىرىنچى مرته «قوشىق» نامى بىلن «ياشلىك» ژورنالده اعلان قىلىنەدى («ياشلىك»، ۱۹۸۷، ۳-سان). قصه نىنگ تولىق وريانتى شو بىلىلى كتاب شكلىده چاپ ايتىلەدى (غفور غلام نامىده گى ادبيات و صنعت نشرياتى، ۱۹۸۷). اثر نىنگ يازوچى تامانىدن قىتە ايشلنگن يىنگى وريانتى اېسه ۱۹۹۴-يىلده نشر قىلىنەدى («آت كىشنە گن آقشام». «شرق» نشريات-مطبعة كانتسېرنى باش تحريرىتى، ۱۹۹۴).

۱

خمار ماماگە كون توغدى.

يالغىز اوغىل عسكردن كېلر بۇلدى.

آستانە سىدن سويونچى خۇر ارىمەدى.

خوش خىر آلىب كېلگۈچىلر بىراوىگە تۇن ياپدى، بىراوىگە بېل باغ اۋرەدى، بىراوىگە دۇبى كىيگىزدى.

يالغىز اوغىلدىن بارىنى ايه مەدى.

قۇلى صندوقده بۇلدى.

كۆزى آستانەده بۇلدى.

عسكردن قىتمىش اوغىلدىن درك بۇلە بېرمەدى.

شونە، ماما كۇنگلىگە تەلكە توشدى. چىن-دە، يۇل عذابى - گۇر عذابى. يۇلدە نىمەلر بۇلمەيدى.

چالىنى آلتىتېرىب، يۇلگە چىقرەيىن، دېدى.

چالى قىردە باتىب ارپە اۋرەدى. ايكى-اۋچ كوندە اۋراقچىلرگە سوو آلىب بارىش اوچون بىر كېلىب كېتەدى.

بې چارە چالى حلى اېشىتمەدى. اېشىتسە، آت قۇيب كېلەدى.

خمار ماما قۇلىنى قاشى اوزرە سايبان قىلدى. چالى ارپە اۋرمىش قىرگە قرەدى. اوغلى كېلمىش دېناو يۇلگە قرەدى.

انتها، عسكەر كېلدى.

خمار ماما كۇچەگە چىقر بۇلدى. كلىشىنى ايزلەدى. تېگرەسىگە انگلەدى. تاپالمەدى. يىلنگ آياق چىققنى اېپ بۇلمەدى.

بو، سويونچىخۇرلر ايشى اېكىنىنى بىلدى. كولىب توره بېردى. كلىشىنى سۇراوچى بۇلدى.

تېوره كده يورمىش همسايە-قۇلر، خویش-تبارلر بېلكە قىسدى.

هاولى دروازەسى آلدیده تورمىش مردان جوازكش ايتدى:

- سوپونچىسىگە بىرار نىمە اتمە سنگىز، كلىشىنگىزنى - دە بېرمەيمەن، دروازەنى - دە آچمەيمەن. ە؟ يۇق، مردان جوازكش بارنىنگ بالەسى، مېدە - چویدەلرگە اوزەتگن آياغىنى - دە يىغمەيدى، ەه!

جوازكش دروازەنى ایچىدن زنجىرلب آلدی. دروازە تىرقىشىدن آدملىر قارە بېردى.

اۇغلى آستانەدە لیگىنى كۆرمىش ماما، اېندىگى اتە دیدىگى آخرگى سوپونچى اېكنىنى بىلمىش ماما، اوچ يىلدىن بويان اۇغلىنى ساغىنە بېرىپ، يورەك - بىغرى اېزىلىپ يورمىش ماما، يۇقچىلىگىنى - دە اېسىدن چىقىرىپ قۇیدى. قىسىر قالمىش مالینى اتب يوباردى:

- انەوى مالیمنى اتە دېم، بار - ای! - دېدى. شوندىن كېيىن جوازكش قۇیندەگى كلىشىنى ماما پایىگە آلیب كېلىپ قۇیدى.

ماما كلىشىنى آياغىگە يۇل - يۇلەكەى ایلدى. دروازەگە تلىپىندى.

جوازكش دروازەنى آچدى.

آستانەدە عىسكەر توردى.

ماما اۇزىنى اۇغلى بىغرىگە تىشلەدى. يوزىنى اۇغلى بىغرىگە باسدى.

عىسكەر مامانى قوچاقلىب آلدی. بىر - ایكى مرتە يېردن كۆتۈرىپ آلدی.

- رز - رز - رز! تى پۇخودېلە، مەمشكە، دە! نو، ستراست - نې ردۇست! - دېدى. Raz-raz-raz! Ti poxudela, mamashka, da! Nu strast - ne radost!

ماما بېلى زىرقىرەپ كېتدى. اما تېورەك دە گىلرگە سىر بېرمەدى. دردى ایچىدە بۇلدى. اۇغلى قىلىغىنى ساغىنىشكە يۇیدى.

يوزلرینى اۇغلى كۆكرەگىدەگى نشانلرگە سويكەدى، ھۇنگرەب يىغلىدى.

عىسكەر آنەسىنى يوپتدى:

- نو، مەمشە، نو، خواتىت! Nu, mamasha, nu, xvatit! - دېدى. عىسكەر، باشى اوزرە ساچقىلر ساچىلدى. بالەلر ساچقى تېردى.

عىسكەر ساچقىلر آستىدە ایچكریلەدى.

آدملىر دورە بۇلدى. حال - احوال سۇرە - سۇرە بۇلدى.

عىسكەر باش ایرغەدى. لۇندە - لۇندە جواب بېردى:

- دە! نىچىگو! سپەسىبە! Da! Nichego! Spasibo!

عىسكەر دورەگە النگلەدى. آنەسىدن سۇرەدى:

- مەمشە، گدى پېشە? Mamasha, gde pashasha?

خمار ماما دورەگە جاودىرەپ قرەدى. اۇرىسچەنى چلە - چولپە بىلانغىچ جوازكش تىلماچ بۇلدى.

- آنەسىنى سۇرەپىتى، خالە، - دېدى.

- ەه -، آنەنگ مى؟ قىرگە ارپە اۇراققە كېتىپ اېدى. حلى - زمان كېلىپ قالەدى.

عسكر باش ايرغهدى:

- ارپه اورگنسىكىده؟ نيچېگو، پريدیوت! - دېدى. **Arpa o'rganskida? Nichego, pridiyut!**
- خمار ماما اوغلى پاي-قدميگه آش بېردى.
- توى آتەسى قيردن قيتگنده بۆلهدى، - دېدى.

۲

عسكر اپرەلب بدن تریه قیلدی. بېلیگچه یلنغاچ بۆلدى. ھاوۈلینی ایلنپ چاپدی. آیاغینی کۆتردی، بېیلچگینی پېشانەسیگە تېککیزدی. قۇللىرىنى پېرگە تېرەدى. یاتدی-توردی، یاتدی-توردی.

- رز-دوہ-تری!.. ژيوو، سپرژانت آرزىقولوف! **Raz-dva-tri! Jivo, serjant Orziqulov!** - دېدى.
کون تېرەک بۇیى بۆلدى.

عسكر خالەسى دۇپاسدەى اوغلىنى اپرگشتىرىب كېلدى. عسكر خالەسىگە پېشواز يوردى. اۈنگ قۇلىنى چكەسىگە قۇيدى.
- سپرژانت آرزىقولوف! - دېدى. كۇرىشىش اوچون خالەسىگە قۇل اوزەتدى.
خالەسى عسكر قۇلىنى اېمس، اۈزىنى بغيرىگە آلدى. عسكر جىيىنىگە قرەب قۇلىنى چكەسىگە قۇيدى.

- سپرژانت آرزىقولوف! كك توایه ایمیه؟ بهرام؟ زنهچیت، بۇریه، ده؟ **Serjant Orziqulov! Kak tvoya imya? Bahrom? Znachit, Borya, da?** - دېدى.

- یۇق، بهرام، - دېدى جىين.

- نېت، بۇریه! بهرام، اۈتستەلۋاي ایمیه! بۇریه ساوربېننەیه! ریه داواى بۇریه! **Net, Borya! Bahrom, otstaloe imya!**

!Borya sovremennoe Borya

جىين، تاغە بۆلمیش گېيگە توشونمەدى. آتەسىگە جاودیرەب قرەدى.

آتەسى آره گە توشدى.

- جىيىنىگىز حلى عسكر بۆلمەدى. اۈزبېكچە گېيرەمە سنگيز، توشونمەيدى، - دېدى.

- نو-نو، پاره زنت، پاره! **Nu-nu, para znat, para!**

عسكر چلقنچە ياتدی. آياقلىرىنى چلشتىردى. برماقلىرى بیلن كۆكرەگىگە چېرتدی. اۈزىچە خىرگایى قیلدی:

- آی لەو یو، آی لەو یو... یه وهس لیوبلیو، یه وهس لیوبلیو... **I love you, I love you... Ya vas lyublyu, ya vas ...**

lyublyu...

۳

كون آقندە عسكەر آتەسى قيردن اېنيب كېلدى.
 آتيني دروازه آلدیده قالدیردی. قەمچینی بېل باغیگە قیستیردی.
 ایچکری روانه بۇلدى. کولیمسیب- کولیمسیب قەملەدی، قوچاغینی آچیب- آچیب قەملەدی.
 اۋزیچە گپیریب- گپیریب قەملەدی.
 - قنى، عسکر كېلییدی- دە، قنى...
 عسکر آتەسیگە پېشواز یوردی. قۇللىرىنى باشی اوزره یایدی.
 - اۋ، پەشە، زداراوا! - دېدی. - سكۇلكە زیمە، سكۇلكە وېسنە! O, papasha, zdorovo! - dedi - skolkо zima, skolka vesna!
 آتەسى قوچاقلىشىپ- قوچاقلىشىپ كۇرىشىدى. شو اۋزیم نینگ اۋغلىم مى، دېمیشدە، عسکرگە قرەب- قرەب قۇیدى.
 آتەسى جانلىق سۇیدى.
 قرینداش- اوروغلر، گپگە یېترلر اوچون تۇى قیلیب بېردى.
 اۋغلى آياق آلیشى بیلن گپلریدن اولەى- بولەى ایذا بۇلمەدی.
 میلى، حلى- حاضر عسکرلیک هواسى بار. كېین- كېین اۋزیگە كېلەدی، دېپە اۋیلەدی. اما عسکر اۋزیگە كېلمەدی.
 موی سفید آتەسى طاقتى تاق بۇلدى، آتەسى یاریلدى:
 - اولیم، اېرتە بیروا ایتگن اېکن، آتەنگنى كۇردیم - احمد فارغ، اېنەنگنى كۇردیم - تاوانى یاریق، دېب. آتەنگ شول، اېنەنگ شول، قوی اېندى، اۋز تیلینگدە گپیر.
 - نو، دەیۋش، پەشە، دەیۋش! Nu, dayosh, papasha, dayosh!
 - مېن- کو، چلە- چولپە بیلەمن. قیزیل عسکر بۇلیب، اۋریس آشنالریم بیلن تیللشە بېریب، پیچە بیلیب آلیب اېدیم. لېکن اېنەنگ بی چاره مەوی قیشلاقدن نرینی بیلەیدی. تیلینگ گە توشونالمەى قیینلیه پتی.
 - نو، پەشە، پاره زنهت! Nu, papasha, pora znat!
 آتەسى نیمە قیلیشىنى بیلەدی. اۋى سوریب قالدی.
 آتەسى بیر وقتلر دېناو، ترمذلردە قیزیل عسکرلیک مشقینی آلیب اېدی. منە شو یېرلردە ساوېت حاکمیتینی برپا اېتیش اوچون قۇلتیغیگە تۇپانچە آسیب اېدی.
 اونده مەوی میشیقى پۇریم آتەسى قارنیده یا بار اېدی، یا یوق اېدی. بو اۋزی، کیمگە پۇریملیک قیلیه پتی؟
 آتەسى زردەسى قینهدی. کۋیلەگینی کۋتردی. چپ بیقینیده همان سقلنپ تورمیش عجب تاوور ایزلرنی آچدی.

- اى سپرژانت، سپن اوزى كيم بيلن گپلشه ياتگنينگنى بيليه پسن مى؟ - دېدى. - مېن نه گن تقيب، ساوېت حاكميتىنى اورنتگنيمده قه پېرده اېدينگ؟ اېنه ننگ نينگ قارنیده، آته ننگ نينگ بېليده اېدينگ! ايشانمه سنگ، منه، نه گن ايزى حلى يم توربيدى، منه!

- يه اوزبېكسكى يزيك نې پانيمه يو! Ya uzbekskiy yazik ne ponimayu!

آته سى او دېدى، بولمه دى، بو دېدى، بولمه دى. عسكر گپ كارلهمه دى.

آته سى، شو چيندن اوز اوغليم مى، يا، باشقه بيراو مى، دېميشده ي عسكر اوياغيدن قره دى، عسكر بوياغيدن قره دى. انيق بير گپگه كېلالمه دى.

كېين، شو اوز اوغليم اېكنى يا حقااست چين بولسېن، يا يالغان بولسېن، دېبه عسكر قولاق-چكّه سيگه ترس يېتكيزيب بير سالدى.

عسكر بونده ي ضربنى كوتمب اېدى مى، يا، اېسكى قيزيل عسكر مشتى اوزى شونده ي بوله دى مى، ايشقيليب، يانباشيگه گوپ اېتيب توشدى. اونسيز، جينگك بوليب ياتدى.

آته سى عسكرنى ياقه سيدن اوشلب تورغيزدى. اېندى بو چكّه سيگه سالماقچى بولدى.

عسكر آته سى نيتىنى پېقه دى شېكىلى، هاويلنى ايلنېب قاچدى.

- وای اېنه جان، اؤلديم-اي! - دېبه بقيردى.

آته سى بېل باغیده گى قمچىنى آلدى. يلنگ آياق بوليب عسكر قوودى.

- اېنه غرنينگ باله سى، توخته دېمن! - دېبه زوغوم قىلدى.

عسكر اؤقه دى اوچدى. آشخانه گه كيريب باردى. قازاننى ايلنېب چاپدى. آته سى كېتيگه پنهله دى.

- اېنه جان، آته منى اوشلنگ! جان اېنه، اوشلنگ! - دېبه يالواردى.

- قورقمه-اي، اينده مه يدى!

- اينده يدى، سيز كورمه دينگيز، اوچې بيرته اېديم! قولىده گى قمچىنى آينگ، اېنه جان!

آته سى زوغوم قىلدى:

- اوشله مه مېنى، اېنه سى، اوشله مه! - دېدى. - اېنه غرنى بير قمچى آستيگه آله يين!

آته سى آره چه قىلدى.

- قوينگ، اېندى قابل عسكر بوله دى، - دېدى. - ايت، قابل عسكر بوله من، دې.

- اېندى قابل بوله من، جان آته!

- هه-ه، اېنه غرنينگ عسكرى، تيلينگ بار اېكن-كو!

- بار، منه، بار!

شوندهی قیلیب، عسکرگه تیل بیتدی. عسکرلیک کیملرینی تشلهدی. اؤز کیملرینی کییدی.
 بیر ابرته آتەسى آوازیدن اویغاندی.
 - سەرژانت آرزیقولوف، بو یاققه بیر قرەنگ! - دېدی آتەسى.
 عسکر هدههلب کییندی. آتیلیب باردی. اویقولى كۆزلرینی اوقهلهدی. آتەسىگه جاودیره ب قرەدی.
 - سەرژانت آرزیقولوف، ببت-قۇلنى یوویب فرشتهلى بۇلیب كېلىنگ، مهم تاپشیریق بار!
 عسکر چاپقیلب باریب، چاپقیلب كېلدى. آتەسى عسکرنى آغیلخانەگه ابرگشتیریب باردی. مال تپیلرینی كۆرستدی.
 - منه ویلر نیمه، سەرژانت آرزیقولوف؟ - دېدی. - هه، یشنگ، تپى! اېندى، اؤزىنگیزدن قالر گپ یوق، سەرژانت،
 تیریکچیلیک، هه، تیریکچیلیک! بیلەسىز، تپى قیشده كۆپ یخشى اوتین بۇلهدی. قیش نینگ غمینی یازده یې، دېگن! اېندى، اېنگنى
 بیلککه چه توریب، تپى یاپگنسىكى، هه!
 عسکر تپیلرگه قرەدی. كۇنگلى اؤینهدی. بیر، تپىگه قرەدی، بیر، آتەسى قۇلیده گى قمچىگه قرەدی.
 اؤلهمین نینگ كونیدن بیلکلرینی توردى. اوه یلب گینه اېنکه ییدی. تپىگه قۇل اوردی.
 كۇنگلى اؤینه گندن-اؤینهدی. كۇزلرینی چیرت یومدی. تغین آچدی. بیلکەسى آشه آتەسىگه قرەدی.
 آتەسى ققەیب قرەب توردى. آتەسى قمچی اؤیتتى.
 عسکر تقدیرگه تن بېردى. تغین كۇزلرینی یومدی. تپینی كفلریگه آلدی. دېوارگه قولچكشلب تپى یاپدی.
 شونده، دېوارده گى قطار تپیلرده باتیب یاتمیش آتەسى پنجه ایزلریگه كۇزى توشدی.
 - هه، بلى، سەرژانت آرزیقولوف، گپ بوندهی بۇتې-ده! - دېدی آتەسى. - اېنەنگیز نینگ قۇلیدن بیر ایشنى آلهدیگن
 بۇلدىنگیز!
 بیر آقشام آتەسى مسألەنى كۇندهلنگ قۇیدی:
 - منه، مهمانلیگىنگیزده قریدی، سەرژانت آرزیقولوف. كېلدى-كېتدىلرده سییره كلب قالدى. سۇره ماقدن عیب یوق، اېندى
 كیم بۇلماقچىسىز؟
 عسکر حربى خدمتدن قېتىب، اجراقۇم رئىسى بۇلەمن، دېبه نیت قیلیب اېدی. انه شو نیتینی ایتیش اوچون تیلی ایلنمەدی،
 بیلکە قىسىپ قۇبه قالدى.
 آتەسى بۇلرى گپنى ایتدی:
 - بیلە گنسىكى-ده؟ اونده، بیزنىكى بیلگنسىكى! منهوى زرنگ تياقنى آلیب، آرقەمدن یورگنسىكى! سەرژانت آرزیقولوف پاده
 باققنسىكى!
 عسکر انگره ییب قالدى. آغزى آچیلیب قالدى.

آتهسى بير اؤقره يدى .
 عسكر ديرك اېتيب جاييدن توردى .
 - بېست، پاده باققنسكي ! - دېدى .
 شو كوندهن اعتباراً عسكر چكنه چوپان بولدى .
 اديرده اوزون كون چكنه مال باقدى .
 اول- اول كۈنيكه آلمه دى . قهپيرلرگه دير، خصوصاً، عسكر بولميش جابلرگه كېتيب قالگيلرى كېلدى .
 كېين- كېين اديرلرگه اورگنه باردى . اديرلرسيز زېرىكىدى . اديرلرسيز كوني اؤتمه دى .
 آقشاملرى اويمه- اوى يوردى . آشى حلال يىغدى .
 باشى ايگېته بولدى .
 كېتمه- كېت ايگېته قيز كوردى .

۵

اېل عسكرنى سېرژانت آرزىقولوف دېيشىنى قويمه دى .
 هزل- مطائبه چيلر توى- گشتكلرده سېرژانت آرزىقولوف عسكردن قېتيب كېلىب گېيرميش گېلرېنى گېيرىب بېردى .
 قىلقلرېنى قىلىب كورستدى .
 اېل خندان آتيب كولدى .
 باله لر سېرژانت آرزىقولوف بولېب گېيرىشدى، سېرژانت آرزىقولوف بولېب كوريشىب- سؤره شدى، سېرژانت آرزىقولوف بولېب تېپى ياپدى .
 اېل قهقهه اورىب كولدى .
 او، سېرژانت آرزىقولوف بولېب قالدى .

۶

شونده... شونده، اوروش باشلندى .
 سېرژانت آرزىقولوف اوروشگه كېتىدى .
 اوروشدن اېسن- امان قېتىدى .
 تېوره ك كه اله زرك باقدى .
 آتهسى بې چاره رحمتلىك بوليدى .

گُل دېب اتلميش بير درد ايکټه قيزينى - ده آليب کېتيدى .
چاليدن آيريلميش آنه سى بيلن فرزندلريدن جُدا بولميش عيالى مونگغهييب قاليدى، غريب بوليب قاليدى .
او اوروشدن عجب تاوور بوليب کېلدى .
ميق اېتمه دى . آليس - آليس لرگه تېرمولدى .
قرينداش - اوروغ باله لرى کؤكسيده گى نشان - مدال لرگه قؤل تېککيزيب کؤردى .
- بولرنى قه پيردن آلدینگيز؟ - دېبه سوريشتيردى . - اوروشگه بارسک، بيز هم نشان آليب کېلردىک، - دېدى .
شونده، سېرژانت آرزيقولوف قيرغين برات کونلردن بار - يوغى بير مرته گپ آجدى :
- اوروش نينگ آتى اؤچسین، باله م، - دېدى . - سيزلر سؤره منگلر، مېن اېتمه يين .
بونده يچيکين آهنگ جمالرنى مېن تاقديم، سيزلرگه تاقيش نصيب اېتمسین ...
کلخوز رئيسى سېرژانت آرزيقولوف نى يخشى - يخشى ايشلرگه قويماقچى بولدى . اما سېرژانت آرزيقولوف رد اېتدى . تغين
اؤز پاده سيني سوردى .

ايکى ييلده فرزند کؤردى . بونيسى - ده قيز بولدى . قيز بولسه - ده عمرى بيلن بولسین اېدى، بونيسى - ده کېتدى .
تورتينچيسى اؤغبل بولدى .
خمار ماما نبوره سى اوچون اسم اؤيله دى .
عقل لرگه مصلحت سالدى . آق - قاره نى تينگن لرگه کتاب کؤردى .
آليس اؤيله ديلر .
اؤيله مەى بوله دى مى ، کېتمه - کېت اوچته فرزند کېتدى !
آخ - عاقبت، حيات صاحبي بولسین، حياتده تورسین، دېبه تورسون دېب اسم قويديلر .
آته - آته آرزوسى بجا بولدى .
تورسون حياتده توردى .

۷

يالغيز اؤغبل تورسون بير آياغى مکتبه بولدى، بير آياغى اديرده بولدى .
مکتبدن کېين بير قوينيگه نان سالدى، بير قوينيگه کتاب سالدى . آته سى آلدېگه باردى .
تاشگه چؤنقه ييب کتاب اؤقيدى . آواز قويب کتاب اؤقيدى .
اېل تعبيرى بيلن اېتميش، تورسون غزلخوان بولدى .
بيره م، توى - معرکه لرده شعر اؤقيدى .

مکتب کتبخانەسى کملیک قیلدی. تومنندن دستە-دستە کتاب آلیب کەلیب اؤقیدى.
 صندوق آستی بیلن دېرزه تاكچهلری کتابگه تۆلدى.
 ادبیات معلمی تورسون نینگ شعری دفترینی کۆریب بېردى. بىر-ایکیتەسىنى تومن رۇزنامەسىدە چىقىرىب بېردى.
 یالغیز اۇغیل داوړوغى دانگ ترەتدى.
 ابل اۇیلب قالدى: آتەسى بار-یوغى پادەجى بۆلسە، اۇغلى قندەى قیلیب بیت یازەدى؟
 جوابینی آتەسىدن سۆرەدى:
 - سېرژانت آرزىقولوف، اولینگیزگە نیمە بېرىب باقیەپسيز؟
 - شو، بیز نیمە یېسک، او یم شونى یېپىدى.
 - اونده، قندەى قیلیب بیت بیتەپتى؟
 - شونگە حیرانمن. شونچە بوى-بستیم بیلن مېن بیت بیتالمەیمن، بو ابئەغر بیتەپتى.
 بىر آقشام سېرژانت آرزىقولوف اۇغلى یاتەجک اویگە آهستە کىرىب آلدى.
 دېوارده رنگ تصویرلر ایلغلیک بۆلدى، قلم تصویرلر ایلغلیک بۆلدى.
 تصویرلرده طرفە گۇلر، قارلى تاغلر، جانوارلر بۆلدى.
 بىر سمن یۇرغەلب یوردى. بىر بۇز یاللىرى هیلپىرەب-هیلپىرەب یېلدى. بىر جییران آلیس-آلیسلرگە تېرمولیب کیشنەدى.
 ایکیتە قارە تۇرىق آلد آباقلرینی کۆترب، تومشوقلرینی تومشوقلرگە تېککیزیب ایسکشدى...
 «آتگە مايللى بۇلیدی. اېسەیسین، آت آلیب بېرەمن».
 سېرژانت آرزىقولوف شوندهى نیت قیلدى.
 دېرزهده تخلاقلیق دفترلرنى ورقلەدى.
 اۇغلى شولرنى اوز ایچیدن چىقىرىب بیتدى مى، یا، بىرار کتابدن آلیب بیتدى مى، بیلالمەدى.
 دفترنى ورقلەدى-ورقلەدى، تەیندە عجبلىندی...
 دفترده بىر قیز رسمى بۆلدى. قیز خوشرؤى گینه بۆلدى. یېلکەسىدە گۇلدار رۇمال بۆلدى.
 رسم آستیدە حسن خط بۆلدى.
 «شو قیز اوچون بیتلیمیش بیت بۆلسە عجب اېمس».
 سېرژانت آرزىقولوف شوندهى اۇیلەدى.
 عیالینی چقىردى. قیزنى کۆرستدى.
 عیالى قیزگە بات-بات تیکیلدى.
 - تئیمەدیم، - دېبە یېلکە اوچیردى.

عئالى اوزىده يوق خوشوقت بولدى.

يالغىز اوغلى اويغانىدى! بىر قىزگە، كىم بولسە-دە، بىر قىزگە كۈنگىل قۇيىدى! بىر قىز بىلەن كۈنگىل آىب، كۈنگىل بېرىدى! يالغىز اوغلى سوبوكلى بولىدى!

اوغلى مەكتىبى بىتىرسىن. نصىب بولسە، شو قىزنى كېلىن قىلەدى!

اوج بىردەى قىزنى قارە بېرگە بېردى. نصىب بولسە، شو قىز كېلىن-دە بولەدى، قىز-دە بولەدى!

سېرژانت آرزىقولوف نىنگ-دە بىر قووانچى اىكى بولدى. آرزوسى اېزگو بولدى.

نصىب بولسە، اۇغلىنى وقتلى اويلىتىرەدى. يالغىز اۇغىل اېرتە اويلىنسە، اېرتە فرزندلى بولەدى. اۇزىدن-اۇزى كۈپەيەدى، اۇزىدن-اۇزى اونيپ-اوسەدى. فرزندلىرى آتەسىگە يۇلداش بولەدى، باباسىگە نېورە بولەدى.

آتە-آتە آرزو-هوسى ھمىشە اېزگو بولەدى.

اما حىيات ھمىشە-دە آتە-آتە آرزو-هوسىگە اېش بولە بېرمەيدى.

حىيات باشقە، آرزو-هوس باشقە.

۸

تورسون مەكتىبى بىتىردى. كىيىملىرىنى جامەدان جايەلەدى. گپ يوق، سۆز يوق، اۇقىشگە جۈنەدى. آتەسى آغرىنىدى.

اوروشدە قان كېچمىش آتەسى اۇغلىنى قۇللىب-قۇتلەدى. قۇلىگە پۇل بېردى. خوش-خوشوقت اۇقىشگە جۈنەدى. بات-بات تەيىنلەدى:

- اولىم، بىز اۇقبالمەدىك، اېندى، سېن اۇقى. زمان اۇقىگىنىكى بۇلىب قالدى. بىردن-بىر تىلەگىم، آتەنگ كىم، اېنەنگ كىم، شونى اونوتمەسنگ بولدى...

تورسون اۇقىشگە كىرىپ كېلدى.

تەعطىل كېتىدن تەعطىل اۋتدى.

تورسون اۋسىب-اولغەيدى.

يوزلىرىدە اوچلى نىمەلر تاشىب ياتىپ اېدى. ياناقلىرىنى غدىر-بودىر نىمەلر باسىپ ياتىپ اېدى.

ياناقلىرى قۇنغىرتاب قارە اېدى.

بىر غنىمى ياناقلىرىنى قاتىپ ياتمىش تېيگە قىاسلەدى. بىر غنىمى ياناقلىرىنى چىلمەگە قىاسلەدى. اۇزى آينەگە قرەدى-قرەدى-دە:

- يوق، بولر شونچەكە كىرلر، - دېدى. تورسونقۇل يويونە بېردى-يويونە بېردى. ياناقلىرىدە گىلر كېتدى. يوزلىرى سىلىققىنە بولدى.

عجب تاوور كيملر كيه ديگن بولدى.
 پاپروسنى لبلرى چپتيگه قىستىريب يوره ديگن بولدى.
 گوگردنى تشله دى، يانديرگيچ توتدى.
 جوزدانى بپتيگه عياللر تصويرىنى ياپىشتىريب آلدى.
 آياق كيملرى تاوانى كوتريلدى.
 ساجيگه ساج قوشيلدى. قولاقلىرىنى ياپدى.
 پلونى قاشيقدە بپيديگن بولدى.
 بىر تويده «مودرن تاكه ننگ - Modern Talking» دپه اتلميش گروه اشوله سىنى خىرگايى قىلىپ اوينه دى.
 كۆپنى كۆرگنلر ميسغيدە كولدى.
 - آتە سىگه تارتىدى، - دېدى.

۹

تورسون تانگ سحرلب اويغاندى.
 ببت-قولىنى يوومسدىن دوكانچه گه چاپدى.
 اما دوكانچه حلى ياپيق بولدى.
 او دوكانچه آلدىنى آليب توردى.
 شعرى چاپ ايتلميش رۇزنامەدن اۋنتە آلدى!
 قىتيميگه قرەمە دى. رۇزنامەلرنى قۇلتىغىگه قىسىب چاپدى.
 بىر رۇزنامەنى قۇلىگه آلدى. تىغىن، بىرار مصرعم توشىب قالمەدى ميكىن، دېگن تشويشده شعرىنى يۇل-يۇلەكەى اۇقىدى.
 هيچەلب اۇقىدى.

خىريت، مصرعلرى توگل بولدى.
 اجاره سيدة اېشىكىنى ايچكرىدن قفلله دى.
 شعرلرېنى چلقنچه ياتىب اۇقىدى، تىك توريب اۇقىدى، اۋتيريپ اۇقىدى.
 تورسون اۋزىنى كته شاعر حس اېتدى.
 رۇزنامەده گى رسمبگه تىكىلدى. اۋزىنى... ۲۰-عصر بويوك پيويرلرېگه قياسله دى.
 «يۇق، اۋخشەمەيدى. بويوكلر سقال قۇيه دى. بويوكلر سرخانەلى موندشتوك چېكە دى».
 چين، قديمگى اولوغلر سقالى بار، سرخانەلى موندشتوگى بار.

نيمه گه اېندى تورسون سقال قويمه يدى؟ موندشتوك چېكمه يدى؟
 آدملىر سقالينى قيرتيشلب يوره دى. آدملىر پاپيروس چېكيب يوره دى. يوره بېرسين! آدملىر كيم بوليدى؟ جايدارى خلق-ده!
 يوق، جايدارى خلقدن فرق قيلماق لازم...
 تورسون سقال قويدى. تورسون سرخانه لى موندشتوك آلدى.
 تورسون اسم-شريفينى پيچيرلب ايتدى: تورسون آرزيقولوف!
 اسمى شريف دېگنيدە شونچه اوزون بوله دى مى! ينه-تغين جرنگله مه يدى! شاعرلر اسمى شريفىگه اوخشمه مه يدى!
 اوڭزى، اسمى معناسى نيمه؟ تورسون، اوڭزى، ياتسين... شو يم گپ بولدى-يو!
 تورسون اوڭزى اسمى شريفيدن... عارى كېلدى. آته-باباسى آتيدن... اويلدى!
 اوڭزىگه شاعرانه نام تاپيشنى اوڭلەدى.
 نېچە-نېچە تخلصلر تاپدى. اوڭزىگه ياقمه دى.
 آخرى، تاريخدن كېلىپ چىقدى. اوڭزىنى پهلوان دها دېب اته دى.
 پهلوان دها!

۱۰

بىر تعطيلده آته-آنه سى پهلوان دهانى اويلتيرماقچى بولدى.
 دها آياق تيره دى. اوڭيشنى اوڭرتە گه سالدى.
 - حلى ياشمن، - دېدى. اما اصل باعثنى ايتمه دى. آته-آنه نيتى قطعي بولدى.
 آنه سى كؤزىگه ياش آلدى. تولا قيلدى.
 آخرى دها كؤندى.
 «مېندن نيمه كېتدى، بىر اوڭزىن قاله ي. اوڭيش بيتگونچه كيم بار، كيم يوق»، دېدى.
 آته-آنه قرينداشلىرى قيزىنى كېلىن قيلماقچى بولدى:
 - اوڭزىمىزنىكى يىخشى-ده، يالغيز گينه باله ميز بولسه... دها اوڭشه دفترده گى قيزنى ايتدى:
 - آكسم، اوڭشەنى آله من، بولمه سه يوق! - دېدى. آته-آنه يالغيز اوڭيل كؤنگليگه قره دى.
 توى بولدى.
 كېلىن آته-آنه آلدیده قالدى. كوپا باشاقايدە اوڭيشيگه قېتىدى. بىرەم، تعطيللرده كېلىپ-كېتىپ توردى. بىر اوڭيل، بىر قيز كوردى. اوڭيشلر بيتدى.
 دها اوڭزى ولايتيگه ايشگه يوبارىلدى. دها شهردە قالماقچى بولدى. شهردە قاليش اوچون پنھانه اورينيب كوردى.

اما ایش مسألەسى قیین بۇلدى.

دها ایچینی ایت تیرنەدى.

آنگسيز قالدى. قیشلاغیگە قیتیب باردی.

اۋزی اۋقیب- اولغە ییمیش مکتبەدە اۋقیتوۋچى بۇلدى.

۱۱

پهلوان دها مکتبەدە آسماندىن توشگندە یوردی. تېورەك- اطرافگە، جمعی که عالمگە آسماندىن قرەب یشەدى.

اۋقیتوۋچیلر:

- اۋزیمیزگە قیتیب كېلیسيز- دە، - دېهە حال سۇرەدى. انه شونە دها اۋزینی كمسیتیلگن حس اېتدی. اوشبو گېنى:

«حالینگ شو اېکن، نیمە قیلردینگ كېگە ییب، اۋزیمیز قطاری آدم اېکنسن- کو»، دېگن معنادە توشوندى.

بېرگە توشمسلیك اوچون تورلی- تومن هوايي گېلرنی تۇقیب گېردی:

- دارالفنوندە قالدیرماقچى اېدی، قالمەدیم. شەردە كتە ایشلرگە قۇیماقچى بۇلدى، كۇنمەدیم، - دېدی.

آتدن توشسە- دە، اوزنگیدن توشمەدى.

جماعتدن اۋزینی چېنگە آلدی.

اۋزىگە- اۋزی بنا قۇیدى.

اويدە- دە، ایشدە- دە، كۋچە- كۋیلردەدە اۋزینی اېلدىن خالص آلدی.

اويدە- دە، ایشدەدە تېورەك که بېگانه كۋز بیلن قرەدى.

تېورەكده گیلردە دهاگە بېگانه كۋز بیلن قرەدى.

اۋز پوشتیکمريدن بۇلمیش بالەلری- دە دهاگە بېگانه سیرەب قرەدى.

دها كولسە، بالەلریدە كولدی.

دها خۇمرەیسە، بالەلریدە خۇمرەیدى.

۱۲

دها اۋزینی- اۋزی قفسگە سالدى.

یورەگى سیقیلگندىن- سیقیلدى.

یورەگى چالوارى بلاغیدە غیجیم- غیجیم بۇلدى.

آقشاملری ایچینی ایت تەلەدى.

- تيزه سيگه شپيله تيب اوردى. سپچيب توردى. كوچه گه يول اكدى.
 اويله دى-اويله دى، كلخوز كتبخانه سيگه يول اكدى.
 كتبخانه اېشيگيده قفل كوردى. لومباردهى قفلنى چنگ باسدى. قفل پېررنگ بولدى.
 دها قفلگه تيكليپ قالدى.
 قه پېردن دير اداره قراولى كېلدى. اېنتيكيب نفس اكدى. دهانينگ يوزيگه اېنگه شيب قره دى.
 - سيز ميسيز، شاعر اوكه، - دېدى. - مېن، كتبخانه گه بېرار مست-الست اوغېرليك كه كېلدى مى دېب اوېلب، چاپېب
 كېلېمېن.
 - اغزېنگيز گه قره ب گېرېنگ.
 - گپ نينگ توغرىسى-ده، اوكه، آدم نينگ كۈنگليگه نېمه لر كېلمه يدى دېسيز. كتبخانه آستانه سيگه ايلب انسان ذاتى قدم
 قويمه-قويمه ي بېردن آدم پيدا بولېب قالسه، كۈنگيل خوفسيه يدى-ده.
 - كتبخانه چى بار مى؟
 - هه، بار. كتبخانه چى انه وى سمېع يېف نينگ كېلېنى بوله دى. حاضر اؤتاقده.
 - كېله دى مى؟
 - اېندى، اوياغىنى بېلمه دېم، شاعر اوكه. حاضر اؤتاق، كېين اوزوم اوزيش بوله دى. اوندىن كېين همه نى پخته گه هېده يدى.
 شو بېلن قيش كېله دى. قيشده هفته ده بېر آچسه آچده دى، آچمسه يوق.
 نېمه، بېران زريل ايش بار مېدى؟
 - شونده ي، بېر قره سم دېب اېدېم.
 - كېلېن يوق-ده. كېلېن يوق وقتلرى خبرچى گزېته-ژورناللرنى بېر هفته ليك قېلېب قصاب قېنانه سيگه تشلب كېته دى.
 قېنانه سى رۇزنامه اووال بولمه سين دېب، اېل-خلقغه گوشت اۋرهب بېره دى. استه گينه بارېب سۋره سنگيز، بېر-ايكېته رۇزنامه بېره دى.
 يخشى آدم، قولى آچيق.
 دها مکتبگه قره ب يوردى. مکتبى بېر ايلندى. قراولدىن باشقه جان كۈرمه دى.
 بېكتنده گى تېمير اۋرېندېققه اۋتېردى. حوصله سى پېر بولدى.
 - اوف-ف، - دېدى.
 كوچه يوزيده گى سيم ياغاچده آسېلمېش راديو كرنه ي اوزوق-يولوق آواز بېردى:
 - اعلان، اۋرتاقلر، اعلان اېشېتتېره مېز! - دېدى. - كېچه كېچه سى سعید چاپندا زنينگ سمن آتى قاچدى! كېمده كېم
 دره گىنى ايتسه بېر اېچكى، اوشلب كېلسه بېر قۋى سويونچېسى بار! ينه بېر اعلان! بوگون كلخوز كلوبېده ايكي سېرېه لى ايندىسكى
 كينو (سينما) بوله دى! قېتېره من، ايندىسكى!

باش رۇلده راج كپور! اېشيتيه پسيز مى، كپور، كپور! بيلېت نرخى هر سېريه سى ييگيرمه تيندن قيرق تين! كينو (سينما)
قارانغى توشگنده باشلندهدى!

دها اېنسه سى - ده قاتدى، كولگيسى - ده كېلدى.

قاش قارهيدى. هوا فيض ياب بۇلدى.

دها جاييدن قوزغالدى. چالوارى كېتىنى تارتىب - تارتىب قويدى.

اويگه يۇل آلدى. يۇلده آياق ايلدى. اويلب قالدى.

«اويگه بارىب نيمه قيله من؟»

كۇنگلى نيمه نى دىر ايسته دى، نيمه نى دىر قۇمسه دى. كۇنگلى نيمه گه دىر تشنه بۇلدى، نيمه گه دىر تلىپىندى.

نيمه ليگىنى اۋزى - ده بيلمەدى.

اويى طرفگه قۇل سيلته دى. تىغىن ايزىگه قىتىدى.

بايه گينه راديو كرنه نى برچەنى كينو (سينما) گه تكليف اېتىدى. نيمه گه اېندى او كينو (سينما) گه بارمەيدى؟..

ايتىلگن جايدن قالمە، دېيدى.

چين، هند كينو (سينما) لرىنى يامان كۆرەدى. شونده ي بۇلسە - ده، بارەدى.

۱۳

مدنيت سرايى چىراقلىرى حلى يانمەدى. تېورەك نيم قارانغى بۇلدى. آدم آدمنى زۇرغە تنييدى.

بالەلر قوويشىب اۋينەدى.

دها سراي پتە خانە سى آلدېگە كېلدى. پتە خانە دريچە سىدن مۇرەلە ماق بۇلىب اېنگشدى. بىردن كېتىگە تيس بۇلدى.

بىر ايت دريچە دن تومشو غىنى چىقردى.

«قراول پتە خانە نى ايتخانە قىلىيدى»، دېبە اۋيلەدى.

دها دروازه آلدېدە تورمىش كينو (سينما) چى قۇلىگە تنگە تشلب كىردى.

اىچكرى ىرمى بۇم - بۇش، ىرمىدە اۋتىرغىچلر بۇلدى. اۋتىرغىچلر بىراوى قىيشە يىب ياتدى. ينه بىراويدە آرقە سوينچىغى يۇق.

تىغىن بىراويدە اۋتىرغىچ دستەلرى سىنىب ياتدى. بوس - بوتونى كم بۇلدى.

دها بىر معيوب اۋتىرغىچگە قۇل رۇمالىنى تۇشب اۋتىردى.

كينو (سينما) چى كلوب چىراغىنى ياقدى.

دها صحنە گە قرەدى، مهليا بۇلىب قالدى.

صحنە شیفیتیدە قلدیرغاچلر اویە قوردی. اویەلردە پت-خسلر آسیلیب یاندی. آله پت قلدیرغاچلر صحنە اوزره چرخ اوریب اوجدی.

او قلدیرغاچلرگه مهلیا بولیب، بیلمه‌دی. اوتیرغیچلر لیق تولدی. جای یېتمه‌ی قالدی. بیراولر تشقیریدن تاش آلیب کهلدی، بیراولر غوله آلیب کهلدی. اوی یقینلر اوییدن کورپچه آلیب کهلدی. تگلریگه قویب اوتیردی. باله‌لر بیرده تیزیلیشیب اوتیردی. «سنگه‌م» دېب اتلمیش کینو (سینما) بولدی. باله‌لر: - اوره-ه-ه! - دېبه قیقیریب چیک چلدی. کتله‌لر کینو (سینما) چيگه قره‌ب بقیردی: - ییگیرمه ییلدن بویان شو کینو (سینما) نی آلیب کهله‌سن، انصافینگ بار می، اوزی؟! - اوتگن بازار کونی قنده‌ی کینو (سینما) آلیب کهله‌یین دېگنیمده ایندیسکی بولسین، دېدیلرینگیز-کو! - دېدی کینو (سینما) چی.

- ایندیسکی کینو بیرته اېمس-کو، اخیر!

- باشقه‌لرینی کلخوزلرگه آلیب کھتیب قالیدی. شونی یم زورغه آلدیم، خلق طلب قیله‌پتی، دېب!

- بولدی قیلینگلر اېندی، کینونی کوره‌لیک! سرای بازارده‌ی غوویله‌دی.

آدملر خه‌خالب کولدی، قیقیریب کولدی، هوشتک چلیب کولدی.

آغیزلریگه کهلیمیش گینی گیریب کینو کوردی.

- قره‌نگلر، حاضر قیزنینگ کیملرینی آلیب قویه‌دی، انه آلدی!

- حاضر قیز بیلیب قاله‌دی!

- اېندی قیز قوشیق ایته‌دی!

- ای، آهو کوزلرینگدن!

- اوزی یم حور لقا-ده، آه-آه!

- شو قیز قیشلاغیمیزده گی تاشمیرزه بریگادیرنینگ قیزیگه کهلت بره‌دی!

- تاشمیرزه بریگادیرنینگ قیزی قاره‌چه‌دن کهلگن، بو آقدن کهلگن!

- کینوده شونده‌ی کورینه‌دی-ده، اصلیده یوزیده گیلر اویه-سورمه!

- هه، کوزینگدن راج کپور! اوزیمیزنینگ کپور-ده بو!

کینو اوزیلیب قالدی. آدملر هوشتک چلدی.

- ای، سه‌پوزنیک! - دېدی. صحنه‌ده تغین کینو کوریندی.

آدملر بو سفر برابرگیه‌های-هایله‌دی:

- ای، سه‌پوزنیک، اوتکزیب یوباردینگ!

- قيز سووده بليقدەيين بلقيب سوزيشيني قالديريپ كېتدى-يه!
 - بس قىل، اشقال-دشقالينگنى!
 - آلهديگن قىرق تييننگ بورنينگدن چىقسين! هوشتك تينمهدى.
 كينوچى كينونى توختتىدى. آدملىر ايتگن جايىدن قيتريب قويدى.
 كينو يريم ساعت مابىنيده تورت مرته اوزىلدى.
 اوزىلگن وقتلىرى دها يېرگه قرهدى. كۈزلىرىنى يوميپ اۋتيردى.
 كينو دوام اېتدى.
 كۈچمه سينما يقىنيده اۋتيرمىش بير آدم جايىدن توردى.
 - اى، باغ بريگاد قىزلىرى! - دېدى. - اېشيتمهديم دېمىنگلر، اېرته گه اۋتاققه بارمەيمىز!
 سنگلاققه اريق تازەلە گنى بارەمىز، اېشيتدلىرىنگ مى؟
 - اى، ايبىل حسابچى، كۈپ كرىلەمه!
 - نيمە گه كرىلەمه يمن؟ ايش زرىل مى، كينو زرىل مى؟ كينو كۈرەسن-ه، كينو كۈرەسن!
 منە كۈرەسن، منە بۇلمەسه، منە! - ايبىل حسابچى شونەدى دېپە، صحنە گه توشمىش نورگە قوش قۇلىنى توتدى. برماقلىرىنى
 بىر-بىرىگە كىيدىردى.
 برماقلىرىنى تويە اۋركىچ قىلدى، خۇرازقند قىلدى، بېشىك تېرەتر قىلىپ اۋىنتىدى.
 - كينو كۈرەسن-ه، كينو كۈرەسن! منە كۈرەسن، منە!
 برچە قىلىغى صحنەدە عكس اېتدى.
 آدملىر قىيىقريب كولدى.
 دها يېرگە توپوردى. كينوگە قۇل سىلتهدى.

۱۴

اوزوم اوزىش ساب بۇلدى. پخته تېرىم باشلندى.
 دها مکتب اهلى صفیده «هزارباغ» سفخوزیده حشرده بۇلىپ كېلدى.

۱۵

درسلىر باشلىشى بىلن ساووق-ده باشلندى. مکتبگە كۈمىر كېلدى. دها كۈمىر آلدى. دروازه آلدیگە توشىردى. قاش
 قاره یگونچه كۈمىر تشىدى. قاپ-قاره كۈمىرگە باتدى. بىخىلىپ چۈمىلماقچى بۇلدى. اما عيالى قۇيمەدى:

- اول طعمىنى بېب اكسين، كېين چؤمىلهدى، - دېدى.
 دها بېت-باشىنى چهيدى.
 طعمىنى پېدى.
 بالشگه يانباشلهدى. كوزى ايليندى.

۱۶

بیر محل اوغاندى. توره ك كه سپر سالدى.
 قېتىده اوغىل-قىزى، اوندن نريده عيالى اوخلهدى.
 آى دېرزه دن باقدى.
 دها كوزلرېنى بېر يومدى-بېر آچدى. زېم-ضياگه اېل بؤلدى.
 اوغىل-قىزى دماغىگه قولاغىنى توندى.
 اوغىل-قىزى بېر معيارده پيشىلب اوخلهدى.
 دها بېرگه سيلجېب توشمىش كورپه نى اوغىل-قىزى اوستىگه يايېب قويدى. اوزى كورپه سىنى-ده اوغىل-قىزى آياقلىرىگه
 تشلهدى.

اوه يلب گينه عيالى آلدىگه اؤتدى.
 دها كؤنگلى تلىپىندى، دها كؤنگلى اېنتىكىدى، دها كؤنگلى تېن آلدى، آرام آلدى...
 دها قارنى آچدى. كؤنگلى آزدى.
 آياق اوچيده تشقريلهدى.
 عيالى شىويرلب آواز بېردى:
 - طعام آشخانه ده، اوستيده تاباق تونترىقلىك.
 دها دهليزده آياغى اوچيده توردى.
 آته-آنه سى ياتمىش اوى اېشىگى طرفگه قولاق سالدى. جان نشانه سى سېزمه دى.
 خاطرى جمع بؤلدى.
 دهليز اېشىگىنى اوه يلب آچدى. قندهى اوه يلب آچدى، شوندهى اوه يلب ياپدى.
 آى آيدىن بؤلدى.
 تون اياز بؤلدى.
 دها آياق اوچيده آدىملهدى، امانت آدىملهدى.

آياقلىرى آستيدە بېر نېمە چېرس-چېرس اېتدى.
 دها سېسكىنېب كېتدى. اېتلىرى اوويشېب-اوويشېب كېتدى.
 اېنكەيدى، آياقلىرى آستىگە قرەدى.
 خلقاب سولر موزلبدى.
 انبارخانه چيراغىنى ياقدى، ايجكريلهدى.
 بېر سېچقان شىتيرلب قاچدى. بورچكده گى كاوهك كه اوزىنى اوردى.
 انبارخانه گە سېر سالدى. اوزگە جانوارلرگە كۆزى توشمەدى.
 كۆنگلى تىنچىدى.
 ياغاچ قازىقده ايلېنمىش نۆختەنى آلدى. سېچقان غايب بۆلمىش بورچك كه تشلەدى.
 كىملىرىنى بېرىن-كېتىن شو قازىققە ايلدى.
 تاغاره گە كىردى. جايلىشىب اۆتېرىب آلدى.
 قاره كويه بدنېگە سېر سالدى.
 تاغاره آلدېدە تورمىش سطلگە قۇل سالدى. سوو ساوويدى.
 نېمە قىلىشىنى بىلمەدى. آشخانه گە آلب بارىب ايسىتېب كېلماقچى-دە بۇلدى. ساووقدە اېرىندى.
 چۆمىچ بېلن باشىدن، بېلكە لرېدن سوو قويدى. بدنېنى اوقلەدى. تىغىن چۆمىچلب قويدى.
 بدنېدن آقمىش سوو، قاپ-قاره بۇلب تاغاره گە توشدى.
 يوزىنى كفى بېلن ارتدى. سطل آلدېدە تورمىش يومەلاق كىر ساووننى آلدى.
 شوندا، بدنې اوچدى. دىر-دىر قلتېرەدى. باشى سرک-سرک بۇلدى.
 صابوننى جايىگە تشلەدى. چۆمىچنى رۇزنامە گە قويدى.
 سطلنى قۇش قۇلب كۆتردى. باشىدن شرىلېتىب سوو قويدى.
 آياغى آستىگە رۇزنامە تۇشب ارتىندى.
 اېتلىرى دىر-دىر اوچدى. قۇللىرى قلت-قلت اېتدى. تىشلىرى تىك-تىك اېتدى.
 باشىنى جىققە ھۇل ساچىق بېلن اۋرەدى.
 ياغاچ سۋرى اوستيدە تورمىش بېر خلطە اون ھۇل بۇلدى.
 بايه باشىدن سطللب سوو قوويشده ھۇللندى.
 اېندى، اون ېرمى خمىر بۇلەدىگن بۇلدى.
 انبارخانه دن آشخانه گە چاپقىلب باردى.

زیم-زیاده قیدیردی-قیدیردی، گوگرد تاپدی.
 پریموسنی یاقدی. پیلک بیر یانیب قیزردی.
 دها پریموس ایچینی آجیب قرەدی. ایچیدە پیرمایى بۆلمەدی.
 اۇچاققە اۇت یاقیش ایت عذاب بۆلەدی.
 دها شۇروانى موزدە بیلگیچە پیدی.
 چاینک جۇمرە گیدن آغیز قۇیب سوو ایجدی.
 دها دلدیرەدی.

۱۷

اېرتەسى تەنەسى ققشەدی. بدنى قیچیدی.
 حمّامگە یۆل آلدی.
 آلدین سرتراشخانە گە باردی. قوتیدە یاغاج کلبە گە کیردی. اۇریندیققە چۆکدی. آینه گە قرەدی، ساچلرینی سیلەدی.
 سرتراش آینه گە قرەب باش چەیقەدی.
 دها توشونمەدی. پیلکەسى اوزرە قیریلیب قرەدی.
 سرتراش دها پیلکە لریگە قۇلینی قۇیدی. آینه گە قرەب:
 - ساچینگیزنى آلامەیمەن، - دەدی.
 - نېگە؟
 - چینیمنی ایتسەم، بیز بیر خشکی سرتراشمیز! ساچ آله دیگن بۆلسک، ستارە بیلن قظران قیلیب آله میز!
 - یۇق-یۇق!
 دها جاییدن لیک ایتیب توردی.
 - انه، تیار اتوبوس، شەرگە بارینگ. مدنیتلای آدملر شەرگە بارەدی.
 شونە، قیشلاق دە حمّام یۇقلیگی یادیکە توشدی.
 نیمە قیلیشینى بیلەدی. کلەسینی قیرت-قیرت قشیدی.
 شو یکشنبە دە تومن حمّامیگە باریشگە عهەد قیلدی.
 ساچلری آرهسى قیچینگندن-قیچیدی.
 ساچ صابون آلماقچی بۇلدى. ساچینی ساچ صابون بیلن یووماقچی بۇلدى.
 شو نیتدە دوکانگە کیردی.

دوكاندن سىچقان هيدى كېلدى.

دوكان بىر طرفى خۇجەلىك ماللر بۇلدى، بىر طرفى صناعت ماللرى بۇلدى.

دها صناعت ماللرىنى تماشاشا قىلىپ باشلەدى.

قطار-قطار كمزول-چالوارلر آسىلىپ ياتدى. تورلى-تومن كييم-كېچكلر تخلىپ ياتدى.

دها كييم-كېچكلرگە قرەدى، اۋيلەدى، قرەدى - اۋيلەدى.

او اپندى مکتبگە قتنب باشلەگن وقتلرى يم شولر بار اېدى.

دها اۋشندە كييم-كېچكلرگە سوقلىپ قرەب اېدى، كتە بۇلسم آلب كييمەن، دېپە آرزو قىلىپ اېدى.

انه، كتە بۇلدى.

كييم-كېچكلر همان تورىدى.

«اپندى بولرنى كييم آلهدى، كييم كييمەدى؟ جندە فروشگە تاپشيريپ بۇلمەيدى. برچە-برچەسى قيمت بها نرسە. هيچ كييمگە كېرەك اېمس نرسەنى چىقريب نيمە قىلەدى».

دها شونەدى اۋيلەدى.

خۇجەلىك ماللرىگە قرەگىسى كېلمەدى. باغشى، سىچقان هيدى كۇنگلىنى اۋيتتى. چۇنتگىنى كاۋلەدى.

- ايكتە بىخشى ساچ صابون بېرىنگ، - دېدى. ساتوۋچى پىنەگىنى بوزمەدى.

دها حيران بۇلدى. ساتوۋچى يوزىگە قرەدى. ساتوۋچى ايلجەيدى.

- هرللىشپەسىز مى، شاعر اكه؟ - دېدى.

- يۇق.

- بىزدە ساچ صابون بۇلمەيدى.

- اونده، ايكتە صابون بېرىنگ.

- هە، صابون باشقە گپ. صابون بار، منە. ساتوۋچى شونەدى دېپە پېش تخته اوستىگە ايكتە كىرصابون قۇيدى.

- يۇق، عطرصابون، دېپەپمن.

- عطرصابون يۇق. بىر بۇلىپ اېدى، تمام بۇلدى. عطرصابوندىن آلقىندى بىخشى، كىرنى بىخشى آلهدى.

- كىرگە اېمس...

- اونده، انه، تيار اتوبوس، شەرگە بارىنگ. مدنيتلى آدملر شەرگە بارەدى.

دها دوكاندن پېشانەسى تىرىشىپ چىقدى.

مکتبگە جۇنەدى.

دم آلىش كونى تومن يۇل آلدى.

تومن حىمامى سىسىق بۇلدى. بوغى يۇق بۇلدى، فقط ايسىق سووى بار بۇلدى.
 دها ايسىق سووگە يىخشىلب يويىنىب آلدى.
 آخرگى اتوبوسدە قىشلاققە قىتدى. يۇلدە چنقەدى. يورەگى كويدى.
 قىشلاق مركزىدە توشدى. حوضگە قرەب يوردى.
 بىر هاووج سوونى لىبگە آلىب بارىب قرەدى. سووودە مېدە-مېدە قورتلر اۋىنەدى.
 دها افتى بوجمەيدى. سوونى تۇكىب تشلەدى.
 كۇنگىل تشنەلىگى باسىلمەدى. يورەگى كويگندىن-كويدى.
 آشخانەدن سوو سۇرەدى، قتيق سۇرەدى.
 نېمەايكە سۇرەدى، مۇيلاولى آشپز يۇق، دېپە باش ايرغەدى.
 دهانىنگ زردەسى قىنەدى.
 - نېمە بار اۋزى؟ بو آشخانە مى، يا، بىر چۇل-بىابان مى؟ - دېدى.
 - زردە قىلمىنگ، شاعر اكه، زردە قىلمىنگ. منە، شۇروا بار. بىزدە شۇروادان باشقە ھېچ نرسە بۇلمەيدى. سىزگە اۋزى نېمە كېرەك؟

- ھېچ نېمە! بىر دم آلىب اۋتيرسم دېب اېدىم!
 - اوندە، انە، تيار اتوبوس، شەرگە بارىنگ! مدنيتلى آدملر شەرگە بارەدى!
 دها آشپزگە قرەدى، آشپز دهاگە قرەدى. دها قۇل سيلتب جۇنەدى.
 يۇلدە اۋىلب يوردى: «مدنيتلى آدملر شەرگە بارەدى. عجب، برى شوندى دېدى. شاعرلىگىمگە شمە قىلپەپتى مى دېمىن».

۱۸

يۇلدە خبرچى اوشلەدى. قۇلىگە ايكتە خط بېردى.
 - كلەمنى قشىب اۋىلەيمىن. پهلوان دها كىم بۇلدى اېكن دېمىن، بىلىسم، سىز اېكنسىز، - دېدى.
 سخىلىك قىلگىسى كېلدى. بىرتە رۇزنامەدە اوزەتدى.
 - كېلىنگ، بىرتە گزېتە بېرەيمىن، انە، - دېدى.
 - چېگەسىگە مەمەتوف دېب يازىلىيدى.
 - انەوى مردان تراكتورچى-دە. او ادېردە بىر ھېدەب يورىيدى. آلە بېرىنگ، شاعر آدمسىز،
 اۋقىيسىز. اېندى، كۇنگىلنىگىزگە آلمىنگ-او، شو، آتە-بابانگىز اسمى شريفىدن قالمىنگ. آتە-بابالرىمىز اسمى شريفىدە گپ
 كۇپ. آتە-بابالرىمىز يېتى اۋلچب بىر كېسىب، اسمى شريف قۇيەدى. ھېچ بندەنى آتە-باباسى اسمى شريفىدن جۇدا اېتمەسىن!

دەھا رۇزنامەنى خېرچى كېتىدىن آتېب يوبارەيىن دەپدى.
 - ت-فو، پراويتىسىيە! - دېيە پېچىرلەدى. رۇزنامەنى قۇلتىغىگە قىسىپ آلدى. يۇل-يۇلەكەي خىللىرىنى آچىپ اۇقىدى.
 بىر رۇزنامە نىزىملىرىنى بدىيىيىيە، دېيە چاپ اېتمەدى.
 بىر آينامە پھىلوان دەھا غىرب سايەسى، دەپدى.
 خىط آخىرىدە شۇندەي مصلحت بېردى.
 «غىرب آھنگلىرىگە اۋىنەمىنگ. اۋزىنگىزنىكىنى يىرەتىنگ».
 شۇندەي-دە كۆيىمىش دەھا، تىغىن-دە بېش بىر كۆيدى.
 - اۋە، سۋادسىز، تۇنكەلر! - دەپدى.

۱۹

دەھا قېشىنى بىر عملىل ب اۋتۇردى، بھارنى ايككى عملىل اۋتۇردى.
 مەكتىدە يازگى تەعطىل باشلىدى. دەھا جامەدان كۆتۈرۈپ يۇلگە توشدى.
 - يۇل بۇلسىن؟ - دەپدى عىالى.
 - دَم آلىب كېلەمەن، - دەپدى. - بىر آي!

۲۰

بېكىندە تىگىگە جامەدان قۇيىپ اۋتۇردى.
 شۇندە، يۇل چىتىدە بىر تراكتور پت-پتلىپ اۋچىدى.
 اۋقۇۋچى قىزىلر دلەدن كېلدى. تراكتوردن تپ-تپ تىشلەدى. مەلمىگە سلام بېردى، اۋى-اۋىلىرىگە تىرقلدى.
 نىزىر حسابچى دەھانى كۆرىشى بىلەن بېكىنگە قىرەب يوردى.
 بىر-بىرلىرىدن حال سۇردى.
 - چىنىمنى ايتسىم، تۇرسون آشنا، شىھرگە تىغىن قىتىپ كېتىم كېلىپتەي. اېرتەدن-كېچىگەچە ايش، ايش! آدم نىنگ جانلىرىگە
 تېگىپ كېتدى!
 - قىشى بىلەن دَم آلەسىزلىر.
 - دَم آلىش قەياقەدە دېسىز. قىشە كىلخوز سوت تاپشېرىغىنى بىجرالەمەي قالەدى. كېيىن بىز بى چارەلر قۇلىمىزدە
 دەرەنگ-دورونگ اېدىش-تباق، اۋىمە-اۋى يۈرەمىز، خۇجەلىكلردن سوت يىغەمىز. خىلق سوت بېرگىسى كېلەمەيدى. قىنچەدن-قىنچە

كۈنگيل قارانغىچيلكلر بۇلەدى. خلققە ھم قىين-دە. كىم قھرتان قىشده بالە-چقەسى آغزىدە گى آقنى بېرىپ قۇيەدى؟ ھە، سارە، قرەب قالدینگ مى؟ كېل، سىنگىل، اۋتېرىپ تور. معلمىنگ بىلن گورونگ قىزىپ كېتدى.

دھا كېتىگە قرەدى.

بىر ياش گىنە قىز تارتىنىپ-تورتىنىپ كېلدى. نظر بىرگادىر قېتىدە اۋتېردى. بىرگە قرەدى.

رۇمالى اوچىنى بوكلب اۋىنەدى.

- بو بىزىنىنگ كېنچە سىنگىل بۇلەدى، تورسون آشنا. آلتىنچى صنفدە اۋقىيدى. اۋزى ىم اعلاچى.

- ھە-ھە. صادقوف نىنگ صنفىدن مىسن؟

- ھە.

- قلهى، دَم آكېشلىر بىخىشى اۋتېه پتى مى؟

- كۇرىپ توريىسىز-كو.

- يۇق، ايش قىين اېمس مى دېىمن؟

- ايش بۇلەدى-يو، آسان بۇلەدى مى، معلم.

- ھە اېندى، دَم آكېش وقتلىرى آتە-آنەلرگە ياردم بېرىش ھم كېرەك-دە.

- بىر دَم آكېشده اېمس، يىل - اۋن ايكى آى شونەدى. دھا اوست-باشلىرى كىر سارەگە تىكىلدى.

«انە، بۇلەجك چلە-چولپە خلق! سانى بار-او، سلماغى يۇق خلق! بو خلق حلى واىەگە بېتمسدىنق پچاق بۇلىپ قالدەدى».

دھا كۈنگىلدىن شونەدى گېلر اۋتدى.

نظر حسابچى دھا بىلن خىر-خۇشلشدى. سىنگىلىسىنى اېرگىشتىرىپ كېتدى.

دھا رادىو كرنەيگە قولاق سالدى.

- محترم رادىوتىنگلاوچىلر! - دېدى مخبر. - معلومىنگىز كە، شو كونلردە قوياشلى آنە يورتىمىزدە ياز فصلى كېزماقدە! دانا

خلقىمىز بو فصلنى آلتىن ياز، دېب اتەيدى. بو اتمە بىچىز اېمس، البتە. درحقيقت، آلتىن ياز فصلى تۇكىن-ساجىنچىلىك،

پېشىقچىلىك فصلى، اېزگوليك فصلى! تىلىمى تىلنى يارەدىگن انانس قاوونلىرى-يو، ايشكاملردە غوج-غوج آسىلىپ تورگن

اوزوملىرى-يو، شاخلىرىدە آنە قوياش نورىدە آلتىندەى تاولنىپ تورگن شىرىن-شكر مېوہ-چېوہلىرى-يو، قۇيىنگ كە، بىرچە-بىرچەسى

كۇزنى آلەدى، كۇزنى قووانتېرەدى، كۇزنى يشنەتەدى!

بارك اللہ، سخى قوياش، قندىنگى اور، آلتىن ياز، آلتىن ياز - اۋتەدى ساز، دېگىنگ كېلەدى! خۇش، انە شو آلتىن فصلدە

قىشلاق محنتكشلىرى ايشدن بۇش وقتلىرىدە قندەى دَم آلماقدەلر؟ بىز نورافشان قىشلاقلىرىمىزدن بىرىدە بۇلىپ، اېندى گىنە اېلىك بهارنى

قرشيلەگن، اۋن گۇلدىن بىر گۇلى ھم آچىلمەگن ايلغار كلخوزچى مومن اكە قۇى باقروفگە انە شونەدى سوال بىلن مراجعت قىلدىك.

او كىشى قلب سۇزلىرىنى منە بوندەى تۇلقىلىنىپ اظهار قىلدى:

- ايشدن بوش و قتلريميزنى جوده كؤنگيللى اؤتكزه ميز. مدني-معيشي هارديق چيقريشيميز اوچون همه نرسه مهيا.
 قيشلاقلريميز شهر توسينى آگن. قيشلاق بيلن شهر اؤرته سیده تفاوت قالمه دی، دېسك هم بوله دی. بوگون بيز
 قيشلاقلريميز جمالگه باقيب، جنت مكان نورافشان قيشلاق، قيشلاقلريم - گل-باغلريم، دېب برالله ايته آله ميز...
 دها بيلدى: محرر يازيب بېردى، ايلغار كالخازجى اؤقيب بېردى.
 بوريليشده اتوبوس قاره بېردى.
 دها جاييدن قوزغالدى. جامه دانينى آلدى.
 يۇلده اتوبوس دېرزه سيدن يوزينى چيقردى. دقيقه سيين كېينده قالب بارميش قيشلاغيگه استهزا بيلن ايلجه ييب قره دی.
 - خير، جنت مكان نورافشان قيشلاق! خير، قيشلاقلريم - گل باغلريم! - دېبه پيچيرله دی.

۲۱

دها بوگون بو يارانى، اېرته گه او يارانى اجاره سیده كون كوردى.
 اؤزيگه عليحده اجاره قيديردى. ايزله دی- ايزله دی، بير غريب اجاره تاپدى.
 اېندى، اؤزيگه ايش ايزله دی. يلتاق بۇلدى. اېلپتك بۇلدى.
 شاعرمن، دېيشى بيلن رد جوابينى آله بېردى:
 - شاعر؟ يوق- يوق... اېشيكلر ايجكريدن ياپيلدى.
 شاعرمن، دېبه كؤكرهك اوريب يورميش دها اؤيلب اؤيگه پيتالمه دی.
 شاعرمن دېسه، محررلر پيشانه سى تيريشه دی.
 شاعر اېمس من دېسه، شاعرليگيدن باشقه مقتنه ديگن بېرى بۇلمه دی.
 دها يوردى- يوردى، شهر مدنيت اوييدن پناه تاپدى.

۲۲

قيشلاققه كېليب، مکتبدن بوشه دی. عيالى ييغيب يورميش بار پولنى آلدى. عيالى مۇلتيره دی. بير اؤغيل- قيزيگه قره دی. بير
 اېريگه قره دی.

- اېندى بيز نيمه يېمميز؟ - دېدى.
 - قورقمه، آچدن اؤلمه يسن. انه، آته- آته- آته باقه دی...
 - اېندى مېن نيمه قيله من؟
 - اوى آله، سېنى يم آليب كېته من. عيالى خير دېبه، اېرى يوزيدن اؤيدى.

دەھایى اۋنگ قولاغى سالىنچىگىدن كۈنگلى اۋىنەدى!
 عىالى اۋنگ قولاغى سالىنچىگىدە گى سىرغە تېشىگى قۇتير يره بۇلدى!
 دەھایى بېت-باشىدن-دە كۈنگلى اۋىنەدى!
 عىالى ساچلىرى قزغاق بۇلدى، ياناقلرى كىر بۇلدى، آغزى سىتىق بۇلدى!
 دەھایىدە پادە باقىب يورمىش آتەسى بىلن خىر-خۇشنى نىسپە قىلدى.
 آستانەدە آتەسى بىلن عىالى تېرمولىب قالدى.

۲۳

دەھایى بىرىنچى معاشىنى آلدى. سۇلىم سوو بۇيىدە معاشىنى بوودى. كىسبداشلىرى بىلن شېھر كۈچەلرىنى سېر قىلدى. كىفلىرىنى ايشقېب ذوقلندى.

- شېھر قندەي يىخى! ھمە نرسە بار... دېدى. مدنىت اوپىدە بىر كتە شاعر باشىدە گىردشسىز يىلپاق كىيم كۆردى.
 - او نىمە؟ - دېپە سورىشتىردى.
 - بېرېت! - دېدى بىلەغانلر.

دەھ، كتە شاعرلر بېرېت كىير اېكن، دېپە اۋىلەدى. شو كونيپاق آلىب كىيدى.
 گىردشسىز يىلپاق كىيم دەھگە يرهشمەدى. بېتى تىپاق تاباققە اۋخشب قالدى.
 شوندىە بۇلسە-دە، كىيب يوردى. اۋزىنى كتە شاعر حس اېتدى.

۲۴

عىالى كېتمە-كېت مکتوبلر يۇللەدى.
 مکتوبلرىدە يلىنىب-يالواردى. قارە كۆزلىرى تىلىدن تولا قىلدى.
 دەھ مکتوبلرگە كۆز يوغورتىرىب-يوگورتىرىب يىرتىب تىشلەدى.
 عىالى قارە كۆزلىرى بىلن تىغىن مکتوب بىتدى.
 كېنچەسى ساچلىرىنى چىنگىللىب يېرگە باسدى.
 كېنچەسى:

- وای ساچىم! - دېپە چىنقىرىب يىغلەدى.
 عىالى يانىب-يانىب يالواردى، عىالى كويىب-كويىب يالواردى:
 - اېگىل دېمىن، شۇرىپشانه! - دېدى. - اېگىل دېمىن، صغىر!

كېنەجەسى آغرىق زۇرىدن مەكتوبگە اپگىلدى. كۆز ياشلىرى مەكتوبگە تامدى.
 تامچىلەر قوريب داغ بۇلدى.
 «جىگر بارەلر يىنگىز كۆز ياشلىرى!»
 عىالى تامچىلەر آستىگە انە شوندى بىتەك بىتەك جۇنتدى.
 دها مەكتوبدە تامچىلەرنى كۆردى. باش ايرغەدى-ايرغەدى، دماغىدە كۆلدى.
 «آ، خودى كەتابدە گىدەى! - دەدى. - ابە، آوسر شرق، سادەدل شرق! بولر همان كەتابدە گى گىلرگە ايشانىب يورىدى!»

۲۵

قۇيدى-چىقدى اۋزى بۇلمەيدى. تىگ-زىمىنلى بھانەى سبب لازم بۇلەدى.
 باغى، اۋرتەدە بىر جۇفت قارە كۆز بار.
 عىالىمنى سويىمەيمىن، دەپسىن مى؟
 بۇلمەيدى! عىالىگە كۇنگىل قۇيب اويلنىب ابدى، شعرلر بىغىشلب اويلنىب ابدى!
 عىالىم كسل، دەپسىن مى؟
 بۇلمەيدى! يىگىت بۇلسىگ دوالت، دەيدى!
 سوادسىز، دەپسىن مى؟
 بۇدە بۇلمەيدى! شاعر بۇلسىگ، سىرتدن اۋقەت، دەيدى!
 عىالىم...خىانت قىلدى، دەپسىن مى؟
 يۇق-يۇق، عىالى حلال عىال!
 دها بىر ورق كاغذنى اجى-بوجى چىزىب اۋىلەدى.
 اۋىلرى انە شو چىزىقلردەى ايقەشىب چوولەشدى.
 ورق ارقە طرفىنى اۋنگردى. قولى اختيار اېتمىش يۇسىندە مقصدسىز چىزىب اۋىلەدى.
 آخرى اۋىلب اۋىگە يىتدى. اۋزىنى-اۋزى اقلەيەجك گپ تاپدى.
 اويلنگىمەدە عىالىم... باكرە اېمس ابدى، دەيدى!
 نىمە گە شونى اۋشندە اىتمەدىنگ، دەپسەلر-چى؟
 يىگىتلىك غرورىم يۇل قۇيمەدى، دەيدى!
 چىندىن-دە، دها اۋز آش-قتىقلرى الدەدە شو گپنى ايتىپ، اۋزىنى-اۋزى اقلەدى.
 گپ آغىزمە-آغىز يورىب-يورىب، عىالى قولايغىگە يىتدى.

عيالى شوندهى مکتوب يۇللهدى، اؤز قلبىنى شوندهى بيان اېتدى!
 او، عياليم اوشبو سؤزلرنى بيرار كتابدن كؤچيريب آلدى، دېبه اؤيلهدى.
 تغيىن بير بار اؤقيدى. اؤيلهدى-اؤيلهدى، قيسى كتابدن اېكىنى بىلالمهدى.
 «جورج سند بۇل-اي، - دېدى. - اگر اؤقيسه، زؤر ادبىه بوليشى ممكن اېكن».
 عيالى مکتوب آخريده دېدى:
 «نيمه دېسنگيز دېنگ. اؤلمه گن جانيم، چيدهيمن. لېكن شو گپىنگيزنى قيتيب آلىنگ. مېن كؤز آچيب، سيزنى كؤريب
 اېديم... عيالليك غروريم بار».
 دها آغرى اؤنگ بورچى بيلن ايرجهدى. مکتوبنى تورت بۇليب تشلهدى.
 «نو، - دېدى، - اؤزى بار-يؤغى عيال-و، غروريم بار دېدى-يه! عيالده غرور نيمه قيلهدى؟»

۲۶

دها كېرىشىب اېسنهدى.
 دېرزه دن تشقري قرهدى.
 دها بير قلقىب توشدى!
 دها يوره گيىنى هاو وچلب يورميش سيناھت يوز بېردى. عيالى باله لىرىنى اېرگشتيريب كيريب كېلدى! انه، تشقريده قراوول
 چال بيلن گېلشدى!
 انه، باله لىرى يۇلك بۇيى گۇلرگه قۇل تېككيزيب كوردى.
 انه-انه، عيالى باله لىرى بيلن اداره گه قره ب يوردى!
 دها كؤزلىرى آله-كوله بۇلدى، جايدىن سېچيب توردى. تشقري آتيلدى.
 آرت اېشىكدن هاو ليگه اؤتدى. **زراعت** آرەلب چاپدى. دېوارگه آسىلدى. كؤچه گه آشىب توشدى.
 كېتىگه قره مەى چاپدى!
 دوچ كېلميش اتوبوسگه چىقىب آلدى. بېلكه سيدن نفس آلدى.
 «يخشى بۇلدى، يوزمه-يوز بۇلمه ديم، - دېدى. - فرزند فرزند-ده، كؤنگيلىنى اېرىتىب يوبارهدى. قاش-كؤز يامان-ده، آدمنى
 درآو اسير اېتهدى».
 اجاره سيدة اېشىكىنى اېچكريدن قفللهدى. دېرزه پرده لىرىنى توشيردى.
 كير كؤرپه گه بوركندى. كؤزلىرىنى يومدى.
 «اېندى تاپالمه يدى، - دېدى. - قره ب-قره ب كېتهدى. اما اداره ده گيلر آلدیده شرمندە بۇله ديگن بۇلديم».

۲۷

شو ياتيشده ياتدى .
 ياتميش كۆي آهسته دېرزه پرده چېتيني قېيردى . تشقري مؤرهلهدى .
 عالم آقشام بولدى .
 ايمىلب تشقريلهدى . هاويليده چېكيب توردى .
 شو وقت دروازه تقيلهدى .
 دها يوره گى « شىغ » اېتدى !
 پاپروسىنى چېرتىب تشلهدى . اېچكرى يوگورگيلهدى . اېشيكنى اېچكرىدن قفللهدى . آستانه ننگ - جلنگ بوليب توردى .
 اوى بېكهسى اېشيكنى تق - تق اوردى .
 - جيينىگىز كېلدى ! - دېدى .
 دها يېلكه دن نفس آلدى . اېشيك آچىب باردى .
 دروازه جيين جيلمه ييب توردى .
 دها جيينىگه قول بېردى . تېوره ك كه النگلهدى . باشقه بيراو يوقليگىنى بېلدى . جيينى اېچكرى باشلهدى .
 جيين اجاره اويده امانت او تيردى . تاغە سىدن حال - احوال سؤرهدى .
 - اداره نىگىزگه باردىك ، يوق اېكنسىز . حلى توشلىكدن قېتمهدى ، دېيشدى .
 دها باش ابرغەدى . آينامه گه تېكىلدى .
 - بېرگه ايشله يديگن آدملىرىنگىزدن او يىنگىزنى سؤره ب اېدىك ، بيلمە يمىز ، او اجاره دن - اجاره گه كؤچىب يشە يدى ، دېيشدى .
 دها رۇيخوشلىك بېرمەدى .
 - قرەدىك - قرەدىك ، بولمەدى . اېندى اميد يوق دېب ، واكزال باردىك . بىر سفر سىز بىلن قيشلاققە بارگن آشنانگىزنى كؤرىب
 قالدىك . او شە او يىنگىزنى بىلر اېكن ، يازىب بېردى .
 دها رۇيخوشلىك بېرمەدى .
 - عيالىنگىزنى بالەلرى بىلن واكزال قۇيىب كېلدىم . تاپە من مى - يوق مى ، آواره قىلمە يىن دېدىم - دە .
 دها آينامە دن ، آينامە دەادن تۇيمەدى . جيين دها قۇيىنگە قول سالدى :
 - او يىلر نىگىزگە كؤچىب بارە دىگن بولدىم ، تاغە ، - دېدى . - عمەم قۇيمە يىتى . اېندى چال - كەمپىرگە اۇزىم قرە يمەن . بېش
 كۈنلىگى بار مى - يوق مى ...
 انه شونده دها گە جان كىردى ! پېر آستىدن جيينىگە قرەدى . مثال تعزىه لى طرزە گپ باشلهدى .

- شونده ی قیلینگ، جیین، - دېدی. - بیزنینگ تقدیریمیز - منە، کۆریب توریبسیز. اۆز آنە یورتیمیزگە تۇغری کېلمەدیک. شرط-شرایط دېگندە...
 - تاغە، مېن بیر دەقانمن. سیز اوقیمیشلی آدمسیز. دنیانینگ کتابینی اوقیگنسیز...
 - گپ اوقیشدە اېمس...
 - اوقیشدە، تاغە، اوقیشدە. چال-کمپیرلر اۆزی بېمە-اۆزی ایچمە، سیزلرنی اوقیتەدی. شولر اوقیب کېلیب، تورموشیمیزنی یخشیلەسین، بېریمیزگە قرەسین، دېدی. سیزلر اېسە تیاریگە - شەرگە چاپەسیز. شرایط یامان بۇلسە، منە سیز شاعرسیز، یازینگ - اویاق-بویاققە!
 - گپ بېرتە مېندە اېمس.
 - بېلەمن، گپ بېرتە سیزدە اېمس. بو ازلدن بار گپ. اوگەرلر اوقیب، بېرتەلب شەرگە قاچەدی. عاقبت، قیشلاقلریمیز اول قندە بۇلسە، شونده یلیگچە قالیب کېتەدی!
 دھا اېنسەسى قاتدی. تغین آنامەگە تیکیلدی. جیین باشقە گېگە اۆتدی:
 - تاغە، عیالینگیزنی آلیب کېلدیم، - دېدی. - یخشی می-یامان می، بېر یاستیققە باش قویب اېدینگیزلر.
 - نو!
 - تاغە، بالەلرینگیز واکزالدە قالدی...
 - نو!
 - اولر پوشت کمرینگیزدن بۇلگن بالەلرینگیز...
 - نو!
 - اولرنی باریب آلیب کېلسم، دېگن اېدیم.
 دھا خیالیدن ساچلری قزغاق، یاناقلری کیر، آغزی سسّیق عیالی اۆتدی!
 - دە نو!..- دېبە، تومشوغینی چۆزدی.
 جیین اېگیلیب، دھا یوزیگە قرەدی. قرەدی-قرەدی، کۈنگلی بوزیلدی.
 - تاغە، قارە کۈزنینگ یاشی یامان، قارە قاش نینگ آھی یامان!
 - دە نو!..
 جیین اۆپکەسینی باسالمدی. کۈزلریدە یاش حلقەلندی. هیق-هیق ییغلهدی...
 جیین یاناقلرینی ارتە-ارتە اېشیک کە روانە بۇلدى.

- دها ادبي-بدیعی دوره لږگه قوشیلدی.
- دوره اؤز لریدن اؤزگه لږ فسق-فسادینی قیلدی. کؤنگیللری آرام آلدی. جغلی تالدى.
- بیراو دېرزه گه قره ب خيال سوردی. بیراو پاپروس توتونینی شیفتگچه کوزه تیب خيال سوردی.
- بیراو بوش شیشه گه قره ب خيال سوردی.
- شو وقت، آستانه ده اولوغ شاعر قاره بېردی.
- اولوغ شاعر دوره نی کؤریب، کؤرمسلیک که آلیب کېتدی.
- دوره تغین جانلندی. اېندی اولوغ شاعرنی مزمت قیلدی:
- نیمه سیگه کپگه یه دی، حیرانمن.
- تومشو غیگه سالسنگ.
- شاعر صفتیده شاعر، آدم صفتیده بیر پول!
- آدم اېمس!
- یشنگ، ایچیم اېکنسیز.
- اولّا، آدم بولیش کپره ک، آدم!
- گره ژدان بولیش کپره ک، گره ژدان!
- مېن اونینگ اثرلرینی حرمت قیله من، اؤزیدن جیرکنه من.
- اثری باشقه، اؤزی باشقه.
- بشره سی سفینکسلرگه اؤخشه یدی.
- اؤزیدن اثری یخشی.
- اثرلری یم اونده ی زؤر اېمس.
- اېکزوتیکه!
- اېتنوگرافیه!
- قنده ی دیر آتلرنی، اطلسلرنی یازده ی.
- حلیگی، آت نینگ رولی بار-کو، آتی نیمه اېدی؟
- آت نینگ رولی؟
- هه، آت نینگ رولی، آتی منه بونده ی قیلیب باشقره دیگن رولی بار-کو؟
- یوگن.
- هه-هه، یوگن! شو یوگنگه تقیلگن تقینچاقلرگچه تصویرله یدی.

- آت بىر حيوان بولسە، موتر بولمەسە.
 - پروويتسىيال! اوز قىشلاغى درجەسىدە بولىپ قالگن!
 - پريمىتيف! اوزى نىنگ ملي قابىغىنى يارىپ چىقالمەگن!
 - او خلقنى اوزى نىنگ گوزل تىلى بىلن الدەيەپتى!
 - ادبياتدە تىل بىرونە!
 - اولوغ شاعر اېمىش... دوندوك!
 - كىم؟
 - دوندوك!
- شاعرلر آغزىدىن تونون بورقسىتىپ-بورقسىتىپ كولدى. بىر شاعر شىشە آلىپ كېلىش اوچون قوزغالدى. دورە اېندى اونى مزمىتلەدى:
- شوگىنە يم بىراوگە كولەدى-يە؟
 - بونىنگ بىراوگە كولەدىگن حالى يوق.
 - نېگە اوندى دېسىز؟
 - اېشىتگىنىگىز يوق مى؟ سىز تاشكېنت لىكسىز-ه؟ تاشكېنتدە كېلىن آيى، دېگن گپ بار. كېلىن آيى دېگنى اېگىنچى آيى، دېگنى، شوندى مى؟ انه شو افلاس كېلىن آيىسى بىلن، يعنى، اېگىنچى آنەسى بىلن زنا قىلگن.
 - يۇغ-اي؟
 - خدا اورسىن اگر! اكەسىنى **حربى** عسكەرلىككە جۇنەتىپ، اوزى اكەسى نىنگ عىالى بىلن زنا قىلگن!
 - كېين، تاشكېنتكە كېلىپ، بو محبت اېدى، دېب اثر يازگن!
 - وای افلاس-اي!
 - انه شوندى افلاس نىنگ كولمەگن آدمى يوق.
 - افلاس، اوزىگە آينە آلىپ قرەسە بولدى! شاعر بىرتە شىشە آلىپ كېلدى.
 - دورە درحال گېنى بوردى.
 - كېلىنگ، شاعر، ىشنگ!
 - زۇرسىز، زۇر!
 - دورە قوزغالدى. اېشىككە روانە بولدى. ساتووجى عىال قېتىدە تورمىش تنقىدچى خال بايىفدن سۇرەدى:
 - بولر كىم، داملا؟ - دېدى.
 - آلامان! - دېدى خال بايىف.

۲۹

سرطان سرغهدی. سنبله بالهلهدی. مېزانلر ارغمچی سالدی. یگهخوان بېدنه جفتینی چارلب بیتیلدهدی. «آق آلتین» حشرگه چارلهدی.

دها حشرده اوزینی کمسیتیلیمیش ذات دېب بیلدی، خورلنمیش ذات دېب بیلدی.

- مېندهی ذاتنی پخته گه هیدهدی-یه، سوادسیزلر، مېندهی ذاتنی-یه! - دېدی.

قبتیده پخته تېرمیش همکسی دهانی پوفلهدی:

- زؤرسیز، شاعر، زؤرسیز! - دېدی.

دها اییب کبتدی. شهادت برماغینی همکسیگه بیگیز قیلدی.

- سیز - تاریخی شخصسیز! - دېدی.

همکسی داودیرهدی. اویاق-بویاغیگه النگلهدی. اوزیده بیرار-بیر تاریخیلیک کورمهدی.

- یوغ-ای، بیز حلی او درجه گه بیتگنیمیز یوق، - دېدی.

- یوق، آرتیقچه کمترلیک - منمنلیک! سیز آلله قچان تاریخی شخصسیز!

- توشونتیریب ایتینگ، اوزی نیمه گپ؟

- سیز مېن بیلن ایشلش شرفیگه میسر بولماقدهسیز! مېن بیلن یبلکه مه-یبلکه بولیب محنت قیلماقدهسیز! بو - بویوک

شرف! حلی زمانلر کبلهدی، نامینگیز تاریخلرگه بیتیلدهدی!

- قولوق، قولوق!

آدملر دهآگه بویوکسیز، دېبه التفات قیلدی، ملازمت قیلدی، مرحمت قیلدی.

فقط بیر-ایکیتته قیز دهانی کوریب، کورمسلیک که آلدی. دهآگه قرهسه-ده، بورنینی جییریب قرهدی.

دها فوق العاده شوندهی دېب قالدی:

- قیزلر، تاریخده قالیشنی ایستهسیزلر می؟ قیزلر نیمه گپ، دېبه، بیر-بیریگه قرهدی.

- نیمه-ابدی؟ - دېبه عجبلیب سورهدی.

- مبادا تاریخده قالیشنی ایستهسه لرینگ، مېن بیلن رسمگه توشینگلر!

- کیم بیلن؟

- مېن بیلن! رسم تئلنگن اثرلریمده بېریلهدی! رسم تگیگه: «پهلوان دهآ زمانداشلیری دورهسیده» دېب یازیب قویلهدی! مېن

بهانه تاریخده قالهسیزلر!

- وای-وا-آی، قچان توشه یلیک!

- خواهله سه لرینگ، منه، حاضر توشینگلر! رسم تگیگه: «پهلوان دها خلق بیلن پخته تهریمیده»، دهب یازیب قویه میز!
- دها مدنیت اوئیده گیلر جانینگه تېگدی.
- شو دفع بولسه، اداره ده آش قیله میز! - دپیشدی.

۳۰

- دهانی آهلر اوردی.
- بیر وقتلر مدنیت اوئیده ایشلب، رۇزنامه گه اوتیب کبتمیش آدم بنده لیک قیلدی.
- مدنیت اوئی اهللی مرحوم بیلن وداعله شیش اوچون مزار یؤل آلدی.
- دها تورلی-تومن وجهلر ایتیب ته یسلله دی.
- بؤلمه دی، اداره اهلینگه اپرگشدی.
- مزارده مرحومنی رسمیدن تنیدی.
- مرحوم بیر وقتلر دهانی رۇزنامه گه ایشگه آلمب ابدی.
- دها یوزی یاریشدی. کۇنگلی آرام آلدی. «سپن هم اولر اپکنسن-کو»، دپدی. مرحومنی لحدگه قۇیدیلر. مزارگه توپراق تارتدیلر.
- خلاق، مرحوم قندهی آدم ابدی؟ - دپیه سۇره دیلر.
- آدملر یا پیه سیگه آواز بپردی:
- یخشی آدم ابدی، رحمتلی، یخشی آدم ابدی! - دپیه جواب بپردیلر.
- مدنیت اوئی اهلیده آواز بپردی:
- یخشی آدم ابدی، بی چاره، یخشی آدم ابدی!
- دها تیشلرینی غیجیرلندی. تیشلری آره سیدن ویشیلب ایتدی:
- افلاس ابدی! - دپدی.
- ماتم سکوتیده، گپ برالله ایشیتیلدی. مدنیت اوئی اهللی یپر یاریلمه دی، یبرگه کیریب کبتمه دی! دیرپکتور اداره ده اوزینی باسالمه ی ابتیکدی. ابتیکب- ابتیکب سوو ایچدی. قولا- قولا سوو ایچدی. اؤرین باسرینی چقیردی.
- انه وی شیمپنزینی کۇزیمدن یوقاتینگ! - دپدی.
- کیمنی- کیمنی؟
- حلیگی، شیمپنزې بشره-چی؟ تخلصی دراز میدی، دها میدی...
- هه ابدی، شاعر-ده، شاعر...

- مېن سیزگە ایتەپمەن!
 - خۇپ، بىر آغیز سۆزىنگىز! بويروق شو كونی تيار بۇلدى.
 - ایتەمەن! - دەدى دەھا. - مېن - فضاگە ایتىلگن انسان!
 دىرېكتور بشرەنگ قورسین، دەمیشدە، دېرەگە قرەدى.
 - حاضر آشكارالیک دورى! - دەدى دەھا. - مېن حقیقتنى یوزىنگىزگە ایتىپ، وجدانیم آلدیده پاكنیب كېتەمەن! سىزىلر مەنە بونەپسىزىلر!

دەھا دېوار چېرتىپ كۆرستدى. دىرېكتور اپسنىكېرەب مەاملە باشلەدى:
 - شاعر...
 - سىزىلر حقیقت كۆزىگە تىك قرەى كەمەسىز! حقیقتدن قۇرقەسىز! حقیقتنى ایتە بىلمەسىز! شعریت پىچاغىنى قىلگە سىنچىپ ایتەجىلرنى اېسە ناحق ایشدن ھیدەسىز!
 - شاعر...

- مېن - فضاگە ایتىلگن انسان!
 دەھا دىغ-دىغ قىتیرەدى. ساچلىرى آت ياللىرىدە ھورپەیدی.
 - سىزىلر عصرلر دوامیدە چەینەلە بېرىپ، سىیقەسى چىقىپ كېتگن «یخشی آدم اېدى» قىیلیدەگى گېلرنى تکرارلشدن باشقەنى بىلمەسىزىلر! سىزىلر طوطى قوشسىزىلر! بىراو نیمە دەسە، طوطى قوشلرچە قىترەسىزىلر! «یخشی آدم اېدى» اېمیش! او ابلە اېدى! مېنى بىر آی سىنپ كۆرىپ، ایشگە كەمەگن! مەن، مېن شعریت پىچاغىنى قىلیمگە سىنچىپ، حقیقتنى ایتدیم!
 مېن - حقیقتەن، حقیقت!
 دەھا «اۆز عریضەسىگە بنا» كېتدى.

۳۱

دەھا یىللب تېتیرەب یوردى. بېش-آلتیتە دەھانما مرید تاپىپ آلدی. مەكاندن آه-زار اېتدى:
 - بولر اوتلب یورگن قۇیلر! قۇیلر پهلوان دەھانى توشونمەیدی! بو عصرده ھېچ كیم پهلوان دەھانى توشونمەیدی!
 تقدیردن آه-زار اېتدى:
 - قۇیلر اىجادیمنى بۇغدیلر! قۇیلر شعرلیمنى تىقىلب قۇیدیلر!..
 دەھا نان كۆر-نان كۆر شعرلر یازدى. دەھا غلەمیس-غلەمیس شعرلر یازدى.
 یوردى-یوردى، بىر رۇزنامەدن ایش تاپدى.
 - میلى، ایشگە كەمەن، - دەدى محرر. - فقط، سقالنى كېلىنگ!

محتاجلیک آلدیده غرورده عاجز بۇلدى، شرفده عاجز بۇلدى!

دها سقالینی قیریپ تشلهدى.

«تغین، موندشتوگیمده یاقمەى قالسه-یه؟» دېهە اۋیلهدى.

دها سرخانەلى موندشتوک بهریدن اۋتدی.

دها رۇزنامە گە اېل بۇلدى.

رۇزنامە اوی وعدە بېردی.

عیالەر قیلیق توصیه اېتدی.

دها قیلیق سهیلهدى.

«آ، انه قیزلر، منه قیزلر! - دېدی دها. - ساچلر تاولنەدى، تیشلر یلتیرهیدی! بۇیلریدن فرانسوز عطری ایسی کېلهدى...»

۳۲

دها نظمەن کۇنگلی قالدی.

کیشى بېلمس، نثرگە اۋتدی. اۋزیچە نثرنی آسان اۋیلهدى.

«برچه نثرچیلرنی پیر بیلن تېپ-تېکس قیلیب تشلهیمن!» - دېهە نیت قیلدی.

بیر-ایکیتە مرسېل پروستچه حکایه یازدی. حکایه لری غایت غریب بۇلدى. غایت خشکی بۇلدى.

ظفر قازانیشى امرمحال بۇلدى.

دها نثرنی ییغیشتیردی.

یوردی-یوردی... تنقیدگە اۋتدی. تېلبه-تېسکری گېلردن عبارت مقاله لر یازدی.

بیلماوچیلر چپک چلدى. مقاله لرنی اۋزیگە حاصلیک، دېدی، ینگیلیک، دېدی.

بیلغانلر ایچیدن کولدی. دهاگە چیتک ایجادکار، دېهە قرهدى.

دها اوشبو قرهشلر مضمونینی ایچ-ایچیدن حس اېتدی. تنقیدنی-ده ییغیشتیردی!

ادبیات دېهە اتلمیش باقی قصرنی قندهی آلسه بۇلهدی؟ ادبیات دېهە اتلمیش کهنه قصرگە قندهی کیرسه بۇلهدی؟ اۋزی،

ادبیات دېهە اتلمیش قصر دروازەسى بار می؟ بۇلسه، قه پیرده؟

دها اۋیلهدى-اۋیلهدى، ادبیات آستانەسى قه پیرده لیگینی بیلالمەدى.

شونده، دها ادبیاتنی گروه-گروه بۇلیب آکیشگە عهد قیلدی.

آدمگرچیلیک نقابی آستیده گروه ییغدی. دۇستلیک نقابی آستیده گروه ییغدی.

- اۋلا آدم بۇلیش کپهک، آدم! - دېدی. گروه اۋنلر کمیتەسى، دېهە اتلدى. کمیتە آرزو-هوسى یوکسک بۇلدى:

- بو ادبيات بولمەيدى!
- نوایى دن باشلب بولمەيدى!
- قادري هم بولمەيدى!
- پريميتيف، پريميتيف!
- حقيقي ادبياتنى بيز یره تەمیز، بيز!
- يەنە اۋن-اۋن بېش يىللردن كېين انەوى اولوغ شاعر شعرىنى هېچ كيم اۋقىمەيدى!
- خلق اۋن يىلدىن كېين بيزنى اۋقىيدى!
- منە شو اۋنتەمیزنى اۋقىيدى!
- شوندى اېكن، كېلىنگلر، ادبياتنى اۋز قۇلمیزگە آلەمیز!
- سيز كاتب بۇلەسيز!
- سيز محرر بۇلەسيز!
- سيز ديرېكتور بۇلەسيز!
- انەوى اولوغ شاعرنى اېسە ادبياتدن ھیدەب يوبارەمیز!
- قنى، دۇستلر، ادبياتنى قۇلگە آليش اوچون چۇقىشتيرەپليك!
- اۋنلر كميتهسى انە شوندى شاعرلر بيلن ايش كۇردى.
- كميتهده اۋز نثرى بازي بۇلدى، اۋز نظم بازي بۇلدى. تنقيدچى شھرت عمرعليپف اتلى اۋز مقتاوبازى بۇلدى.
- شھرت عمرعليپف اۋز مقاله لريده اۋنلر كميتهسى اوچون يات ايجادكارلرگە تاش آتيش بيلن مشغول بۇلدى. اۋنلر كميتهسى اوچون يات ايجادكارلرنى يۇققە چيقريش پييده بۇلدى.
- اۋنلر كميتهسى بندەلرېنى بۇلسە، آياغېنى آسماندىن كېلتيريب مقتەدى.

۳۳

- شھرت عمرعليپف بېر رۇزنامەده «آنە توپراق سيماسى» دېپە اتلميش مقاله چاپ اېتدى.
- اوشبو مقاله سیده پهلوان دهانى كۇكلرگە كۇتريب اولوغلەدى:
- «آنە-بېر - توپراق دېمك دېر. توپراق اېسە آنە يورت دېمك دېر. قطار عصرلر كە، انە شو آنە-بېر بويوك اۋغىلرېنى بغيرگە باسيب آلەلب كېلەدى. شو سېدىن عادي توپراقنى پېشانەمیزگە سورتەمیز. آنە-بېر، دېپە ارداقلەيميز. آنە-بېر - آنەمیز!
- اولوغ نوایى بو بارەده منە بوندى يازەدى:
- اۋزېنى توتقووچى توفراق ایلە هموار قنى؟

حضرت یسوی اېسه بونده ی یازدهی:

باشیم توفراق، اوزیم توفراق، جسمیم توفراق...

اېندی، یارقین یولدوزیمیز پهلوان دها بونده ی یازدهی:

هیقیره من تسبزدېک - هیقیریغیم توفراق...

پهلوان دها نوایی بیلن یسویدن کببن اوچینچی بولیب شعریتگه «توفراق» سیماسینی آلیب کیردی.

نوایی - یسوی - پهلوان دها!

دها مقاله گه تیکیلیب اوتیردی-اوتیردی... اوز-اوزیدن اویلدی! اوز-اوزیدن قیزردی! ایچ-ایچیدن تنقیدچی، دپیه اتلمیش

ذاتگه اچیندی.

«بېچاره تنقیدچیلر، - دېدی. - بولر مقتشنی یم اېپله ی آلمهیدی! نوایی بیلن یسویدن کببن مینگلب شاعر بار، مینگلب شعر

بار، مینگلب «توفراق» سؤزی بار! اوزی، بو یېرده قنه قه «توفراق» سیماسی بار؟ «توفراق» سؤزی بولسه، سیما بوله بېره دی می؟»

شونده ی بولسه-ده، دها شهرت عمرعلیف بیلن قوش قوللب کوریشدی.

- رحمت، دؤستیم، رحمت! - دېدی. - سیز بېلینسکی اېکنسیز!

۳۴

پهلوان دها هییتلری آلیس بولمه دی.

تنقیدچی خالبایف بیر رۇزنامه ده شهرت عمرعلیفنی اوریب چیقدی. عمرعلیفنی یېر بیلن برابر قیلدی.

«بیری اؤلیب، بیری قالسین!» دېدی دها.

مقاله نی بات-بات اوقیدی. فوق العاده ایچ-ایچیدن یاندى. باعشی، تنقیدچی خالبایف مقاله ده شهرت عمرعلیف بهانه

دهانی یوق قیلدی! پهلوان دها شاعر اېمس، دپیشی قالدی!

دها پیت پایله دی. شونده ی پیت تاپدی.

اوشه رۇزنامه دهلیز یگه باریب چکیب توردی.

ایچکریدن تنقیدچی خالبایف چیقیب کېلدى. پاپیروس توتته-توتته، حاجتخانه (تشناب) گه کیردی.

دها دهلیز باش-اداگیگه قره دی. اوزیدن اوزگه آدم یوقلیگینی بیلدی. آهسته خالبایف کبیدن کیردی.

خالبایف یېرگه باقیب اوتیردی.

دهاده آهسته خالبایف قبتیدن اوتیردی.

آره لریده بیر سیمپه نجره بولدی.

دها یېرگه قره ب گپ آچدی.

- تنقيدچى - آله تياق! - دېدى دها. - پوليسلر قولىده گى آله تياق!

شونده، خالبايېف باش كؤتريب قرهدى. قبتيده اؤتيرميش كيمسه نى تنيدى. لېكن مي ق اېتمه دى. تغين يېرگه قرهدى.

- تنقيدچى - توغمس خاتين، پوشتى كويىب كېتگن ايجادكار! - دېدى دها. - شونده ي اېكن، نېگه اېندى پوشتى كويىب

كېتگن توغمس ايجادكار، توغيب يورگن ايجادكارگه توغيش قنده ي بوليشينى اؤرگته دى؟ اخير، تنقيدچى توغيش نيمه ليگينى

بيلمه يدى-كو؟ سيز مېنينگ بيرته شعر يمى يم يازالمه يسيز! لېكن مېن سيزنينگ مقاله لرينگيزنى آياغيم بيلن يازيب تشله يمن! شونده ي

اېكن، نېگه اېندى ادبياتگه توشوغينگيزنى تيقه يسيز؟

خالبايېف تغين مي ق اېتمه دى. پاپيروس بورقسيتيب اؤتيره بېردى.

- تنقيدچى - ايت! - دېدى دها. - بير نيمه نى بيلسه-بيلمه سه اكيله ي بېره دى! اكيله مه، دېسه، بدتر اكيله يدى!

خالبايېف اؤتيريب-اؤتيرالمه دى. اپيل-تپيل توردى. كېته-كېته:

- پلپيس! - دېدى.

۳۵

اولوغ شاعر نظمى دها كؤكسيده اؤق مثال قده لدى.

دها كؤكسينى اوشلب كون كوردى.

يېگنيده-ده حلاوت بؤلمه دى، ايجگنيده-ده حلاوت بؤلمه دى.

اولوغ شاعرنى كؤرسه، ايجينى ايت تيرنه دى. ايج-ايجيدن غشلندى.

اولوغ شاعر بؤلسه، دهانى كؤريب، كؤرمه دى. تېوره ك كه اولوغانه نظر سالدى.

دها افتى بوريشدى، دها پيشانه سى تيريشدى.

- تفو-او، - دېيه، چېتگه توپوردى.

قبتيده تورميش شيشه داشى كنايه بيلن سؤره دى:

- قله يسيز اېندى، شاعر؟

- بشره سيگه توپورسنگ! - دېدى دها. - يوريشينى قره ننگ، اثر يگه تيرناچه اؤخشه سه اؤلسين اگر!

- سيز بيلن بيز-كو، يامان بؤلسه يم، ايكي مرتنه دن اويلندىك.

- بو، اويلنمه يدى يم!

- نيمه سيگه اويلنه دى؟

- بونگه كيم هم تېگردى؟

- يا...

دها شونده دېبه، شيشه‌داسى قولاغیگه پېچېرله‌دى. شيشه‌داسى باشینی چېگه قییشه‌یتیریپ كولدې. تیزه‌سیگه شپه‌تیلپ كولدې.

- اما-لېكن تاپدینگیز، دؤستیم، - دېدى. - یاشی اؤتیزدن آشیب كېتدی، همان سؤپه‌ییب یوریبیدی. بیر بلاسى بؤلمه‌سه شۇدیارده قویروق نه قیلور، دېدیلر.

- سؤره‌گنلرگه، حلې-حاضر ایزلنیه‌پمن، دېب بهانه قیلریمیش.

- تاپگن بهانه‌سینی قره‌نگ... ارپه اونى بهانه، دېگنلری شو-ده!

- ییگیت اویلنه‌دى، دؤستیم، ییگیت اویلنه‌دى!

- منه، ییگیت بیزده‌ی بؤلهدى! الله‌قچان اوچ مرته اویلنېپ قويدېك! نصیب بؤلسه حلې ینه اویلنه‌میز!

- اما-لېكن تاپدینگیز، قایلمن. مېن بو گېنى اؤرتاقلرگه یم ایتیب چیقمه‌من.

- ایتیش كېرەك، حقیقتنى ترغیبات قیلش كېرەك. دها لبلرینی چؤچه‌یتیردی. شهادت برماغینی لبلرېگه باسدى.

- تغین، مېنى ایتدی دېمنگ، - دېدى. - بیر اولاد دېگن نامیمیز بار...

- اؤلدىم می، سیزنى ایتیب. سیزگه یم، اؤزیمگه یم گرد یوقمه‌یدیگن قیلېب ایتمه‌من.

دها مییغیده كولدې. كؤزلری اؤینه‌دى.

«انه اېندى اولوغ شاعرگه بیرارته یم فیز تېگمه‌یدی! - دېدى. - كؤچه‌مه-كؤچه اېچیب، ده‌یدی بؤلیب یوره‌دى. آچ-نهار،

ایسقىرتلرچه تېنتیره‌ب كونی اؤته‌دى. كېن، اېجادیده یم تعین بؤلمه‌یدی. آخر-عاقبت، یالغیزلیک جانېگه تېگه‌دى. اؤز-اؤزیدن قیشلاغیگه كېتیب قالدې.»

۳۶

اولوغ شاعر اویلنر اېمیش!

دها اوشبو گېنى اېشیتیب رنگی اؤچدى. سېرگك تارتدی. بیر نقطه‌گه تېكىلدى.

«ییگیت باشی اېكیته بؤلمه‌گونچه، مالی اېكیته بؤلمه‌یدی، - دېدى. - انه اېندى او اویلنه‌دى.

رؤزغارلیک بؤلهدى. بېردن سانگه كیرادى.»

دها چیرسیله‌تیب گوگرد چقدى. قؤللری تېتره‌ب، پاپروس توتدی.

باسیب-باسیب پاپروس تارتدی. پؤك-پؤك یؤتلىدى. كؤزلری یاشلندی.

پاپروسلى قؤلینی تومشوغيگه قویب اؤیلندی.

«يۇق، قندەي قىلىپ بۇلسە ھەم بوندەي بخت نىنگ آلدىنى كېرەك! اما قندەي قىلىپ بخت نىنگ آلدىنى آلدەي؟ بۇلەجك كېلىننى تىمەسە، اولوغ شاعر او بىلن مصلحتلشمەسە؟ بىر آغىز مصلحت سۇرەسە ابدى، اۇزى بىلردى، تۇينى قندەي قىلىپ بوزىشنى».

دەھا كۇپ اۇيلەدى. اۇزىچە تورلى-تومن-حىلە-نيرنگ، غىيت-اغالرنى اۇيلەدى. آخرى بىر قارارگە كېلدى. شو كونيلاق بۇلەجك كېلىن بۇلمەش ادارەسىدن بىر-ايكۈتە عيال بىلن گىپىرىشىدى. تعزىە بىلدىرمەشەي، يوزلرېگە غەمگىن توس بېردى.

- ھى بى چارە قىز-اي، پىشانەسى شۇر اپكن-دە، - دېپە باش ايرغەدى.

- اوندەي دېمىنگ-اي، - دېدى عياللر.

- پىشانەسى شۇر بۇلمەسە، كېلىپ-كېلىپ شو بالەگە تېگەدى مى؟

- قۇيىنگ، بختى آچىلىپ كېتىسەن.

- بى چارە ھېچ كىمى يۇق، يېتىم قىز بۇلسە كېرەك-دە؟

- نېگە اېندى، تۇپە-توزوك آتە-آنەسى، اكە-اوكلر بار، نك-توگلى قىز!

- اوندە، نېگە بىر ايسقىرت الكشگە تېگەدى؟

- واي، الكش مى؟

- بۇلمەسم-چى، حلى اېشىتگنلرېنگىز يۇق مى؟

- يۇق.

- غىرت الكش! قۇلى منە بوندەي قلتىرەيدى!

- واي، قۇلى قلتىرەيدى مى؟

عياللر بىر-بىرىگە سوال نظرى بىلن قرەدى.

دەھا آتنى قەمچىلەدى.

- نەفقط الكش، - دېدى. - او بىر دەيدى بالە. قەپىردە قارنى تۇيسە، قەپىردە كونى اۇتسە، اۇشە يېردە ياتىپ قالەدى.

سىنگلىمىزگە... كېلىن بۇلمەش نىنگ آتى نىمە اېدى؟ كېلىن بۇلمەش سىنگلىمىزگە اېسە اويىم-جايىم دېدىگن انسان كېرەك،

شوندەي مى؟ او اېسە انسان اېمس! شوندەي قۇپال، شوندەي قۇپال! اونى آدم قىلىپ بۇلمەيدى!

- يۇغ-اي، اونچەلىك اېمس دىر.

- يىگىت سۇزىم! بىز او بىلن دۇستىمىز! بىر-بىرىمىزنى بېش قۇلدەي بىلەمىز! يىگىت سۇزىم، شو قىز تۇيدن اوچ كوندن كېپن

كۇزىدە ياش بىلن قىتىب كېلمەسە، آتىمنى باشقە كۇيەمن!

- بۇيىنگىزدن اېنەنگىز قاقىندىق، اگر شونچە اىتمەسنگىز، بىر بى چارە قىز آياق آستى بۇلركن.

دها بيلدى، گپى اجابت بوله بېردى.
 - اگر شو سينگليميز اوشه باله بيلن ايكي آيدن آرتيق يشهسه... ييگيت اېمس من! - دېدى.
 - بولدى، بولدى، گپ يوق!
 - تغين، مېنى ايتدى دېمنگلر.
 - هه، يوغ-اي...
 عياللر شوندهى دېبه، قيز آلديگه يول آلدى.
 دها يېلكه دن نفس آلدى. كفينى كفيگه ممنون ايشقهدى.
 "بوياغينى يم قاتيرديم! - دېدى. - قيز باشقه گپلر يمگه ايشانمهسه يم، قسيمىنى اېشيتيب ايشانهدى. دۇستى قسّم ايچيب ايتيدى، چين، دېبه اويلهيدى. عجايب خلقيميز بار-ده! كۆزنى چيرت يوميپ قسّم ايچهسن، خلق لقه ايشانهدى-قويهدى! كرنيچيدن پوف كېتدى، قسّم خور دن نيمه كېتدى؟ مهله دېتس شوق، مهله دېتس! آ، شوق، شوق!"
 عياللر قيزنى اورتته گه آلدى. بار گپنى ايتدى.
 - يامان باله بوندهى يخشى اثرلر يازالمهيدى، - دېدى قيز. - كۆپ ايچرميش؟ مېنيمچه، كيفيتى بوزيلىپ ايچهدى، يالغيزليكدن ايچهدى. اويلى-جايلى بولسه يخشى بۇپ كېتهدى. باردى-يو، سيزلر ايتگندهى بولسه، ميلى، پېشانه مدن كوره من...
 عياللر بدتر بول، دېبه قول سيلتهدى.

۳۷

تويدن كېين اوچ كون-ده اؤتدى، اوچ آي-ده اؤتدى، اوچ ييل-ده اؤتدى!
 كېلين بيلن كويواو بنايى دهى بولدى.
 كويواو اوچون كېليندن يخشى بولمهدى، كېلين اوچون كويواودن يخشى بولمهدى.
 اولوغ شاعر اونيب-اؤسدى!
 دها اؤزىنى قويرگه جاي تاپالمهدى. دردى ايچيده بولدى.
 «واي ابله-اي، يشب كېتدى-يه! - دېدى. - مېن اونى فقط استعداد ميكن دېسم، بو افلاس يخشى آدم هم اېكن!»
 دها اؤز كۆنگلىنى اؤزى كوتردى.
 «بېر حسابگه يخشى بولدى، - دېدى. - رۇزغار تشويشلىرى بيلن بوليب، اثرلرى يم اؤزيميز قطارى بوليب قالدى».
 دها اؤيلهدى-اؤيلهدى، اولوغ شاعر بيلن عيالى آرهسيگه نزاع ساليشنى مۇلجللهدى. «اما قندهى قىليب نزاع سالهدى؟ او افلاس سلامنى آلمهسه. كؤريب كؤرمسلىك كه آكسه».
 دها اېندى رقااص بولدى.

اۋزىنى اولوغ شاعرگه دۋست قىلىب كۋرستدى.

بىر - ايگىته شعر اۋقتىدى. مصلحت سۋرەدى.

ايگىته يريمته آلب اويىگه باردى.

اولوغ شاعر دها بىلن آستانه ده گپلشدى.

دها ايچىده سۋكيب - سۋكيب قىتىدى.

«اوه، ابله! - دېدى. - بىر آغيز ايچكرى كىر، دېمەدى - يە! قرەب تور، عبالىنگ بىلن اجرەلمە گنىنگنى هم كۋرەمن! بو دنياده

عائلهسى بىلن اجرەلگن اېرككنى اېل هم، سياست هم كۋترمەدى. دنيا دن خوار - زار بۋلىب اۋتمە گنىنگنى هم كۋرەمن».

۳۸

دها اولوغ شاعر ضعيف جايىدن فايده لنىشنى مقصدلەدى.

كۋچە - كۋيلردە اولوغ شاعر بىلن شيشە داش بۋلدى. قدح چۋقىشتىردى. اليار ايتدى.

- دۋستيم! - دېدى. - بىزىنگ تقدىريمىز هم بىر، مزارىمىز هم بىر! كېلىنگ، عمر باد دۋست بۋلىب قالدەلىك!

- ايتگنىگىز كېلسىن!

- بېتىنگىزنى توتىنگ، بىر اۋپە!

دها اولوغ شاعرنى مست قىلدى. سېرقتناو كۋچە بۋلىب اويىگە جۋنتدى.

اۋزى بورچكده پەنەل توردى.

اولوغ شاعر چەققەلە - چەققەلە يۋل آلدى.

«بۋلدى! - دېدى دها. - افلاسنى موتر تورتىب كېتەدى يا اۋزى كيف بىلن يومەلەب توشەدى».

اما، اولوغ شاعر اېرتەلەب آتەدى اۋىناقلب كېلدى.

- قەلە، كېچە يىخشى باردىنگىز مى، دۋستيم؟ - دېدى دها. - جودە خواطر آلدىم، دۋستيم اويىگە يىخشى باردى مىكىن

دېب؟

- رحمت، دۋستيم، رحمت. اويىگە قندەدى بارگنىمنى بىلمەيمىن. اېرتەلەب كۋزىمنى آچسىم، اويده ياتىيمىن.

- بىز هم شو! يورىنگ، اويىگە اېسن - امان بارگنىمىز اوچون بىر آله يلىك!

اولر اۋزلىرى خانگى بۋلمىش خلوت قهوه خانەگە باردى. خيله وقت آتملىشىب اۋتىردى.

دها اولوغ شاعرنى كۋكلرگە كۋتريب مقتەدى. قهوه خانەدن بىر - بىرىنى سويب چىقىدى. اولوغ شاعر اولاو تۋختماقچى

بۋلدى.

- تېورە كنى قرەنگ، دۇستىم، تېورە كنى! - دېيە ابرەدى دھا. - آ، بهار، اۋز آتى اۋزى بىلن بهار! صاف هوا دە يوريشگە نيمە
بېتىس!

- تۆپە- تۇغرى! - دېدى اولوغ شاعر. - حقيقي دۇستىم اېكنسىز!
- كېلىنگ، مەن شو يېرە خىرلشەمىز. سىز مەن بو كۆچەدن يورەسىز، تۇغرى اويىنگىز آلدىن چىقەسىز! مەن بوياقدن كېتىم.
قنى، بىر اۋپىب قۇيە!

دھا اولوغ شاعرنى هوشيارخانا جايلىشمىش كۆچەگە سالىب يوباردى. اۋن بېش كونلىك كە توشەدى، دېيە اميد قىلدى.
اېرتەسى اولوغ شاعر تەغىن آتەدى اۋىناقلب كېلدى.
دھا اوف-ف، دېيە تيزەسىگە اوردى.
او اېندى اولوغ شاعرنى اېچىرىب، بىراولرگە قېرەب كۆردى.
- محررىنگىز سىزنى شاعر اېمس، مېنىنگ بىر سطرىمگە ارزىمەيدى، دېب ايتدى، - دېدى. - جودە خفە بۇلىب كېتىم،
دۇستىم. اگر كوچىم بۇلسە، تومشوغىگە سالردىم.
- كوچ؟ قنچە كوچ كېرەك؟ قنى، اۋشە قوروق؟ اولوغ شاعر محرر حضورىگە شېر بۇلىب يۇل آلدى. دھا پىسىب گىنە
جۇنۇب قالدى.

"نھايت، اويى كويەدىگن بۇلدى! - دېدى. - افلاس انە اېندى جواىگرلىك كە تارتىلىب كېتەدى".

اولوغ شاعر محررنى چپە-راستە قىلىب سۇكدى. ياقەسىدن اوشلب سىلكىلەدى.

- يىخشىلىكچە كېت! - دېدى محرر. - بۇلمەسە قەمەتەم!

اولوغ شاعر شېردن-شېر بۇلدى. ياقەسىنى آچىب بقىردى:

- قمت، مەن، قمت! مېنى قمتسنگ، تارىخدە قالەسن!

محرر اولوغ شاعر يېلكەسىگە قاقدى.

- مستلىكدە بۇلەدى، - دېدى.

اولوغ شاعر شو كوندەن اعتباراً اۋزىنى دھادن خالص آلدى.

۳۹

اۋنلر كىمىتەسى جمع الجمع بۇلدى. دھا اولوغ شاعر دن يارىلدى:

- حقيقي افلاس اېكن! - دېدى. - بىر كوندە توپوردى- كېتدى!

ادىي- بدىيە دورە اولوغ شاعرنى مزىمتلەدى:

- اېندى بىلدىنگىز مى، او بىر مال-كو!

- او افلاس خواهلە گن و قنده توزينگيزنى بېب، توزليغينگيزگه نوپوريب كېتهدى.
- دوستلر، مېنده بير غايه بار. كېلنگلر، شو اولوغ افلاسنى احاطه قىلىب تشلهيميز!
- احاطه؟ قندهى قىلىب؟
- اولوغ افلاسنى بېش-آلتيه اعتبارلى آدم اعزازلهدى، قۇللب-قۇتلهدى. انه شو آدملر بيلن باردى-كېلديسنى اوزيب تشلهيميز.
- قيين، افلاسنى جوده قدرلشهدى.
- آسان! مثلاً، بيرار گپ تۇقوب، اۇشه مرتبهلى آدملر اعتبارىنى يۇق قىلىب تشلهيميز. كېين همه پيردن قدمى اوزيلهدى، يگه-ماخاو بۇلىب قالدەدى!
- سيز ايتگن احاطهنى قىلىب كۇرديك. اما افلاسنى كۇنگليده گيدهى بۇلدى.
- شوندهى، كۇنگليده گيدهى بۇلدى. بيز افلاسنى يگه-ماخاو قىلىب قۇيهيميز دېب يورسك، افلاسنى اوزى تنهالىك كه تلىپىب يورر اېكن. بيلمىدن، قۇللب قۇيىمىز. عاقبت، افلاس تماميله يالغيز بۇلىب آلدى.
- بو افلاس نېگه بوندهى قيلهدى-ه؟
- اولوغ افلاس اوزىنى سادە آليب يورگن بيلن اصليده جوده عيار! او يخشى بيلهدى، ايجادكار اوچون اېنگ مهمى قلب اېركىنلىگى. قلب اېركىنلىگى اېسه قلب خاطر جمعلىگى دېمك دير، قلب ساكنلىگى دېمك دير. اوزىنى چېتگه آيشيدن مقصد، اوز قلبىنى ساكن سقله ماق دير. قچانكه، ايجادكار قلبى ساكن بۇلسه، اوندىن يېتى اوخلب توشگه كيرمه گن سطرلر بولاقدېك آتلىب چيقهدى.
- شو گپده جان بار.
- سيز بيلن بيز اېسه هلاسلب يشهيمىز، واسواس كونده يشهيمىز. بيرانته يخشىراق اثر اوقيسك، بير كويهيمىز! بير او بيران مرتبه گه كۇتريلگن بۇلسه، ايكى كويهيمىز! بير او موتر آلسه، يا، نايابراق كييم كىيسه، اوچ كويهيمىز! اثريگه مكافات آلسه-كو، كويىب-يانهيمىز! قره بسيز كه، ذره باشيدن آش قازانى يره بۇلگن هم بيز، يوره ك اويناعى هم بيز، قان باسىمى هم بيز، عصبى شلويبره گن هم بيز!
- اولوغ افلاس اېسه، اوزى يم آتدهى، اثرلرى يم آتدهى!
- خۇش، نيمه دېماقچى بۇله سيز؟
- دېماقچىم كه، افلاس بيزدن اوزىنى آليب قاچىپتى مى، قلبىنى او يله پىتى مى، دېمك، بيز افلاسگه تىنچلىك بېرمىسلىگىمىز كېره ك.
- انه، اثرلرىنى يامانلهيمىز. اوز-اؤزىدن عصبى جنبشگه كېلهدى-قۇيهدى.

- يوق، بو بيلن موفقيتگه اېرېشېب بولمېدى. اولوغ افلاس اوز اثرلرى گوزل اېكنىنى يخشى بېلدى. گپلرېنگيزگه پروا هم قېلمېدى. باشقه بېر يولنى تاپمېز.
- مثلاً؟
- مثلاً، افلاسنى آرقه واره تدن بدنام قېلمېز. حلى ايتگنېنگيزده، افلاسنېنگ بېش-اؤنته جوده اعتبارلى آدملىر بيلن سلام-عليگى بار، باردى-كېلدىسى بار.
- اوشه لىر اولوغ افلاسنى "بو باله بېزىنىنگ بختىمىز"، دېب ارداقلېدى.
- افلاسنېنگ نېمەسى بخت، توفو!
- اوشه لىرگه بېز سلام بېرسك، سلامىمىزنى زورغه آلەدى.
- بېز بيلن قول اوچىده كوريشەدى.
- افلاسنى اېسە پېشانەسىدن اويېب كوتىب آلەدى.
- آى بېتسە يم، كون بېتسە يم، شو افلاسگه بېتېب قالدى.
- سېز بيلن بېز ايت نېنگ آرقه آياغى بولېب قالدىك. افلاس اېسە آياقېنە بولېب يورېدى.
- اولمىنگ، شونېنگ اوچون افلاسنى بدنام قېلىب تىلشېمىز كېرەك.
- مثلاً؟
- مثلاً، افلاس اعتبارلى آدملىر آلدىگه كېرىب-چېقىب تورهدى، سلام-عليك قېلىب تورهدى. كېرىب نېمە قېلەدى؟ سېز بيلن بېزنى ساتىب چېقەدى! عوضىگە يېلكەسىگە قاقىرەدى، تقدىرلنەدى، ارداقلنەدى. انه، تيار بدنام!
- خلق ايشانمس-او.
- سادەسىز، شاعر، سادەسىز. خلقىنگىز آلامان! آلامان! آلامان اېسە، آياغى بيلن اېمس، آغزى بيلن يورهدى! قرەبسىز كە، گپ يشىن تېزلىگىدە ترقلەدى! آخر-آداق، اولوغ شاعر عصىلشەدى، جىغى بېيران بولەدى. ساكن قلبى لرزه گە كېلەدى.
- اينفركت بولەدى!
- اولمىنگ، اېچىم اېكنسىز! آخر-آداق، اوزىمىز قطارى بولەدى-قالەدى.
- كلەنگىزگە قايلمن! كېلىنگ، بېر اويېب قويهى!

سراى آدمگە لىق تولدى.

هېللىب كېلمىشلىر دېرزه تاكچەلرېدە اوتىردى، دېوار بولېب تىزېلدى، آستانەدە تىك توردى.

دوره ايكى كوزى توره بولدى.

شاعرلر بيرين-كېتين منبرله دى .
 دها گلى كېلدى . دها اول-اول داوديره دى . كېين-كېين اوزينى اؤنگلب آلدى .
 اوزينى سپيا توتدى . قولاچلرينى كته آچدى .
 كؤزلرينى يوميپ شعر ايتدى :
 مېنگه قره ب
 تيتريسن ، درخت
 ايزغيرين اؤره نيش
 سېنينگ -ده
 برگينگنى .
 مېنينگ هم كورتكلريم
 ايچيمده اؤرته نر
 كؤكسيمده تولغانر
 تېشيب يوبارگوده ي بغيريمنى !
 دها كؤزلرينى آچدى . دوره گه نظر سالدى .
 دوره ده بير او يېلكه قيسدى . بير او لب بوردى .
 بير او اېشيك كه روانه بؤلدى !
 دها برينى كؤريب-بيليب توردى . الم بيلن تغيين شعر باشله دى .
 بو سفر بير شيورله دى ، بير بقيردى ، بير هيقيردى :
 سېنى كؤپ اېسله ديم - كېلمه دينگ
 مېن سېنى اونوتديم - كېلمه دينگ
 مېن اوزيمنى اونوتديم .
 مېنينگ عمريم بير كوكون
 كوكونگه ايلنگن بو كون
 مېن سېنى اونوتديم .
 بير او آواز بهريب كولدى . بير او هيرينگ-هيرينگ كولدى . بير او پيق-بيق كولدى .
 دوره پيچير-پيچير بؤلدى .
 آلد قطارده اؤتيرميش بير آريق ييگيت زهرخنده بيلن كولدى . قبتيده گيلرگه :

- مودېرنيزم! - دېدى. دها چيدهب تورالمهدى.
- نېگه كوله سيز؟ - دپه او ششه يدى. - سيز اوزى كيمسيز؟
- آرىق ييگيت داودېره ب قالدى. بېردن جدې بولدى. چلكشتميش آياغينى درحال پېرگه آلدى. جاييدن آهسته توردى.
- مېنى ابراهيم، دپدى. ماسكوهده سېرتدن اوقيمېن، - دېدى. - كوليشيم باعنى...
- شعرينگيزنى توشونتيريب بېرېنگ!
- مېن شعريمنى سوادسيزلر اوچون يازمه يمن!
- مېن اوزيمنى سوادسيز دېب بيلمه يمن! شعرينگيزنى توشونتيريب بېرېنگ!
- مېن شعريمنى ماسكوهده سېرتدن اوقياتگن سوادسيزلر اوچون يازمه يمن، دپه پمن!
- خوږ، بيز سوادسيز، دېبليك! اونده، شعرينگيزنى ياقتيريب بېرېنگ! سوادسيز آدم هم شعريتنى ياقتيريشگه حقى بار مى؟
- بار! سوادسيز آدم هم نفاستدن ذوق آليشگه حقى بار مى؟ بار! شوندهى اېكن، شعرينگيزنى ياقتيريب بېرېنگ!
- دها جايگه باريب او تيردى.
- اېندى اولوغ شاعر منبرلهدى.
- دوره گورر- گورر فرسك چلدى.
- اولوغ شاعر فرسكلر ادا بوليشينى قرهدى. بېر نقطه گه تېكيليپ قرهدى.
- آلكيش فرسك ادا بوله بېرمهدى.
- دها... بيت كوزلرى پخته سى چيقدى! دها كوزلرى كويدى! دها كوزلرى ياندى!
- دها تشقريلهدى. اېنتيكيب- اېنتيكيب نفس آلدى. لېبگه پاپيروس قيسيتيردى.
- ايزيدن تعين بېر شاعر چقيب كېلدى. دها گه گوگرد چقيب توتدى.
- قلهى؟ - دېدى.
- چيدهسه بولهدى، - دېدى دها.
- اوزى يم، خلق ييغلييدى- ده.
- سرايده نظم اولوغ شاعر دن، آلكيش خلقدن بوله بېردى.
- نو- نو، سادّه اېكنسيز، شاعر! - دېدى دها. - سيز حلى، خلققه ايشانېب يوريسيز مى؟ خلق دېگنېنگيز پاده- كو!
- نېگه اېندى، ايچيده ضياليلىر هم بار.
- قطع نظر! خلق - پاده!

اوجره شوودن کپین تار دایرهده اؤتیریش بؤلدی. دها اؤزی قویب، اؤزی ایچدی. کیفی بیر جایگه باردی. شو وقت، بیر سیچقان شاعرلر آیاغی آرهلر چاپدی. چیی-چی، دپیه چاپدی.

خدا بپردی، دهاگه بپردی!

- استاذ شعر اؤقیه پتی، دپسم، سیچقان چییله پتی اېکن-ده! - دپیه تیرجه دیدی. - استاذ...
سیچقان... پو اېزیه...

دها خاخالب کولدی. یوزلری کویدرمیش کله بؤلیب کولدی.
شاعرلر یبرگه قره دی. شاعرلر لب تیشله دی. دها یامان وضعیته قالدی.
- هزل-ده بو، هزل... - دپدی.

اولوغ شاعر سادّه-مغمبیر بؤلدی. سسّیق گپنی بیلیم-بیلیمسلیک که آلدی. سېنینگ گپینگ...
دېمیشده، دها طرفگه قؤل سیلته دی.
دها ایما گپگه چیده آلمه دی. لیک اېتیب جؤنه دی. موترده چکب اؤتیردی.
یؤلده میق اېتمه دی.
منزلده خیر-معدورنی نسیه قیلدی.

اویده اېشیکنی اېچکریدن قفلله دی. چیراقنی یاقدی. اؤزینی توشک که تشله دی. آیاقلرینی سیلکیب-سیلکیب، لباسلرینی آتدی. بیر پایی اېشیک که ترسیلّ بگدی. بیر پایی دپوارگه تپلّ بگدی. لباسلری بېرده چپّه بؤلیب قالدی.
بورچکدن یریم شیشه عرقنی آلدی. تیقینینی تیشی بیلن آچدی. بورچک که توفلب تشله دی.
شیشه آغزیدن قولت-قولت یوتدی.
تویلیب-تویلیب یؤتلدی. آغیز-بورنینی بیله گی بیلن ارتدی.
مونگه ییب اؤتیردی. کؤزلری سوزیلدی. کؤزلری ایلیندی...
دېرزه قاره ییب کهدی.

دها سېسکنیب کؤز آچدی. کؤزلرینی اوقه له دی. تېوره گیگه النگله دی. دېرزه تاکچه سیده تخلاقلیک کتابلرگه نظر سالدی:
گی بېللی، فرانک وېنه، لیانبل b ربی...
قؤلیگه قلم آلمیشدن بو یان اوشبو کتابلرینی قؤلدن قؤیمه دی.
دها پېش اوچون نانگه زار بؤلدی. اما جک روبانی اؤز نرخیدن ییگیرمه برابر قیمت نرخده ساتیب آلدی.
دها کیش اوچون کؤلیک که زار بؤلدی. اما اندرې دیو بوشېنی اؤتیز برابر قیمت نرخده ساتیب آلدی.
اؤزینی تشقی دنیان خالی آلدی. توی-معرکه لردن آیاغینی تییدی. آشنا-آغه ینلر بیلن باریش-کېلیشنی بس قیلدی.
راديو-تلویزیوننی اؤچیریب قؤیدی.

دەھا عقل-ھوشىدە غەرب بۇلدى، ایشایچ-اعتقادىدە غەرب بۇلدى.

دەھا گندىرە كەلب-گندىرە كەلب قۇزغالدى. سوينمىش سوينچىقلىرىدىن بۇلمىش مرک دېلوز كىتابىنى آلدى.

اۇنگ كېلىمىش بېتىنى آچدى. بېتدە "مېن قندەي قىچقىرە آلمەن" شەرىنى كۇردى.

اېندى اۇز كىتابىنى آلدى. بىرىنچى بېتىنى آچدى. مرک دېلوز شەرى بىلەن پهلوان دەھا شەرىنى سالىشتىردى.

اۇزىنى... اۇزىنى مرک دېلوزدىن كەم كۇرمەدى!

"مرک دېلوزدىن قەيىرىم كەم؟ - دېدى. - سطرەمە-سطرەمە كەلب قەلسە، دېلوزدىن يوكسك بۇلسم يوكسك دىرەن، لېكن كەم

اېمىسدىرەن. مەن... بىر-بىرايىمىزگە جودە اۇخشەيمىز. عىنأ اۇخشەيمىز! مرک دېلوز كىم، پهلوان دەھا كىم، بىلىپ بۇلمەيدى! فرقىمىز،

دېلوز فرەنسوز، مېن اۇزبېكەن."

دەھا تابارە قارەيب بارمىش دېرەزگە تىكىلىپ اۋىلەدى-اۋىلەدى... قۇلىگە قەلم كەلمىشەن بويان اىچ-اىچىدىن حەس اېتىپ

يورمىش حەقىقەتنى ادراك اېتدى.

دەھا اوشبو حەقىقەتنى تىلىگە چىقرەمەي كېلدى. تىلىگە چىقىرىش توگول، تەن كەمەي كېلدى. تەن كەمەي اىستەمەي كېلدى.

اوشبو حەقىقەتنى كۇنگلى بىر بورچىدە يىشەيپ يوردى. اۇزگەلردەن سەر سەقلەدى. حەتا، اۇزىدىن سەر سەقلەدى.

باعشى، اوشبو حەقىقەت اچىق حەقىقەت بۇلدى.

اوشبو حەقىقەت - پهلوان دەھا بىدەنە يۇق بۇلدى!

اوشبو حەقىقەت پهلوان دەھا كۇنگىلدە يۇق بۇلدى!

بىدەنە بۇلمەسە، مودېرنىزم، فەتورىزم، دېپە اتمىش اقمىلەر اۋتە بېرسىن!

كۇنگىلدە بۇلمەسە، سىوررەبەلىزم، ددەيزم، دېپە اتمىش اقمىلەر اۋتە بېرسىن!

برى-برى اقمىلەر بىدەنە يۇقلىكىدىن بنا بۇلدى!

برى-برى مەكتەبلەر كۇنگىلدە يۇقلىكىدىن بنا بۇلدى!

بىدەيىي سەنئەت يەرەتەلمىشەن بويان يوزلەب اقمىلەر يەرەتەلدى، يوزلەب مەكتەبلەر يەرەتەلدى.

بەرچە سەيدە اۇز وقتىدە بىر داۋرۇغ سالدى. بەرچە سەيدە اۇز دورىدە بىر شاۋ-شاۋ بۇلدى.

بەرچە اقمىلەر اۋتەي-كېتەي، بەرچە مەكتەبلەر اۋتەي-كېتەي! فقط ناملىرى قالدى!

اما اصل بىدەيىيات قالدى! اصل سەنئەت قالدى!

عەجبا، بىدەن اۋچون اوشبو بىدەيىي قوتنى كىم بېرەدى؟

دەھا اۋىلەدى-اۋىلەدى...

طەبىئەت بېرەدى! قنى، شو طەبىئەت؟ اۋزى، طەبىئەت دېگنى نىمە دىر؟ تاغلىرىمى؟ باغ-راغلىرىمى؟ دريا-كۇللىرىمى؟

دەھا پېشانەسىگە توپوردى، دەھا اۋنگىگە توپوردى، دەھا چىگە توپوردى!

دها طبيعتگه توپوردى!

قونگيل اوچون اوشبو بديعي قوتنى كيم بېرهدى؟

خدا بېرهدى! اوزى، خدا بار مى؟ بولسه، قه پېرده؟ انسان خدا-خدا، دېدى. خدادن سوره يدى.

قنى اوشه... خدا؟

دها... خدادن نfertلندى!

"توپوردىم، سېندهى خداگه توپوردىم! - دېدى. - اولوغ شاعرگه بېردىنگ، مېنگه بېرمه دىنگ!"

دها... خدادن جىركندى!

"بىر سېچقان مثال كيمسه نى اولوغ شاعر قىلىپ يره تدىنگ، مېنى نارتوبه مثال قىلىپ يره تدىنگ."

دها قوللرېنى مشت قىلىپ الهزرك بولدى. شونده، كتابلر آره سېده تورمېش قرآننى كوزىب قالدى.

"انه، خدانىنگ كتابى! - دېدى. - انسان قرآننى تىلگه آلىب قسّم ايچهدى. انسان قرآننى اوشلب آنت ايچهدى. دېمك،

خدانىنگ كتابى-ده!"

دها قرآنگه قه رب توردى-توردى... كوزىگه قرآن خدا بولېب توبولدى! قرآننى خدا دېه اؤيلهدى!

دها قرآننى يېرگه آلىب اوردى! قرآننى تاوانى بىلن اېزغيلهدى!

پېچ (بخارى) نى شره قله تىب آچدى. قرآننى قولاچكشلب پېچ (بخارى) ايچىگه آندى.

پېچ (بخارى) دن كول گوپېلهدى. دها بېت-باشىگه اوردى.

دها كوزلرېنى يومدى. يوزىنى تېسكرى بوردى. چؤنتىگىدن گوگرد آلدى. قرآنگه آلاو توتدى.

اما قرآن يانه بېرمهدى.

دها تشقري آتيلدى. بېرمايى آلىب كېلدى.

پېچ (بخارى) اوست قاپقاغىنى آچدى. قرآن اوزره غولق-غولق بېر-مايى قويدى.

قرآن بو سفر آلاو آلدى.

دها چؤنقه يىب اؤتيردى. قرآن يانىشىنى تماشا قىلدى.

قرآن لاو-لاو ياندى!

دها تېزه لرېنى قوچاقلب قهردى. كوزلرى آلاوده قه مشىب-قه مشىب قهردى.

قرآن گور-گور ياندى!

دها كاساو بىلن آلاو كاوبل قهردى. يوزلرى آلاوده لاو-لاو اېتىب قهردى.

قرآن هور-هور ياندى!

۴۲

دها گروه بازلیک بیلن - ده ادبیاتنی آلامه دی!

خلق، آتینگ نیمه، دېمه دی!

"اوه، قویلر! - دېه ایجیرغندی دها. - اوتلب یورگن قویلر! قره ب تور، حلی همه ننگنی کپتیمدن قویده ی اېرگشتیرمه سم

کوره سن!"

دها اویله دی - اویله دی، بیر یومه لب، وطنپرور بولیب آلدی!

اولا، اوز مقصدی اوچون واسطه تاپدی. ایلک واسطه سی آرال بحرکمالی بولدی. طبیعتنی اسره ش کمیته سی آدم لری بیلن

آرالگه باردی.

آرال بوییده شرشره ساچلرینی سیلب خیال سوردی.

پاییده زنگاریدن - زنگاری بیر عالم چه یقه لیب - چه یقه لیب توردی. قدیمدن - قدیم بیر عالم تؤلقینلیب - تؤلقینلیب توردی.

آرال بویوک امیر تمورنی کوردی. آرال جهانگشته چینگیزخاننی کوردی. آرال علامه بېرونی کوردی...

دها اېندی انه شو قدیمدن - قدیم آرال آتی بیلن جلابلیک قیله دی! دها اېندی انه شو کهنه دن - کهنه بحرکمال نامی بیلن

جلابلیک قیله دی!

دها بېرگه قره دی، دها کوزلرینی یشیردی...

آمودریا بیلن سردریا عصرلر مابینیده اوز قیرغاغیدن تاشیب آقیب یاتدی. بیکاردن - بیکار آرالگه قویلیب یاتدی.

اېل - یورت پادشاهلری اوزی بیلن اوزی همه نکره بولدی. اوزگه یورتلرنی ضبط اېتیش بیلن مشغول بولدی.

اوز یورتلری بولسه، شونده ی آياقلىرى آستیدن ایکی بیرده ی دریا آقیب یاتسه - ده، بیابان بولیب ققره ب قاله بېردی.

اوز اېللىرى بولسه، شونده ی آياقلىرى آستیدن ایکی بیرده ی عظیم دریا آقیب یاتسه - ده، سووگه تشنه بولیب قاله بېردی.

نهایت، اېل - یورتنی اویله یدیگن پادشاهلر عالمگه کېلدی. آمودریا بیلن سردریا سوولریدن یابانلرنی آباد قیلدی. باغ قیلدی،

قیشلاق قیلدی، شهر قیلدی.

اېندی آرال بحرکمالینی تۆلدیریش اوچون آمودریا بیلن سردریانی تغین بار بویچه آقیزیب بولمه یدی.

دها اوشبو حقیقتنی ایچ - ایچیدن حس اېتدی. اما تیلیگه چقرمه دی.

"اؤلیب کپتمه یدی می! - دېدی. - آرال توله دی می، آرال قوریدی می، مېنینگ نېچه پوللیک ایشیم بار."

بیغیلیش بولدی، دها منبرگه آتیلیب چقه بېردی.

منبرنی مشتلب - مشتلب گپیردی. هیقیریب - هیقیریب گپیردی. خورسینیب - خورسینیب گپیردی.

خلق قرس - قرس قرسک چلدی!

دها وطنپرور شاعر بولیب تنیلدی!

دها تغين بير يومهلب، خلق پرور بوليب آلدى.
 بوستانليكه اچيق تاش زوود(فابريكه)ى قوريلهدى، دپه، اېميش-اېميش آرهلېب قالدې.
 دها آتيليب منبرلهدى.
 شرته كيلرچه سوزلهدى، شكاكلرچه سوزلهدى!
 قولې بيلن بوستانليق طرفنى كورسه تيب-كورسه تيب سوزلهدى.
 كفى بيلن بوستانليق طرفگه چارلب-چارلب سوزلهدى.
 خلق يېرنى تېپيب-تېپيب آلكيشلهدى!
 بوستانليقه بولسه، اچيق تاش زواد(فابريكه)ى قوريلمهدى. گپ ميش-ميشليگيچه قالدې.
 دها يامان وضعيته قالدې. اما سر باى بېرمهدى.
 "زواد(فابريكه) بيلن نيمه ايشيم بار! - دېدى. - توپوردېم، خلقگه يم، طبيعتگه يم توپوردېم!
 مېنگه زواد(فابريكه) دېگن گپ بولسه بولدى".
 دها خلق منفعيتى كوزلاوچى شاعر بوليب تنيلىدى!

۴۳

دها اېشيتدى: عيالى باله لرى بيلن اويدن كېتدى. دها اېشيتدى: اويگه جيىنى كۇچيب كېلدى. شو-شو، دها قيشلاغيگه باريب كېلر بولدى.

۴۴

موتر دها مولود تاپميش اوى آلدېده آياق ايلدى.
 آستانه ده آنهسى قاره بېردى.
 دهانى بغريگه باسيب-باسيب ييغلهدى. ايتيب-ايتيب ييغلهدى.
 دها ايچكريلهدى.
 دها مهمانخانه اېشيگىنى اچيق قالدېردى. پرده لرىنى توشيريب قويدى.
 دها جيىنلرى پرده آرسيدن مؤرهلېب-مؤرهلېب توردى.
 آنهسى دسترخوان يايلىدى.
 دېرزه آرتيدن بير سايه لاييللب اؤتدى.
 اېشيك پردهسى كؤتريلىدى. سېرژانت آرزيقولوف يوزلندى.

- السلام و علیکم! - دېدى.
- دهالر جايیدن توردی. سېرژانت آرزیقولوف بیلن کۆریشدی.
- سېرژانت آرزیقولوف اسفەلنیشین بۆلدى. قولى کۆکسیده بۆلدى.
- قنى، کېلىنگلر، خوش کۆردیک! - دېدى.
- شوندهی... بیر ایلنیب کېلدىک، - دېدى دها.
- بنايى-ده، خۇپ بنايى-ده!
- دها باشى بیلن مهمانلرنى کۆرستدی.
- بو ییگیتلر مېنىڭ دۇستلریم، - دېدى. - شاعرلر!
- بنايى، بنايى!
- دها شاعرلرگە آتەسىنى تىشتىردى.
- بو كىشى بىزىنىڭ پەخەن بۆلە دىلەر، - دېدى. سېرژانت آرزیقولوف شاعرلرگە باش قىمىرلىتدى.
- كېين، دسترخوانگە قرەدى.
- اپتەنگ گە بىران نىمە ایتدینگ مى، اولیم؟ - دېدى.
- بىلمەدیم، قازان آسىلدى شېكىلى.
- اونده، مېن قازاندىن خبر آلهيىن، قنى. سېرژانت آرزیقولوف تشقرىلەدى. خيالدىن كېين پرده آرهسىدن مۇرەلەدى.
- بې ملال اۇتيرە بېرىنگلر، - دېدى. - قۇلىنگ اۇرگىلسىن پلو بۆلەپتى! شوندهی.
- دها معقول، دېپە باش ایرغەدى.
- سېرژانت آرزیقولوف جېلە گىنى بېچىب كېلدى.
- خوش كېلىسىزىلر، اوللریم، خوش كېلىسىزىلر، - دېدى.
- تۆردە اۇتيرمىش شاعر:
- قهرمان، آ، قهرمان! - دېدى.
- دها باش كۆتردى. آتەسى كۆكسیده گى اۇردېن-نشانلرگە كۆزى توشدى. قىزىب-بۇزردى.
- سېرژانت آرزیقولوف كۆكسیده گى اۇردېن-نشانلرگە نظر سالدی. اۇزىچە جىلمەيدى. باش ایرغې-باش ایرغې
- اسفەلنیشین بۆلدى.
- بیر شاعر دهادن اۇپكەلەدى:
- پهلوان دها، شوندهی قهرمان آتەنگىز بار اېكن، شو وقتگچە ایتە گىنىگىزنى قرەنگ-ه! - دېدى. - قەپەرلردە بۆلگىسىز،
- باباي؟

- سیز سۇرمەنگ، مېن ایتمەیین، اولیم... دېدى سېرژانت آرزىقولوف.
- سېرژانت آرزىقولوف افتاده حال بۇلىب قالدى. دسترخوان بورچىنى بوکلب اپرمکلهدى. شاعر درّاو گېنى باشقه ياقکه بوردى.
- بېرمېنگیز مبارک بۇلسین، بابای! - دېدى.
- قولۇق، شوندهی قولۇق!
- منە، بوگون ۹ مى بېرمە. مأموریت بېرار-بېر تېرىكچىلىک قىلىپ بېردى مى، بابای؟
- كېم؟
- مأموریت! كلخوز رهبرلىرى؟
- ھە، كۆلر مى؟ ھە، ھر بىلگىدەى بېغىلىش قىلدى. سۇغىن بېرمە بىلن قوتلەدى.
- قوروق بېغىلىش قىلدى مى؟
- قوروق؟ يۇق، قوروق اېمس. اۇن سۇمدن پول بېردى، اىككى كىلودن گۆشت بېردى. شوندهى!
- شو بىلن بۇلدى مى؟
- ھە-دە، بوندن زیاد سىيلاو بۇلەدى مى؟
- شوندهى اۇردېن-نشان صاحبلىرى-يە... شونده، دھا گپ قۇشدى:
- نشان بۇلگن بىلن، بېرتەسىنى یم تعيىنى يۇق! مېدە-چویدە مداللىر! - دېدى.
- برى-بېر، دھا، برى-بېر.
- بونچە، شرەبرەدن بېرتە يولدوز افضل! - دېدى دھا. - مثلاً، منەوى چېتدەگىسىنى آلەيلىک. غلبە مدالى! بونى اوروش توگە گندە ھمەگە بېرگن!
- اونده، نېمەگە سېنىكى يۇق؟ - دېدى سېرژانت آرزىقولوف.
- بېز اونده توغىلمەگنمىز، بۇلمەسە، بېزگە یم بېردى!
- ھە، بلى، شو شرەبرەلر بۇلمەسە سېن توغىلمەسدىنگ، دنياگە كېلمەسدىنگ! شوندهى!
- سېرژانت آرزىقولوف شوندهى دېپە چىقىپ كېتدى.
- دھا آتەسى كېتىدن تشقىرلەدى. ھاولیدە اوياق-بوياققە يوردى.
- آتەسى دھا دىقى نفس بۇلەياتگىنى بىلدى. حال سۇردى.
- انەوى چالنى قرەنگ، مەمشە، - دېپە كویوندى دھا. - بېزىنگ شاعرلر آلدیگە المىشاقدن قالگن بار تېمىر-تقەسىنى تقىب چىقىدى! كاشكى اولر تېمىر-تقە نېمەلىگىنى توشونمەسە! اولر كافکەنى اۇقىگن. اولر جۇیسنى اۇقىگن!..
- ھر بىلى ۹ مېدە شوندهى قىلەدى. قۇى، كۆپ دىقى نفس بۇلمە. باشقە كون اۇلسە یم تقمەیدى. خلتهگە سالیب قۇیەدى.

- آدم دېگن قه پېرده قوروقلىك قىلىشنى بىلسه-ده! په خه ن كېلگنلرنى كىم دېب اۋيله پىتى؟
اخىر، اولر مر سېل پروستنى اۋقىگن! گرهنه بېرهن، بو قىشلاقده هېچ كىم پروستنى اۋقىمه گن!
دها آشخانه بىلن اوى آره سىده بارىب كېلدى.

۴۵

بو وقت سېرژانت آرزىقولوف ايچكرى اويده يانباشل ياتدى. كۈزى ايلىنىب-ايلىنىب ياتدى.
ياتىب ياتالمه دى. ايمىلېب قوزغالدى.

"باره بىن، منظر ت قىلىب، گورونگ بېرىب توره بىن، - دېدى. - تىغىن، اوى خۋجه سى كېلگنمىزنى يامان كۋرىب، باشقه
اويگه كىرىب ياتىب آلدى، دېمه سىن. مهمان آنه نكگن اولوغ دېگن."
سېرژانت آرزىقولوف قىتىب كېلدى. اسفهلنىش بۋلدى.
- قندهى، زېرىكمه ي گىنه اۋتېرىسىزلىر مى، اوللرېم؟ - دېدى. - هى، بارك الله!
شاعرلر يانباشل ياتدى. اشوله اېشيتىب ياتدى. سېرژانت آرزىقولوف گورونگ بېرگىسى كېلدى.
- بىز هم بحال قدرت مال باقىب يورىمىز، اوللرېم...
سېرژانت آرزىقولوف آغزىده گى آغزىده قالدى، بۋغزىده گى بۋغزىده قالدى.
دها بېر آستىدن آنه سىگه شوندهى اۋقره يدى، شوندهى اۋقره يدى!
دها مگنىتوفونگه قره ب گېنى بوردى.

- آ، "بىتلز"! - دېدى. - لېوپرپوللىك بويوك تۋرتلىك! جون لېنون، پول ماككرتنى، جورج هررىسون، رىنگو ستر! بې چاره لر
ترقه لىب كېتىدى!

- ايه، حلى "بىتلز" يۋق مى؟
- انچه بۋلدى. جون لېنون امريكاگه كېتىب قالدى. باشقه لرى لندن ده ده يدى بۋلىب يورىدى. يقىنده خه ن تېر دېويس "بىتلز"
حقىده كتاب يازدى-يو... سېرژانت آرزىقولوف يامان وضعىته قالدى.
يوزلرى لاو-لاو قىزدى.

بوش پىالهنى اۋىنب-اۋىنب، اۋزىنى-اۋزى عىيله دى:
"اۋزى، مېنىكى نامعقول-ده! بولر اۋقىمىشلى آدملر بۋلسه. مېنىگ پادهم بىلن نېچه پوللىك ايشى بار؟ خهى، كله-اى،
كله!"

سېرژانت آرزىقولوف كۈز قىرى بىلن اۋغلىگه قره ب-قره ب آلدى.
قۇللىرىنى قاووشتىردى. شاعرلر آغزىگه قره ب اۋتيردى.

كون قيتدى.

سپرژانت آرزيقولوف دېرزه لرنى آجدى. پرده لرنى سوردى.

ايچكريگه كوكلم هواسى اوفوردى.

قه پيردن دير چييين كېلدى. غوج-غوج بولدى. دسترخوان توله قند-قروسگه ياپيشدى.

سپرژانت آرزيقولوف هاويلدن بير دسته يلپيز تېرب كېلدى. دسترخوان اوزره ساجيب تشلهدى.

اوينى يلپيز ايسى آلدى.

چييينلر يلپيز ايسيدن غايب بولدى.

دها حيران بولدى.

سپرژانت آرزيقولوف پيالگه اوزهلدى.

شونده، دسترخوان اوزره تغين چييين پروازلهدى.

دها بو گل چييينلر پروازىنى اعتبار بيلن قرهدى.

چييينلر پستلهدى-پستلهدى، سپرژانت آرزيقولوف چپ آياغى آلدیده كوزدن يوقالدى.

دها يانباشله ميش كويى آتسى چپ آياغى پنجه لريگه قرهدى، بيبيلچگيگه قرهدى، تاوانىگه قرهدى...

بيردن كوزلر ينى يومدى. تيشينى تيشيگه قويدى. بيلينر-بيلينمس اينگرهدى...

آتسى نينگ كليش اورميش تاوانى، كليش قاره يتيرميش تاوانى... ياريق بولدى!

ياريق قان تلش بولدى!

قان تلش ياريق غوج-غوج چييين بولدى!

دها تشقري آتيلدى. زينه ده بېتى بوريشيب توردى.

- فو-او! - دپيه توپوردى.

پرده آره سيدن ايچكرى مؤرلهدى.

- په خن، سيزنى مه مشه چقير يېتى! - دېدى. سپرژانت آرزيقولوف تشقريلهدى.

دها لپ اېتېب ايچكريلهدى. اېشيك زلفينى توشيريب آلدى.

تشقريدن سپرژانت آرزيقولوف آوازي كېلدى:

- هه، كمپير، پلو پيشدى مى؟ توزيرى كؤريب بېره يين مى؟..

سپړزانت آرزيقولوف بالشدن كؤكره ك آلدى. اينقىللب قوزغالدى. كليشىنى يؤل-يؤلله كهى كيب تشقريلهدى.
 آله پر ايتىنى بوشتدى.
 آله پر دىمنى ليكىلتدى. سپړزانت آرزيقولوف قولىنى ايسكهدى.
 سپړزانت آرزيقولوف مهمانخانه دېرزه سیدن مؤرهلهدى.
 مهمانخانه ده شيشه لرمومه لرب ياتدى.
 اوغلى آياق-قولىنى بايب يوزتوبه ن ياتدى.
 شاعرلر صندوققه سويه نيب-سويه نيب ياتدى.
 مهمانخانه جيمجيت بولدى.
 سپړزانت آرزيقولوف قره ب توردى-توردى...
 "تار-مار بولگن لشكرگه اوخشه يدى"، دېدى.
 سپړزانت آرزيقولوف قول سيلتب كېتى.
 ايچكريدن او ميلتيغىنى آلب كېلدى. كؤچه گه قره ب يوردى.
 ايزيدن آله پر ابرگشدى.
 كؤچه ده آچيل جين دوچ كېلدى.
 - تاغهنك كېلدى، - دېدى سپړزانت آرزيقولوف. - چاى-پايگه قره ش...
 ۴۷

سپړزانت آرزيقولوف تاشلاق آره لرب يوردى.
 اونگ آياق باشمىلداغى زيرق اېتىدى.
 بير تاشگه او تيردى. زيرقىله ميش باشمىلداغىنى چنگللهدى. كفلرى هول بولدى. كفىنى
 كؤزلى آلدىگه آلب كېلدى. دماغى قان هيدينى تويدى.
 قان باشمىلداغىگه قوم سېپى، آقساقلنىب-آقساقلنىب يولگه توشدى.
 آله پر قان تامميش قومنى ايسكب قالىدى. تغين اېگه سيگه بيتىب آلدى.
 سپړزانت آرزيقولوف مزار آلدیدن او تدى.
 مزار طرفدن باى اوغلى سېرهدى.
 سپړزانت آرزيقولوف ياقه لريگه توفلهدى.
 باغلىر آره لرب يوردى. اوركچ-اوركچ اديرلر بولب يوردى.

ايزمالى سايگه كېلدى.
 بولاق بويده آياق ايلدى.
 هاو وچلب-هاو وچلب سوو ايچدى. يوز چه يدى.
 تغين اديرله دى.
 بير تولكى تاش شيلديره تيب چاپدى.
 سپرژانت آرزيقولوف يېلكه سيدن ميلتيغىنى آلدى. تاشگه سويب قويدى. اوزيده شو تاشگه سويه نيب اوتيردى.
 آله پر اېگه سى پايده باتدى.
 سپرژانت آرزيقولوف آليس-آليس لرگه قره دى.
 آليس لر سيم-سياه بولدى. آليس لرده چيراق لر ميلت-ميلت اېتدى. چيراق لر دېناو، ترمذ... بولدى.
 اېسيده، سپرژانت آرزيقولوف اوروشدن انه شو شهرلردن اوتيب كېلدى.
 پو اېزد تېرميزگه كېچه سى بېتېب كېلدى.
 شونده، بير آدم واگونگه آتېلېب كيردى.
 "خاللى يېف علينى كورگن بار مى؟" - دېدى.
 "بار! - آواز بېردى سپرژانت آرزيقولوف. - او خيال هېلكب كېله ديگن بولدى!"
 اصلېده... ترمذلىك خالليېونى اوز قولى بيلن بېرگه بېرىب كېلدى. ساكېن قزاق توپراق تشلب توردى...
 - اى، ساكېن آغه، امان ميسن؟..
 سپرژانت آرزيقولوف بې اختيار شونده دېدى. پايده ياتميش آله پر اېگه سى گپېدن سېچېب آياق له دى. دُمينى ليكي له تيب-ليكي له تيب توردى.
 - مېندن سوهره سنگ، ساكېن آغه، بحال قدرت اېل نېنگ خدمتېنى قېلىب يورېمېن. پادېنى يم اوزيگه يره شه تشويشلىرى كۆپ، شونده. اينىقسه كۆكلم وقتى آدم نېنگ يېگه نى اوزيگه تېمه يدى.
 شو يېرته كۆكلمده دې، بير يانېمده زرنگ تياغيم، بير يانېمده آله پر ايتيم، قيرده يان باشلب ياتيب، كوزيم كېتېدى. اوي قومده دې، بير كۆك مال باله لياتگن اېمېش. مال زارلنېب، مېنى سوورر اېمېش. مېن بارمس اېمېشمېن. نېمه گه بارمس اېمېشمېن، اوزيم هم بېلمس اېمېشمېن. بېردن كوزيم يلت اېتېب آچېلىب كېتېدى. قره سم، حمېل نېنگ ترغېلى يورېدى، بېرديف نېنگ سريق قشقه سى يورېدى. اقبال مامانېنگ آق مالى يم بار، سعيد مېرگن نېنگ آله ياغى هم اؤتله پېتى.
 اعتبار بېرسم، آرتېقباي نېنگ قاره قشقه سى يوق. كته تاشگه چيقيب، كفيمنى قاشيم اوزره سايبان قېلىب قره ديم. شونده، قير كونگه ي بېتىدن متصل مۇنگره گن آواز اېشتيديم.

چاپقىللب بارسم، قشقه آلدیده ججی گینه بیر بوزاق یاتیدى. خودی آهسیده ی اونى یم منگله ییده قشقه سى بار. قشقه گۆده گینی تینمه ی یلب-یولقه دی، یوویب-تره دی. کؤنگلیم یاریشیب، فرزند کؤریسن-ده، قولوق بولسین، دېدیم. چؤکه لب، بوزاقنى بغریمگه باسدیم، قشقه سینی سیلب-سییبه له دیم. سوغین، آقشام وقتى بوزاقنى بغریمگه باسیب، آرتیق باینیکیگه باردیم. سویونچیکه بیر چاپانلیک بولدیم، شونده ی...

سېرژانت آرزىقولوف جیم بولیب قالدى. قورالداشلىرى كؤز اؤنگیدن بیر-بیر اؤتدی.

- تېنگیز آغه، قنده ی، اېسن-امان میسن؟ حلی یم آباقسیز یوریسن می؟ یا، یاغاچ آباق قؤیدیردینگ می؟ یاغاچ - آباق اېمس-ده، تېنگیز آغه. اېسینگده می، بیر یېرتوله ده ایکی کونل آچ-نهار یاتگنیمیز؟ توز تاتمب میز! توزننگ اؤزی بؤلمه سه نیمه نی یم تاتردیک. اولیمنى بؤینیمیزگه آلدیک، لېکن یېرتوله دن قؤل کؤتریب، امان-امان، دېب چیقمه دیک. قیرغین برات کونلرنینگ یوزى قورسین، تېنگیز آغه. آینه ی جهاننى کؤرگن بولسنگ، بیزننگ حکومت شرط قؤیدی. ای، بوش، شو کوندن اعتباراً اتوم بؤمه سى پورتلنگن نامرد، قنى، قؤلنى بېر، دېدی. بوش سؤز بېردى، قؤل بېردى، لېکن ینه اتوم پورتلندی. اوگه غرنینگ کتّه سى نامرد اېکن، گپیده تورمه دی، شونده ی.

ایشقیلیب، اېندی قیرغین برات کونلر بؤلمه سین. اوروشنى آخرگی کؤرگن بیز بولیب قاله یلیک، تېنگیز آغه...

سېرژانت آرزىقولوف اؤیلب قالدى: او یالغیز بؤلمه دی. حلی قورالداشلىرى كؤپ بولدى.

شونده، سېرژانت آرزىقولوف کوچیکه کوچ قؤشیلدى. جاییدن ددیل توردى. کییملرینی توزه تدى.

قؤیندن اؤق آلدی. میلتيغینی اؤقله دی.

- لشکر، صفلن! - دپه بوپروق بېردى. سېرژانت آرزىقولوف خيال قیلدى... قورالداشلىرى بؤیسیره بولدى. قورال-یراقلر

جنگیر-جونگور بولدى. سېرژانت آرزىقولوف میلتيق اؤقته لیب آغه باسدى.

- آغه، لشکر، آغه!

سېرژانت آرزىقولوف آلیس-آلیس چنراقلر سړى مردانه-مردانه آدیملر آتدی. کپتیدن آله پر اېرگشدى.

- وپېرود، دیویزیه!

مايه دیویزیه!

توای اروزېی آتاچېنا و بايو،

وپېرود، لیویمه یه! نهوستره شیمه یه!

وپېرود! زه رادینو سوايو!

(آغه، لشکر!

لشکریم مېنینگ!

قیرغینه قیره لدی یراغینگ سېنینگ!

آلغه باس، آنه يورت، توپراغينگ اوچون!
 آلغه باس، باتيريم، قراغيم مېنينگ!
 سېرژانت آرزيقولوف آلسلرده ميلتيره مېش چيراكلرنى مولجلگه آلدى. نفس يوتيب تېپكى باسدى.
 اديرلر لرزه گه كېلدى.
 سېرژانت آرزيقولوف كۆردى: مولجلگه آلمېش چيراق لېپ اېتېب اوچدى.
 سېرژانت آرزيقولوف كۆردى: اوغلى آياق-قولى يايىلېب يوز-توبن يېقىلدى...

۴۸

دها بېر كېلىشىده تومن رۇزنامە سېده بۇلدى. ايكېتە قلمكش يارانينى اېرگشتيرېب كېلدى.
 او تيرر-او تيرمس، قيشلاق يۇلدىن يارىلدى.
 - شو، يۇل يامان-ده، پەخەن، - دېدى.
 - شوندى، قيشلاق بۇلەدى-يو، گۇر بۇلەدى مى، شوندى! - دېدى سېرژانت آرزيقولوف.
 - دېناودن قيشلاق قەچە موتر بېر مرتە يم لۇقىمەيدى. كتە يۇلدىن اويمىزگە قرەب بورىلدى دېگندن موتر آلب اورەدى.
 يارانلر بېرى قۇيب بېرى گېردى:
 - مېن ايكى مرتە باشىمنى موتر قېرەسىگە اورىب آلدېم. خيال بۇلمەسە كلەم يارىلەيىن دېدى.
 - كلە يم گپ مى، مېن موتر لۇقىگندە موتردن آتېلېب كېتەيىن دېدىم.
 - اينىقسە بورىلىشده گى ارق يامان اېكن. موتر اوخشەتېب بېر كۇترېب اوردى.
 - يېگن-اېچگنېم اېچىمدن توشېب كېتدى.
 - تېشىمنى تېشىمگە قۇيەمن دېب، تېلىمنى تېشلب آلدېم.
 - اېندى، اوللرېم، قيشلاق اۇز آتى اۇزى بېلن قيشلاق-ده، - دېدى سېرژانت آرزيقولوف.
 - بېلەمىز، باوه، بېلەمىز. قيشلاقلرده كۇپ بۇلەمىز. يقىندە يم گزېتە تاپشېرىغى بېلن كېلېب-كېتېب اېدىك. قەبېرگە بارىب اېدىك، اورتاق حفيظوف؟
 - او بارگن جايىمىز يوقايراقده اېدى. كتە توت آلدېدن چېگە بورىلېب اېدىك. اۇزى يم، اويى آستانەسىگچە تاش تۇشلگن اېدى-ده.
 - ايكېنچى آتى خالقوف مېدى؟ هە، اېندى، او خالقوف-ده! اوروش قتنشچېسى! قۇشە-قۇشە اۇردېن-نشانلرى بار!
 انه شوندى سېرژانت آرزيقولوف قولاغى دىنگ بۇلدى.
 - نېمە بۇپتى؟ - دېدى. - بېز هم اوروش قتنشچېسى!

- ايه، شوندهى مى؟
 - شوندهى! بيزدهده بار، اوردېن-نشان!
 دها سپرگك تارتدى. بير آتھسيگه قرهدى، بير يارانلريگه قرهدى. كېين، بير سينگهلهدى. خيال قيزردى.
 - قنى، آليب كېلنگ، قنى؟ - دېدى يارانلر.
 - قوينگلر-اي، اوللريم-اي...
 - قوينگلرى بۇپتى مى؟ آليب كېلنگ، بۇلنگ! سېرژانت آرزيقولوف چاينك قاپقاغىنى شيقيرله تيب اۋينهدى. بير اۋغليگه قرهدى، بير يارانلرگه قرهدى. گپ جدېليگىنى بيلدى.
 تيزھسيگه تيه نيپ قوزغالدى.
 - يا، پيريم! آليب كېلسم، آليب كېلەين، كۇپ قويمه ديلرينگ.
 سېرژانت آرزيقولوف شوندهى دېبه ايچكريلهدى.

۴۹

سېرژانت آرزيقولوف اوردېن-نشانلرېنى اېسكى دۋايپيسيده سقلب يوردى. اوردېن-نشانلر دۋپيدن توكيلىب كېتە بېردى، ساچيلىب كېتە بېردى.
 اوردېن-نشانلرېنى اېندى بېل باغيدە اۋرەب يوردى. اېندى، اوردېن-نشانلىك توگوننى تاپيش قيين بۇلدى. اوردېن-نشاننى تاپيش اوچون صندوق تۇلە توگونلرنى بيرتەلب اوشلب-اوشلب كۇرر بۇلدى. بيرتەلب كۇتريب-كۇتريب كۇرر بۇلدى. شوندهى قيلمەسە، قيسينيسيده اوردېن-نشان بارليگىنى بېلىب بۇلمەدى.
 توگونده بۇلمەدى.
 اوردېن-نشان سقلىه جك باشقه بير نيمه ايزلەدى. ايزلەدى-ايزلەدى، آشخانه گه كيردى. قازيقده آسيغليك توزخلطه گه كۇزى توشدى.

شو توزخلطه اوردېن-نشانباپ ايديش كۇريندى!
 قازيقدن توزخلطه نى آلدى. توزىنى چيى كاسه گه توكدى. تۇتريب-تۇتريب قاقدى.
 اوردېن-نشانلرېنى انه شو توزخلطه گه اغدردى. آغزىنى اۋرەب-اۋرەب باغلهدى. صندوقه ساليب قويدى.

۵۰

سېرژانت آرزيقولوف انه بو نشان خلطه نى كۇتريب كېلدى!
 - انه! - دېدى.

يارانلر نشان خلطه نى ايلنتيريب-ايلنتيريب كوردى.
 نشان خلطه آغزىنى آچدى. كوزى آلدیگه آلیب كېلدى. نشان خلطه ایچیگه بیر كؤزلب قره دى.
 مییغیده كولى.
 - دسترخوانگه توكینگ، اولیم، دسترخوانگه! - دېدى سېرژانت آرزىقولوف. - منهوى قند-قروسده یین توكیب تشلنگ،
 سوغین، برى كورینه دى!
 يارانلر نشان خلطه نى دسترخوانگه تونتردى. خلطه دن جره ق-جوروق اوردېن-نشان توكیلدى.
 - آ-آ! اېه-اې-اې! - دېدى يارانلر.
 سېرژانت آرزىقولوف قند-قروسلرنى دسترخوان چېتیگه سوردى. خودى قند-قروس یایمیشده، كفى بیلن اوردېن-نشان
 یایدی.
 - انه، انه! - دېدى.
 - شونچه اوردېن-مدالینگیز بوله توریب، نیمه قیلیب اؤتیریسیز، باوه؟
 - نیمه قیله یین؟ - دېدى سېرژانت آرزىقولوف. - اوردېن-نشان آت بولسه اېکن، مینیب كؤپكرى چاپسم!
 - كته لرگه بارینگ، یولگه تاش توشب بېر، دېنگ.
 - قیسی بیر ۹ میده رئیس قندهى خدمت بار، دېب سؤره ب اېدى. شونده ایتگندهى بولیب اېدیم.
 - نیمه دېب اېدینگیز؟
 - كؤچه میزگه تاش توشب بېرینگ، دېگندهى بولیب اېدیم.
 - نیمه دېب اېدى؟
 - بوله دى-بوله دى، دېب اېدى. شو-شو، حلى یم بوله دى-ده. شوندهى!
 - كلخوز كته لرینى قویینگ، تومنگه بارینگ، تومنگه!
 - برى كته بیر گور، اوللریم. كته ذاتى بار كه، بیزگه قندهى خدمت بار، دېب سؤره یدى.
 سیز دردینگیزنى ایته-ایته قاله سیز، كته ذاتى خؤپ-خؤپ، دېبه، باش ایرغب كېته بېره دى.
 دها تیزه سیگه شپیله تیب اوردى.
 - ای! - دېدى. - اؤزیم اوروشده بولمه دیم-ده، اؤزگینه اوروشده بولمه دیم-ده!
 - نیمه قیلردینگ؟ - پسندله دېدى سېرژانت آرزىقولوف.
 - طلب قیلردیم! كؤچه گه تاش یول آلیب كېلردیم، تمبیر نیچه بیلن جؤمره ك آلیب كېلردیم! انه، خالقوف! اوروش
 قتشچیسی دېب اونى ایتهدى!
 - هه، اېندى، خالقوف یازوچى-ده، اولیم، یازوچى! يارانلر بیردن سېرگك بولدى...

- كيم-كيم؟ - دەدى.

- يازوچى! شوندى!

- يازوچى؟ بو قيشلاقتە پهلوان دەادن باشقە يم يازوچى بار مى؟

- اي-اي، قنەقە يازوچى! - دېيە قۇل سىلتەدى دەا. - بېشىنچى صنف مەلوماتى بار! اۋغلىگە شكائت يازدېرىب

يازوچىلىك قىلەدى!

بارانلر قهقە اورىب كۆلدى.

- اۋغلىگە يازدېرەدى مى، نېورەسىگە يازدېرەدى مى، ايشقىلىب، يازوچى دېگن نامى بار-دە! - دەدى سېرژانت آرزىقولوف.

- يازوچى بۇلسە نېمە؟ - دەدى دەا.

- يازوچىدىن ابل قۇرقەدى، يازوچىدىن كتە قۇرقەدى. سېن بىلن بىزدن كيم قۇرقەدى؟

- قۇرقمەيدى مى، قۇرقمەيدى مى؟

دەا شوندى دېيە، جوزدانىنى آچدى. ايچىدن كاغذ-قلم آلدى.

- اي، قۇي-اي، اوليم-اي! - دەدى سېرژانت آرزىقولوف.

- نېمە قۇي-اي، نېمە قۇي-اي؟ - دەدى دەا. - سىز كىمدن كىم؟ اوروشدە قان توكىب كېلدىنگىز!

سېرژانت آرزىقولوف قرەدى-قرەدى، اۋغلى قرارى قىلدى. اۋغلى نېنگ قىلمى قۇلىنى اوشلەدى.

- شاشمە! - دەدى. - عھدىنگ بې ھزل بۇلسە، مىلى، ياز. لېكن باشقە مسألەدە ياز.

- مثلاً؟

- مثلاً، مال نېنگ بېمىشى يۇق. ھر بىلى اۋچ-تۇرت برابر زياد نرخدە بېمىش ساتىب آلەمن.

زۇر بۇلسىنگ، مالگە بېمىش بېر، دېب ياز!

- بۇلدى، بېمىش بۇلسە، بېمىش-دە!

- بارك اللہ. اۋل اقتصاد، كېن سياست دېگن لېنين باوہ. تاش يۇلدىن يورمەي، چنگ يۇلدىن يورسك، آياغىمىز آچدن

اۋلمەيدى. لېكن مال بېمىشىز قالسە بۇلمەيدى، شوندى!

- بۇپتى، پەخەن، اوندە، اوچتە-تۇرتتە عرىضە يازەمن. بېرتە-بېرتەدن كىب بارەسىز.

- قەياققە كىب بارەمن؟ - عجبلىنېب سۇردى سېرژانت آرزىقولوف.

- تومنگە كىب بارەسىز، قەياققە كىب باردىنگىز؟ تومندە بېتمەسە، اوندن ھم يوقارىگە كىب بارەسىز.

- يۇق-يۇق! - دېيە قۇل سىلتەدى سېرژانت آرزىقولوف. - مالىم آچدن اۋلسە يم بارمەيمىن!

شوندى!

- ايە، اوندە كىم بارەدى؟ مېن بارەي مى؟

- بارمە، كىم سېنگە بارسىن دېپەتتى؟ بارمە-دە، خط-جلدگە سالىب، خىرقوتىگە شوندىكى تشىلب يوبار، اۋزى بارەدى. فقط، خط-جىلد بېتىگە شوندىكى-شوندىكى منزلگە بېتىب بارسىن، دېب بېتەسن، بۇلدى.
 يارانلر تىغىن قەھقە اورىب كولدى.
 - اي، باوہ، اي، باوہ-اي! - دېدى.
 دھا قىزدى. قلم اوچى بىلن چكەسىنى قشىدى. آوازىنى بىر پردە كۆتريب ايتدى:
 - پەخەن! اۋرتاقلر آلدىدە آدمنى اويتىرمىنگ!
 - ادارە دېگنى قەبىردە بۇلەدى، بىلمەسم، - دېدى سېرژانت آرزىقولوف. - ادارەلردە كتە-كتە آدملر اۋتيرەدى. بارىب نىمە دېمىن، بىلمەسم...
 - اۋزىم اۋرگە تەمىن، سىز خۇپ دېنگ!
 سېرژانت آرزىقولوف اۋغلىگە تىكىلدى. اۋغلى اوضاعى يامان بۇلدى.
 - بارىشگە بىر عملىب تاپىب بارەمىن، - دېدى سېرژانت آرزىقولوف. - لېكن داودىرەب قالەمىن-دە، گېمىنى يۇقاتىب قۇيەمىن-دە.

- گېمىگىزنى يۇقاتمەيسىز! شاعرىنىگ پەخەنىدە بۇلىب گېلىشەيسىز! اۋزىم اۋرگە تەمىن!
 - خۇپ، مىلىنگ.
 - اپندى بارىب، وبلوبت كاستيومىنگىزنى آلىب كېلىنگ!

۵۱

چىيدوخابە كمزول بىر وقتلر دھانىكى اېدى. دھا كمزولنى كىيدى-كىيدى، آھارىنى تۇكدى.
 كىيدى-كىيدى، آتەسىگە بېردى.
 سېرژانت آرزىقولوف چىيدوخابە كمزولنى يوزلىك كىيم قىلىب آلدى.
 تۋى-مىرەكەلردە كىيدى. اعتبارلى-اعتبارلى جايلردە كىيدى. ھىيتلردە كىيدى. بېگىم كونلر بۇخچەگە تىخلب قۇيدى.

۵۲

سېرژانت آرزىقولوف ايچكرىدن انە شو چىيدوخابە كمزولنى آلىب كېلدى.
 دھا كمزول اوياق-بوياغىنى قرەدى.
 - آ-آ، وبلوبت! - دېدى. - وبلوبت جناب عاليلرى!
 دھا كمزولنى بالشگە ياپدى. اۋردېن-نشانلرنى بىر باشىدن كمزول كۆكرەگىگە تاقدى.

كمزول كؤكره گى اوردېن- نشانگه تۇلدى.

دها كمزول ياقه سیدن كؤتريب قرهدى، سيلكيب- سيلكيب قرهدى. اوردېن- نشانلرنى جرهق- جوروقله تيب قرهدى.

كمزولنى كييب اوتيردى. كؤكسيده گى اوردېن- نشانلرنى تماشا قىليپ اوتيردى.

- قلهى، يرهشدى مى؟ - دېدى يارانلريگه، - اؤزيم اوروشده بؤلمه ديم- ده!..

دها آتھسيگه قه پيرگه باريش، نيمه قىليش، نيمه دپيشليكنى اؤرگتدى.

بات- بات اؤرگتدى.

۵۳

سېرژانت آرزىقولوف بامداد نمازىنى نريدن- بېرى اؤقيدى.

اوردېن- نشانلىك كمزولنى كييدى. اوستيدن بې قسم چاپانىنى ايلدى. بېل باغىنى باغلهدى.

زرنگ تياغىنى سودره ب، بېكتگه باردى. اتوبوس يۇلىنى قرهدى.

باباتاغ اوزره كون سريق بېردى.

شونده، كؤز آلديده بير نيمه ييلت اېتدى.

سېرژانت آرزىقولوف سېسكنيب توشدى.

اعتبار بيلن قرهدى: چاپانى ياقه سیدن بير نشان چىقيپ توردى. انه شو نشان كون سريغيده ييلت- ييلت اېتدى.

سېرژانت آرزىقولوف توف- توف، دپيه، ايچيگه توفلهدى. تېوره ك- باشگه قرهدى.

تېوره كده آدم ذاتى يوق بۇلدى.

شونده، چاپانى ياقه لرينى آهسته يانلريگه سوردى. كؤكسى تۇله اوردېن- نشانلرنى آفتابگه توتدى.

آهسته- آهسته اؤنگ طرفيگه تېره ندى.

اوردېن- نشانلر آفتابده جرهق- جرهق اېتدى!

آهسته- آهسته چپ طرفيگه تېره ندى.

اوردېن- نشانلر آفتابده يرهق- يرهق اېتدى!

سېرژانت آرزىقولوف اوردېن- نشانلرنى تماشا قىلدى. باش ايرغ- باش ايرغ تماشا قىلدى. كوليمسيب- كوليمسيب

تماشا قىلدى!

شو وقت، آليسدن اتوبوس آواز بېردى.

سېرژانت آرزىقولوف چاپانى ياقه لرينى اپيل- تپيل ياپدى. اوردېن- نشانلرنى يشيردى.

اتوبوس زينه پايه سیدن اېنكه يه- اېنكه يه چيقدى. اېنكه ييشيده چاپانى ياقه لرى خلطه بۇليپ آسيلدى.

انه شونده تغين اوردېن- نشانلری کورینیش بېردی .
 اوردېن- نشانلری شلویر- شلویر اېتدی . اوردېن- نشانلری جنگیر- جونگور اېتدی .
 اتوبوسده باله لیکدن بیله اوسمیش سدیر بوینسسه سی بولدی . انه شو بوینسسه سی جاییدن لیک اېتیب توردی . سپرژانت
 آرزیقولوف عسکرلیکدن قیتیمیش کونلردن آلیب هرلشدی .
 سپرژانت آرزیقولوف عسکرلیکدن قیتیمیش کونلردن آلیب ، برماق لرینی چکّه سیگه قویب حریچه سلام بېردی .
 - زدره وستووی ، سپرژانت آرزیقولوف! - دېدی . - سکولکه زیمه ، سکولکه وېسنه!
 اتوبوسده اوتیرمیشلر پیق- پیق کولدی . بوینسسه سی یاشلرگه قره دی .
 - قنی ، سپرژانت آرزیقولوف گه جای بېرگنسکی! - دېدی . - سپرژانت آرزیقولوف اوتیرگنسکی! باعثی ، سپرژانت
 آرزیقولوف قریگنسکی!
 - یتمیشدن آشیب هم عقلینگ کیرمه دی- کیرمه دی- ده! - دېدی سپرژانت آرزیقولوف .
 سپرژانت آرزیقولوف سدیر بوینسسه سی بیلن ییلکه مه- ییلکه اوتیردی .
 - قنی ، سپرژانت آشنا ، شهرلیسن- ده؟ - دېدی - بوینسسه سی .
 - شونده ی ، شونده ی!
 - مېنگه عقل کیرمه دی دېسن ، سېنگه قچان عقل کیره دی ، سپرژانت آشنا?
 - اېب- ای ، نیمه ، عقلیمیز یوق می?
 - عقلینگ بولسه ، اېرته مه تهنندن اوردېن- نشان تقه سن می؟ نیمه ، بیر سېنده بار می ، نشان- مدال?
 - تقسم ، اوزیمنیکی!
 - باوجود ، اوروشگه باربسن اېکن- ده! یاریل- ای ، بچه غر ، یاریل- ای! بازار- اوچرگه یم نشان- مدال تقیب بار- ای!
 - کمیسار چقیریددی ، آشنا ، کمیسار!
 - هه- هه ، شونده ی دې! شوخلشه منده- ای ، سپرژانت آشنا! بېگیم کونلر تقیب یورمسدینگ ، شونگه ایتهمن- ده!

۵۴

سپرژانت آرزیقولوف سوره دی- سوره دی ، تومن اجراقومی بناسینی تاپیب باردی .
 زینه پایه اوشله گیچیدن اوشلب- اوشلب ، اېکینچی قبتگه کوتریلدی .
 قبت نیمقارانغیلیگیدن کوزی یخشی اؤتمه دی . شو باعث ، اېشیکلرگه تیکیلیب باریب قره دی .
 اېشیکلرنی اوشلب- اوشلب کوریب قره دی . اېشیکلرگه پېشانه سی تېگه یین- تېگه یین دېب قره دی .

قره دى-قره دى، اوغلى ايتميش اون آلتينچى اېشيكنى تاپدى. اده شمه يه پمن مى، قاش-كيپريكلى اېشيك كه تېگه يين-تېگه يين دېب قره دى.

شو وقت، اېشيك فوق العاده آچيلدى. سېرژانت آرزيقولوف پېشانه سيگه كېلىب تېگدى.

سېرژانت آرزيقولوف پېشانه سيني اوشله-اوشله كېتىگه تيس بولدى.

اېچكريدن چيقميش عيال كېچيريم سوره-سوره كېتدى.

سېرژانت آرزيقولوف آچيق قالميش اېشيكدن اېچك ريله دى.

زرنگ تياغيني بورچك كه سويب قويدى.

كته بيلن كوريشيب-سوره شدى.

كته سېرژانت آرزيقولوف كه دېرزه طرفدن جاي كورستدى.

سېرژانت آرزيقولوف كته ايتميش جايگه اوتيردى.

- آمين! - دېبه فاتحه اوقيدى.

كته يوزيگه فاتحه تارتمه دى. باش ايرغب قويه قالدى. قلم اوچى بيلن مېز چېرتدى.

- كېلىنگ، باوه؟ - دېدى.

- شكر، خداگه شكر! - دېبه باش ايرغه دى سېرژانت آرزيقولوف.

- نيمه گپ؟

- تيريكچيليك، كته، تيريكچيليك.

- تيريكچيليك هم هر خيل-ده.

- شو...

سېرژانت آرزيقولوف گؤيا پلو بيه يانگنده، كفينى آغزيگه يوگورتيريب-يوگورتيريب آلدى.

- نيمه، پلو مى؟ - دېدى كته.

- يوغ-اې، كته، مال آدم ميدى كه، پلو بيبىدى... سېرژانت آرزيقولوف تغين كفينى آغزيگه يوگورتيريب-يوگورتيريب آلدى.

- حليگى، مال، بيبىدى-كو، اتى نيمه اېدى...

- كؤمبىكؤرمه.

- يوق، اوندهى اېمس، يوق...

- شېلوخه.

- هه-هه، شولخه! شوندهى، شولخه! كته كاغذ تيتكيله دى.

- اېتدى، يېميش مسأله سى چتاق، باوه، جوده چتاق، - دېدى. - منه، بازار يوليگه اوته يه پميز.

- كته...

سپرژانت آرزيقولوف غولديره دى.

"كته، مېنى اوروشده بوليب اېديم. منه، اوردېن-نشانلرېم هم بار"، دېماقچى بولدى.

اما تېلى بارمه دى. بېر كته گه، بېر كوكره گيگه قره دى.

"كته، كوكره گيگه قرهنگ، كوكره گيگه"، دېماقچى بولدى.

كته نېنگ كوزى كوكره گيگه توشسه، اوزى توشونېب آله دى، دېبه اويله دى.

كته كاغذ تېتكېلىش بېلن مشغول بولدى.

سپرژانت آرزيقولوف انه شونده اوغلى دستوريگه بناء اېمس، تماميله تېسكرى طرفگه اوتېرىب قالگېنى انكله دى.

"مېيم قورسېن، - دېبه افسوسلندى. - اوغلىم بونده دېمېب اېدى-كو".

كېن، اوزېنى-اوزى آقله دى:

"كته نېنگ اوزى جاي كورستى-ده، مېنده نېمه عېب".

آهسته جايېدن قوزغالدى.

- هه، باوه؟ - دېدى كته.

- منه وى دېرزه شمالي كوپ يامان اېكن.

- هه-ه.

سپرژانت آرزيقولوف دېرزه گه مقابل طرفگه اوتدى. دېرزه گه رۇپرۇ بوليب اوتېردى.

چاپانى ياقه لېرىنى يانلرېگه سوردى. اوردېن-نشانلرېنى دېرزه دن توشمېش ياروققه سالدى.

اوردېن-نشانلرې ياروغده يلتېره دى!

كته انه شونده اوردېن-نشانلرېنى كورېب قالدى!

- او-او-او! - دېدى. - زورسېز-كو، باوه؟

سپرژانت آرزيقولوف جېلمه يدى. بېر كوكره گيگه قره دى، بېر كته گه قره دى.

- شونده، شونده! - دېبه باش اېرغه دى. سپرژانت آرزيقولوف انه شونده اوغلى كلّه سېگه قايىل بولدى!

"مېنگ قېلسه يم، شاعر كلّه-ده، شاعر كلّه. هه، كلّه ننگدن، اوغلىم".

- بۇپتى، باوه، - دېدى كته. - بۇپتى، بېر كېلىب قالىسېز، صدقه ي سخېنېگېز. بېز اولوغ وطن اوروشى قتنشچېلرېنى

اعزازله يمېز. عرىضه نكېز بار مى، يا، اوزېم يازېب بېره يمېن مى؟

- اې، هه، ايتگنده!

سپرژانت آرزيقولوف قوېنلرېنى پېسېله دى-پېسېله دى، ثورت بوكلاغلىك كاغذ آلدى.

كته كاغذنى مېزگه يادى. كفلرى بيلن تېكىسلهدى.
 - خطينگيز خوشروى اېكن، باوه، - دېدى.
 - شوندهى، شوندهى!
 - بو، اۇغلينگيز هم ياردم بېرىب تورهدى مى، باوه؟
 - يۇق، كته، اوليميز شهردن بېرى كېلمهيدى. اۇزى بيلن اۇزى بۇپ كېتدى.
 - ه-ه، ايشقيليب، خوشروى يازر اېكنسىز. بېره تۇله كنجاره يم قوشيب بېره قالهى، باوه؟
 سېرژانت آرزىقولوف كۇزلىرىنى پېرىپه تېب اۋيلهدى. اۇغلى كنجاره دېب اېدى مى، يۇق مى، انه شونى اۋيلهدى.
 اۋيلهدى-اۋيلهدى، اۇغلى كنجاره دېمه گىنى اېسلهدى.
 - يۇق، كته، يۇق، - دېبه باش چه يقهدى. - بيزگه شو، حليگى ايتگىنگيزدن بۇلسه بۇلهدى.
 باعنى، اويدى عالم-جهان خشك بار. اديردن گردى-گورد، بېر توتم-ايكى توتمدن تشيب كېلىب، اويوب تشلب اېدىم. بېر
 قيشنى بېمالال اۋتكزهدى. بيزگه شو...
 - شېلوخه!
 - شوندهى، شوندهى! شولخه بۇلسه بۇلهدى!
 - يشنگ، باوه، بعضى بېراولر بېش قولىنى يم آغزىگه تىقىب كېلهدى. بېردىنگه بېش-آلتى نرسه سۋرهيدى.
 - يۇق-يۇق...
 "اۋغليمىز فقط شولخه دېب اېدى"، دېب يوباره يىن، دېدى.

۵۵

شاعرلر تاغلهدى.
 بولاق باشىنى مورد اېتدى.
 دها تاللىر آستيدن قىنب چىقمىش بولاققه قۇللىرىنى اوزه تىب لبلرىگه باسدى.
 اۋزىچە، بولاقنى چۇلپ-چۇلپ اۋپدى. كفلرىنى تاغ چۇقۇللىرىگه اوزه تىب لبلرىگه باسدى.
 اۋزىچە، آله چلپك تاغلىر بېتىدن اۋپدى.
 شاعرلر دوره آلدى.
 دها سووگه بۇش شيشه آتدى.
 شيشه كۇرىنىب-كۇرىنمەى آتدى.
 بېر كوچوك سوو ياقهلب چاپدى. شيشهنى يېتىب آلدى. ايسكهدى-ايسكهدى، يوز اۋگيردى-كېتدى.

شيشه آقېب كېتمېش طرفدن بېر آدم بولاق ياقه لېب كېلدى.
 شاعرلر بېلن قوش قۇللب كۇرېشدى.
 دها آدمنى دوره گه مرحمت اېتدى.
 آدم اوزون-كلته شيشه لرگه قره دى. شيشه لردن بولاققه يوز بوردى.
 - قولوق، آش بۇلسين! - دېدى. - خوش-خوشوقت كېتسەلرېنگېز، بېز اۇتېرگنده ي گپ. بېلسەلرېنگېز، بولاق طبيعت كرامتى...
 - بېلەمېز، برەت، بېلەمېز!
 - بېلسنكېز، يېخى. انه وى كونى بېش-آلتېتەسى شېھردن كېلېب... اۇتېرېب كېتدى! كېپن بېلسم، آرتېستلر اېكن. آرتېست بۇلمەي، قارە بېر بۇلگورلر، بولاققه چۇمېلگنى كمدەي، كېر پېپاقلرېنى سووگە آتېب كېتېدى. عياللر سووگە كېلسە، سطللرېگە پېپاق ايلەشىدى. تېاقنى آلب چاېپ كېلدىم. جوان مرگ اۇلگورلر كېتېب قالېدى...
 دها آدم تېر سگېدن اوشلەدى.
 - آرتېست اۇز نامى اۇزى بېلن آرتېست، هە، آرتېست! - دېپە غېلجەيدى. - مېن شاعر!
 اېشېتېپسېز مې، شاعر! مېن - فضاگە اېتېلگن انسان! مېن - آنە-طېبعتنى كۇز قارە چېغېدەي اسرەب-اوه يەلە گووچى پاسبان!
 آدم انايى بۇلدى، گېي-دە انايى بۇلدى:
 - اۇزلرېنگېز شېھردە يېش، طېبعتنى قندەي قېلېب قۇرىقلەيسېزلر؟ - دېدى.
 - قۇرىقلەيمېز، هە، قۇرىقلەيمېز! شاعرلر يازەمېز، خلقنى طېبعتنى اسرەشگە چارلەيمېز!
 آدم بولاق ياقه لېب كېتدى.
 خيالدىن كېپن ساي اۇنگ بېتېدە اېكېتە بالە قارە بېردى. بالەلر مگنېتوفون قۇيېب كېلدى.
 شاعرلر بېلدى، آدم اۇغېلرېنى كۇز-قولاقت بۇلېب تورېش اوچون يوباردى.
 دوره قېزېدى.

بېر شاعر دھانېنگ بېلكەلرېنى يايېب تورمېش ساچلرېنى سېلب خېرگايى قېلدى:
 - ساچ اېمس بو، شرشرە-اې، شرشرە!..
 شاعرلر بېرى قۇيېب بېرى دھانى اولوغلەدى:
 - شاعرلرېنگېز كلاسېكە!
 - پاتاكت سازنەنېه!
 - مودېرنېزم!
 شاعرلر شو بھانە اۇزلرېنى كۇز-كۇز قېلگېسى كېلدى. كېملرنى اۇقىشلرېنى بېلدىرگېسى كېلدى.

- كافكه!

- كميو!

- پروست!

شاعرلر بير-بيرلرى ساغليگى اوچون قرح كوتردى.

- جوزه مرييه!

- كپيراش!

- ايه، سلامت بولسينلر، ايكآوى بيرته آدم-كو!

- يوغ-اي!

- هه، سلتيكوف-شچپدرين دېگندهى گپ-ده!

- شوندهى مى؟ اوف-ف، كيفيم آشدى...

دها اوزىنى مستليك كه آلب يانباشلهدى. اويتدن كوزلرني يوميپ مودرهدى.

بير شاعر نشرياتدن كويپ گپردى:

- محرر... آتى نيمه اهدى؟.. اوشه غيرت تونكه اېكن! كتابيمنى اوقيب بوليب، بو ترجمه مى، دپيدى.

- قيسى، حليگى مى، او غيرت سوادسيز!

- انهوى مى، او يوق آدم!

- بيرينچى جملهدن باشلب ياپيشسه بولهدى مى! "شېراباد اديرلرى گرېنلنديه ايسېرگلىرى كجى آباق يسته نيب ياتر اهدى"،

دېب اوقيب، اوشه تيش بوندهى بولمهيدى، دپيدى. اورتاق، سواد دېگن نرسه بار مى اوزى، ستېپينېكلر كۆپ نرسه لرنى گرېنلنديه

ايسېرگلىرگه تقاسلب تصويرله گن، دپديم. اېشك نينگ قولاغىگه تنبور چېرتدينگ نيمه، اونگه گپردينگ نيمه، وا-وا!

شاعر شهادت برماغى بيلن كېسكنى اوريپ كورستدى.

دها يازيلىپ كېلىش اوچون كېتدى.

چيله ده يانباشلب ياتميش باله لر مگنيتوفوننى كوتريراق قويدى.

بولاق بولرني اشوله آلدى:

كيشى حاليمنى بيلمس، مهربانيدىن اده شگانمن،

وطن آواره دورمېن، دؤستانيدن اده شگانمن...

دها كېله بېرمهدى.

شاعرلر الغده بولدى. هيداوچيني بوللهدى.

- شاعر اكه نگيزدن بير خبر آكينگ، اوكه، - دپدى. - ايتيب بولهدى مى، بېگانه جاي...

هيداوچى خۇپ، دپه قۇزغالدى. سوو ياقهلب يوردى.
 سوو بوريليب آقر پېرده آياق ايلدى. عجب سيناھت كوردى:
 كون قيرلر آرتيده باټه-باټه دېدى.
 بولاق سوولرى آفتاب نوريده ييلت-ييلت اېتدى.
 دھا قوياشگه تبسم بيلن باقيب خيال سوردى.
 بير نيمه سووگه ييلت-ييلت اېتېب توشدى، شيتير-شيتير اېتېب توشدى.
 دھا قوياشگه شاعرانه-شاعرانه باقيب... سووگه چاپتيردى!
 هيداوچى چپه بوريليب چاپدى.

۵۶

دھا بولاق ياقهلب كېلدى. قۇللىرىنى چەيدى. سيلكيب-سيلكيب قوريتدى. اشوله كېلميش طرفگه اۇنگ قۇلىنى شاپ
 قىلىپ بقيردى:

- انه وىنى ھنگره تمسه لرېنگ-چى!
 باله لر يا، دھا گېنى اېشېتمەدى، يا، اېشېتېب اېشېتمسلىك كه آلدى.
 بولاق بۇيلرى اشوله آغوشيده قالدى:
 وطنسيز بې نوادورمېن، مكانيدىن ادەشگانمن،
 غريبى كۇى غربت، خان و مانيدىن ادەشگانمن،
 و يا بير مُرغ وحشى آشيانيدين ادەشگانمن.
 دھا اشوله گه قۇل سيلتېب اۇتيردى.
 - آدم اېمس بولر! - دېدى. - اېشېتسە يم اېشېتمسلىك كه آليب، مالگه اۇخشېب اۇتيرە بېرەدى!
 هيداوچى يېر باقيب اۇتيردى. كلە قشىدى. تال چۇپ بيلن يېر چيزدى.
 كۇنگيلخوشلىك دوام اېتدى.
 - اۇزى، بو اشوله كيمنىكى؟ - دېدى دھا.
 - كيم بيلهدى! مېنىمچە، مطبوعات شنبه سانلرى اوچون غزل يازيب توره ديگن كمتري، دهقاني دېگن شاعرلرنىكى بۇلسە
 كېرەك!

- ھە-ھە، ايتدېم-هە، پريميتيف ديالېكتيكەدە يازيلگن دېب!
 اولوغ فرقت نېنگ اولوغ غزلى بولاق بۇيلرى اوزره اوچدى، يانغاق پيراقلىرى اوزره اوچدى.

تیریکمەن ظاهریده، خلق بیر آدم گمان ایلر،
 و لېکن حالی صورت، تنده جانیدین اده شگانمن.
 دها بیر آلمه نی ارتدی-ارتدی، ییگیسی کېلمه دی. هیداوچیگه اوزه تدی.
 - لطفاً تقدیم اېته من! - دېدی.
 هیداوچی بیر آلمه گه قره دی، بیر دها قۇلیگه قره دی. آلمه دی!
 اشوله پایانله دی.
 - خیریت-ای، آوازی اؤچدی! - دېدی دها. - اېندی، بو یم صنعتده-ه؟ نیمه دېب بؤکیددی؟
 بونده ی اشولەنی بیز هم ایتە آلمه میز!
 دها قولاج آچدی، دوتار چله جک سازچی قیافه سینى آلدی. آوازینى یوغانله تیب ایتدی:
 تیریکمەن ظاهریده، خلق بیر آدم گمان ایلر...
 دها تاغدن اینیباق سؤره دی:
 - نیمه بۇلدى، په خەن؟
 - بنایى بۇلدى، بنایى. اوروش اشتراکچیلریگه اؤزلری آلیب کېلیب بېره دیگن بۇلدى.
 - انه، ایتدیم-کو، انه!
 دها سؤره دی، سېرژانت آرزیقولوف جواب بېردی. گپ کنجاره گه کېلدى.
 انه شونده دها چیدەب تورالمه دی. بالشدن لیک اېتیب توردی. ترسیله تیب کفیگه مشتله دی.
 سېرژانت آرزیقولوف سېسکینیب توشدی.
 - اېه، په خەن، اېه، په خەن! - دېدی دها. - سیز، کنجاره کېره ک اېمس، دېدینگیز می؟
 - شونده ی، شونده ی! اؤزینگ ایتدینگ-ده، شولخەدن یخشیسی یوق دېب؟
 دها تغین کفیگه مشتله دی.
 - مېن ایتگن بۇلسم، شېلوخه یخشی یېمیش، شو سبیلی شېلوخه سؤره نگ، دېب اېدیم! کنجاره شېلوخەدن هم یخشی-کو؟
 - بېله من، شولخه بیلن کنجارەنى ارەلشتیریب بېرسه، مال سېمیره دی. لېکن سېن، مېن نیمه دېسم، شونی قیلینگ،
 دېدینگ-ده.
 دها شهادت برماغینی چکە سیگه نوقیله دی.
 - بو کله بیلن گیتلېرنی قنده ی قیلیب تار-مار قیلگنسیز، په خەن؟ تصور قیلالمه یمن!
 - شو یاغیگه یم شکر، اولیم، شو یم یوق اېدی.
 - هه، میلی، بۇلگن ایش بۇلدى. شونده ی قیلیب، یېمیش مسأله سی بۇلدى می، په خەن؟

- بۇلدى، اوليم، بۇلدى.
 - يەنە قندەي كىم و كاستىنگىز بار؟
 - اپندى، شو مال خانە... مىنگىغىلەدى سېرژانت آرزىقولوف.
 - مال خانە؟ نيمە مال خانە؟ قنى، يورىنگ-چى. دھا آتەسى آلدىگە توشىب مال خانە گە باردى.
 مال خانە آغزىدن قرەدى.
 مال خانە ايكتە بالار ياغاچى سىنىق بۇلدى. سىنىق جايى خيال چۇكىب توردى. شو باعث، بالار سىنىغىگە ايكتە اوستون تىراغلىك بۇلدى.

- شوندى توره بېرسە بۇلمەيدى مى؟ - دېدى دھا.
 - بۇلەدى، بېش-آلتى يىلدىن بويان شوندى توريىدى. تىغىن-دە توره بېرەدى.
 - بۇلمەسە نيمە گە مال خانە، مال خانە دېسىز؟
 - يامانى، قىشە شو چۇككن جايىدن تامچى تامەدى.
 - اوندى بوندى قىلىنگ، پەخەن. ايكتە اوستونى يم آلىب تىلنگ.
 - يۇغ-اي...
 - سىز خۇپ دېنگ، بۇلىنگ!
 سېرژانت آرزىقولوف ايكتە اوستونى-دە آلىب تىلەدى.
 - اپندى، تامگە چىقىنگ.
 سېرژانت آرزىقولوف نرواندىن تامگە چىقدى. اۇغلى ايتىمىش ايشنى قىلدى: سىنىق بالارلر اوستىدن بىر آياقلىب تېپدى.
 بالارلر چۇرت سىنىب، ايچكرى توشدى. اوستىدن تام توپراق تۇكىلدى.
 مال خانە اوستى اۇرە بۇلىب قالدى.
 - انه اپندى تومن بارەسىز-دە، شىفر بىلن ياغاچ سۇرەيسىز!
 دھا آتەسى قۇلىگە عرىضە يازىب بېردى.

۵۸

سېرژانت آرزىقولوف تىغىن تومن يۇل آلدى. اۇن آلتىنچى اېشىكنى تاپىب باردى.
 - حاضر شىفر بىلن ياغاچ توگەدى-كو، باو، - دېدى كتە.
 - بىلمەسم... دېهە پىلكەسىنى قىسدى سېرژانت آرزىقولوف.
 - وقتلىراق ايتىنگىز بۇلردى، باو. اپندى نيمە قىلەمىز؟ پېچە صبر قىلەسىز مى؟

- اوزنگيز بيله سيز، كته. ايشانمه سنگيز باريب كورينگ، تام تېشيليب ياتيدي. منه شونده ي تېشيك!
 سېرژانت آرزيقولوف قوچاغيني كته آچيب كورستدى.
 - مال- حالينگيز شو قيشنى اوتكزالمه يدي مى؟ - دېدى كته.
 - اوتكزالمس- آو. او تېشيكدن قار- يامغير توگول، خرسنگتاش كيريب كېته دى، شونده ي.
 - اونده، اويينگيز گه تفتيش يوباره ميز، باوه. بير- ايكي كون صبر قيله سيز اېندي. سيزده ي- سيزده ي بېش- آلتيته جوده محتاجلر بار. شولرنى تا مېنله يمېز.
 اؤن كونلردن كېين قيشلاق شؤراسيدن اوچته آدم كېلدى. مالخانه آستيدن قره دى، مالخانه اوستيدن قره دى. ياردم بېره جك بۇلدى.

سېرژانت آرزيقولوف تېغين بير بار اوغلى كلّه سيگه قايلى بۇلدى.
 "مالخانه مَقْدَمْگِيده ي بۇلسه، ياردم بېرمسديلر، - دېيه اويله دى. - اوغليم نېنگ كلّه سى شاعر كلّه- ده".

۵۹

بو سفر نظم باز اوغيل يالغيز كېلدى.
 - قله ي، په خه ن؟ - دېدى.
 - بۇلدى، برى بۇلدى. انه، آغيلخانه ميز گچه شپير بۇپ كېتدى.
 - كوردېم، كۇچه دناق كوردېم.
 - خدا مرتبه سېنى اولوغ قېلسين، كۇپ يخشى كته اېكن. خۇپ مروّت قېلدى.
 - سادّه سيز، په خه ن، سادّه سيز! منه، كيم اوچون قېلدى، منه!
 دها شونده ي دېيه كؤكره گيگه اوردى.
 - آرقه نگيزده كيم تورگنېنى بېلىب توريدي، هه، رهبرلر هم انايى اېمس!
 - نېمه، كته سېنى تنيدي مى؟
 - تنيمه سيم، ايشقېلىب، بيله دى! يازووينگيز چيرايلى اېكن، دېدى مى؟ بۇلدى، بېكارگه بونده ي دېمه يدي! سيز نېنگ بونده ي
 يازالمسليگينگيزنى يخشى بيله دى!
 - ايشقېلىب، گيمنى بيرده قالدېرمه دى- ده.
 - قالدېرىب كورسين!
 دها جايلىشيب اوتيريب، تېغين بير نېمه يازدى. بو، موتر عريضة سى بۇلدى.
 انه شونده سېرژانت آرزيقولوف ياريلدى.

- اپندی، شو عریضه بازلیکنی قوی، اولیم، - دېدی. - آدم نینگ بېتى چیدمەى قالدی. بوگون بو، اپرته گە او... سپرژانت آرزیقولوف قریگن چاغیدە تیلنچی بۇلیب قالیدى، دېمە یدى می؟ دېدی! تیلنچی دېمە یم، مۇلتانى دېدی!
- ای-ای، پەخەن، سیز فایده نگیزنى اویله سنگیز - چی، فایده نگیزنى! تیلنچی دېدی، مۇلتانى دېدی!.. شو یم گپ می؟
- گپ، اولیم، گپ. یاشیم بیتمیشدن آشدی. اوروشده...
- اپندی، پەخەن، حاضر آشکارالیک دورى... اوروشگن بۇلسنگیز... اۇزینگیز اوچون اوروشگنسیز! سپرژانت آرزیقولوف سېسکندی.
- پیاله سیدە گى چای چه یقلدی. اۇنغیریگە بیر - ایکی تامچی چای تامدی.
- پیاله سینی شاشیب دسترخوان قۇیدی. اۇغلیگە تیکیلدی.
- نیمە - نیمە؟ - دېدی.
- اوروشگن بۇلسنگیز، اۇزینگیز اوچون اوروشگنسیز! خفە بۇلمنگ، پەخەن، حاضر آشکارالیک دورى! سیز آتمە گنینگیزدە، آلمان آتر ابدى! عاقبت، اوروشدن قېتیب کېلمس اېدینگیز! خلص، اۇز جانینگیزنى سقلش اوچون اوروشگنسیز!
- تغین گپینگ بار می؟
- قلتیره منگ، پەخەن، قلتیره منگ! حاضر آشکارالیک دورى!
- بۇلسە، ایتیب قال، ارماندە قالمە!
- مېن سیزگە فایده نگیزنى گپیرسم، درآو اچچیغینگیز کېلدی، پەخەن! اۇشە وقتدە توغیلگنیمیزدە بیز هم اوروشگە بارگن بۇلردیک! زمانە نگیز توغرى کېلیب، اوروشگە باریسسیز می، اپندی شوندن فایده لنینگ دېپەم! بېش کونلیگینگیز بار می - یوق می، بالە - چقە نگیزنى تآمینلب کېتینگ، دېپەم! انه، نیمە دېپەم!
- تآمینلەمەى، نیمە قیلەپمەن؟ انه، مال خانە گچە شپیر بۇلیب کېتدی. کیم نینگ مال خانەسى شپیرلی؟
- ای-ای، بولر بیر تیین، پەخەن، بیر تیین!
- بۇلمەسە، تغین نیمە دېسەن؟ دها قۇلیدە گى کاغذنى کۆز - کۆز قیلدی.
- منە، نیمە دېمەن! موتر، موتر!
- آتە - باوهم پیادە یورگن!..
- چین، پەخەن، چین، آتە نگیز موتر مینمە گن! سببى، او زماندە موتر بۇلمە گن! حاضر اېسە بار!
- موتر کېرەک بۇلسە، اۇزینگ بار!
- مېن باریشیم ممکن، پەخەن. لېکن مېنگە موتر بېرمە یدى، پەخەن، بېرمە یدى! موتر توگول، گوگرد سۇرەب بارەى، بېرمە یدى! سیزگە اېسە بېرەدى! سببى، سیز یخشى می - یامانمی، اوروشدە بۇلگنسیز، نشان - مدال آگنسیز!
- کونیم ادیردە اۇتەدى، مېن موترنى نیمە قیلەمەن؟

- تۇپاريسيز، پەخەن، تۇپاريسيز! يەنە-تەغين، اوروشدە بۇلگنمن، دېپسيز! بو كللە بيلن قندەى قىليب اوروشگنيسيز، تصور قىلالمەيمن! ساتەمىز! توشوندىنگىز مى؟ ساتەمىز!

موتر قۇلدە قىرق مىنگ تورەدى! قىرق مىنگ! دولت نرخى اېسە بار-يۇغى اۋن مىنگ!

شوندە، سېرژانت آرزىقولوف ششتيدن توشدى. "حقيقتاً ھم كۆپ پول بۇلر اېكن"، دېپە اۋيلەدى.

- حلى منە بو نېورلر يىنگىزنى اويلنتىرىش كېرەك بۇلەدى، جايلنتىرىش كېرەك بۇلەدى!

- دەدى دھا. - بونىنگ اوچون پول كېرەك بۇلەدى، پەخەن، پول!

"بالەنىنگ كللەسى ايشلەيدى، - دېپە اۋيلەدى سېرژانت آرزىقولوف. - مىنگ قىلسە يم، شاعر كللە-دە".

- مېلى، موتر عريضةنى يم اكب بارەمن، - دەدى سېرژانت آرزىقولوف. - لېكن اكدن تاش يۇل بيلن جۇمرەك حل بۇلسين.

بېش قۇلنى برابر آغيزگە تىقسك، يىخشى بۇلمس.

- ھە، ھە، يىشنگ، پەخەن! اۋزىم نىنگ پەخەنمىدن-دە، اۋزگىنەم نىنگ پەخەن گىنەمدن-دە!..

دھا آتەسىنى چۇلپىلەتەپ اۋپىب اكدى.

- لېكن بونى آغزىنگىزدن چىقرمىنگ، پەخەن...

۶۰

دشت آسماندهى بېپايان بۇلدى. افق الوان-الوان بۇلدى. آقشام مصفا-مصفا بۇلدى.

بېپايان دشت اوزرە تۇرغەيلر ھوالەدى. چرخ اوريپ چولدىرەدى، چرخ اوريپ بۇزلەدى. دھا شاعرانە-شاعرانە باقىب آدىملەدى. ايزيدن سگيز يىش جىينى اېرگشدى. قاقىلب-سورينىب اېرگشدى. بورنىنى كاولب-كاولب اېرگشدى.

دھا بىر خرسنگتاش اكدىدە آياق ايلدى.

كمزولىنى بوكلب-بوكلب تاشگە قۇيدى. توشىب كېتمەسىن دېپە، كمزول كۆكرەك چۇنتىگىدە گى دفتر-قلمنى باسىب-باسىب قۇيدى.

دھا تاش اۋنگىدە، جىين تاش چىپدە اۋتيردى.

دھا پاپىروس بورقسىتدى. دشتگە تېرمولىب خيال سوردى.

دشت اوزرە تۇرغەيلر چرخ فلک بۇلدى، تۇرغەيلر يولدوزدەى اوچدى، تۇرغەيلر جايىدە معلق قاتىب قالدى.

تۇرغەيلر سازى كۇنگىلنى آراملەدى، تۇرغەيلر سازى كۇنگىلنى سازلەدى.

بېش-اۋن قدم اكدن تاشلر آرسيدن بىر تۇرغەى اۋقدەى آتلىب اوچدى. تاشلر اوزرە معلق بۇلب چولدىرەدى. تەغين تاشلر ارا شۇنغىدى، تەغين سمدە ھوالندى.

جىين انە شو تاشلرگە قرەب چاپدى. قۇللىرىنى تيزلەر يگە تيرەب اېنكەيدى. اېنكەيدى-اېنكەيدى، قامتىنى اكدى.

- تاغه، منهوينگه قرهنگ! - دېدى.
 دها ايميللب قوزغالدى. جيىنى آلدیگه باردی.
 تاشلر آرسیده خس-چؤبدن بنا بؤلمیش این بؤلدى. اینده پتله توشاغلیک بؤلدى.
 اینده ایگیتته پولهپان قیمر-قیمر ایتدی...
 پولهپانلر پتی بؤلمهدى، پولهپانلر قناتی بؤلمهدى.
 پولهپانلر حلی جیش بؤلدى!
 پولهپانلر پیتیر-پتیر ایتدی. ایندن یبرگه توشگیسى کېلدى. یورغلب-یورغلب یورگیسى کېلدى. هوانیب-هوانیب اوچگیسى کېلدى.

اما نچاره، درد بار و، درمان یوق بؤلدى!
 پولهپانلر آغزینی کپه-کپه آچدی. نارسته-نارسته آواز بېردی:
 - چیی-چی-چی!..
 دها چؤکلهدى. ایندن بیر چؤپ سوغوریب آلدی. چؤپ اوچینی پولهپان آغزیگه آلیب باردی.
 پولهپان آغزینی یومیب آلدی. دها چؤینی شیلپ توردی. انتها، پولهپان تغین آغزینی آچدی.
 - چیی-چی-چی!..
 دها چؤپ اوچینی پولهپان آغزیگه تیقیب یوباردی.
 - آ، کیردی! - دېدى. جیین سېسکینیب توشدی.
 پولهپان تؤلغاندى، پولهپان تلیپندی.
 - چیی-چی-چی... - دېگیسى کېلدى. دها چؤپ بیلن پولهپاننی تورتدی.
 پولهپانده حیات نشان بېرمهدى!
 تورهغی باشلری اوزره چرخ اوریب بؤزله دن.
 شونده، تاشلر آرسیدن حددن زیاد نیمجان آواز کېلدى.
 دها تاشنی کؤترب قرهدى.
 تاش آستیده یاغاقدهی چپار مایک بؤلدى. مایک یاریغیدن بیر تومشوق چیقیب توردی. تومشوق وقتی-وقتی بیلن قیمرلهدی. حیاتگه تلیپندی.

- بی چاره-ای، چیقالمهیه پس می؟ حاضر چیره میز، حاضر. اول بیر سوو ایچیب آل!
 دها شوندهی دبه، آغزیده توپوک تولهدى. توپوگینی اوایلپ مایک یاریغیگه توكدی.
 مایک یاریغی بلغمگه تولهدى.

دها پاپروسىنى بورقسيتيب-بورقسيتيب تارتدى. چۇغىنى پولهپان تومشوغىگه آليب باردى. چۇغ توپوكده جيز-جيز اېتدى. جيين اينگره ب يوباردى.

تۇرغەى باشلىرى اوزره چرخ اوريب بۇزلەدى.

دها مايكنى ايندن آلدى. ايلتيريب قرەدى.

پولهپانده جان اثرى بۇلمەدى!

دها مايكنى آتيب يوباردى.

پولهپان بير يان بۇلدى، بېشىگى بير يان بۇلدى!

تۇرغەى باشلىرى اوزره چرخ اوريب بۇزلەدى.

جيين چينقىريب يوباردى. تاغەسى تيزەسىگه يوزلرېنى يشيريب يىغلەدى.

- نېمەگه يىغلەيسن؟ - دېدى دھا. - چۇقيب آلدەدى دېب قۇرقىه پسن مى؟ چۇقيب كۇرسىن، تاش بيلن سالەمن!

جيين اۇپكەسىنى باسالمەى يىغلەدى. كۇزى قىرى بيلن يېردە سولەيب ياتمىش پولهپانگە قرەدى.

تغىن يوزلرېنى يشيردى.

- كېتدىك، جيين، كېتدىك، - دېدى دھا. جيين كېتىگە قرەى-قرەى اېرگشدى.

دها كمزولى آلدېگە كېلدى. بېردن افتى بورىشدى.

- تفو! - دېدى. جيين آغە اۇتېب قرەدى.

كمزول كۇكرەك چۇنتىگىدە تورمىش دفتر-قلمگە... قوش اۇتيريب كېتدى!

۶۱

كئە بير سېرژانت آرزىقولوف گە قرەدى، بير دېرزه گە قرەدى. تشقرى تىكىلىب اۇيلەدى.

سېرژانت آرزىقولوف قاشىگە كېلىب اۇتيردى. برماقلىرىنى بير-بېرىگە كىيدىردى. سېرژانت آرزىقولوف گە تىكىلدى.

- باوه، - دېدى، - بير گپ ايتسم، بير اوگە ايتمەيسىز مى؟

- قندە يېچىكىن گپ؟

- يۇق، سىز آلدېن ايتىنگ-دە. مثلاً، اۇغلىمگە ايتمەيمىن، دېنگ-دە.

"اۇغلىمدن قۇرقر اېكن، - خيال قىلدى سېرژانت آرزىقولوف. - اۇغلىم نېنگ كۇكرەگىگە مشتله گنىچە بار اېكن".

- ايتە بېرىنگ، ايتمەيمىن.

- گپ بوندەى، باوه. سىز انه شو اۇغلىنگىزنى چقەلاقدن گودك قىلدىنگىز، گودكدن باله قىلدىنگىز، بالەدن يىگىت قىلدىنگىز. خلص، بير پرچە اېتنى آدم قىلدىنگىز. تۇغرى مى گپىم؟

- شوندهى، شوندهى!

- كېښ، اؤقتىدىنگىز، اويلتتىردىنگىز، جايلىتتىردىنگىز. بو يم ميلى، بو، هر بير آته-آته بورچى. اېنگ دهشتلىسى، اوروشده بۇلدىنگىز! جان آلىب، جان بېرىب كېلدىنگىز، قان كېچىب كېلدىنگىز. كيم اوچون قان كېچىب كېلدىنگىز؟ اول، انه شو فرزندلر اوچون! قاله بېرسه، انه شو اېل-يورت اوچون! انه شو اېل-يورتنى دېب، اژدرها آغزىگه قۇل تىقىب كېلدىنگىز! هيتلېر اژدرها اېدى-ده، تۇغرى مى گېيم؟

- شوندهى، شوندهى!

- شوندهى اېكن، فرزندلردن قرضىنگىز قالمهدى! اېل-يورتدن قرضىنگىز قالمهدى! جمعى كه بورچىنگىزنى بجرىب بۇلدىنگىز! اېندى، آياقنى اوزه تىب ياتىنگ! فرزندلر اؤز كونيى اؤزى كؤرسىن!

- اېندى، كته، شو نېوره لر...

- كېچه فرزند تشويشى دېب چاپدىنگىز، بوگون نېوره تشويشى دېب چاپپه پىسىز. اېرته گه چېوره تشويشى كېلهدى، ايندىنگه اېوره تشويشى كېلهدى. دنيا شوندهى، باوه! اېندى سىز قۇيىنگ، باوه، دىمىنگىزنى آلىنگ! نېوره لر اؤز كونيى اؤزى كؤرسىن!

- شوندهى، كته، شوندهى!

- اؤلمنىگ، باوه! ميلى، بو ايتكىنگىزنى يم بجرىب بېرمن! امكانيت بۇلدى دېگندن اؤزىم خبر قىلمن!

سېرژانت آرزىقولوف قۇيىنگه قۇل سالدى.

- منه وىنى...

- يۇق-يۇق، باوه، عريضة اؤزىنگىزده تورسىن. بو اېرده نېمه كۇپ، كاغذ كۇپ، يۇقالىب قالمهدى.

اؤزىم خبر قىلمن، اؤشه نده آلىب كېلهسىز. قنى، قۇلنى بېرىنگ. خير، امان بۇلىنگ.

۶۲

دها آقشام وقتى كېلدى. كۇچه باش-اداغيگه قرهدى.

سېرژانت آرزىقولوف اؤغلى نېمه گه قره ياتكىنى بىلدى.

- اجابت بۇلمهدى، اوليم، اجابت بۇلمهدى، - دېدى.

- كۇرىب تورىمىن، بۇلمه گىنى.

- لېكن اؤزىم خبر قىلمن، دېدى.

- عريضةنى آلىب قالمى مى؟

- يۇق، عريضة قۇيىمده تورىدى، منه.

- اونده، بۇلمه يدى!

- يۇق، بۇلەدى، دېدى. سۇغين خبر بېرەمن، دېدى.
- اي-اي، قچانگچه خبر آله سيز؟ تورت مرته باردینگيز مى؟ تورت مرته! شو وقتگچه بۇلسه بۇلردى-ده! مېن، خلقىمنى سرسان قىلەديگنلرگه كۇرسە تيب قۇيەمن!
- دها شونەدى دېيە ايچكريلهدى. ايزيدن يارانلرى يوردى. يارانلر دوره بۇليب اۇتيردى.
- سېرژانت آرزىقولوف دسترخوان يايىدى. چاى آليب كېلدى.
- اۇتيرىنگ، پەخەن، اۇتيرىنگ، - دېدى دها.
- بېملا چاى ايچيب اۇتيرە بېرىنگلر. مېن اۇچاققە اۇتين ياريب بېرەين، - دېدى سېرژانت آرزىقولوف.
- دها يارانلرى بىلن مصلحتلشدى-مصلحتلشدى، كاغذ-قلم آلدى. ايچكرى اويگە كيردى.
- بو آرهده سېرژانت آرزىقولوف كېلدى.
- اي، يشنگلر، اوللرېم، - دېدى.
- چاينكىنى قىمىرلەتېب-قىمىرلەتېب كۇردى. چاىيى توگە گىنىنى بىلدى. چاى دىملىب كېلدى.
- اسفەلنىشىن بۇليب اۇتيردى. چاى قىتردى. چاى قويىب بېردى.
- خيال اۇتدى، دها كېلدى. يارانلرېگە بىر كاغذ اوزەتدى.
- يارانلر بېرىن-بېرىن اۇقىدى. باش ايرغىب-ايرغىب اۇقىدى.
- گۇزل! - دېدى. - لېكن بو آدملىر قەيېردە، دها؟
- شو قىشلاقده، قەيېردە بۇلەدى.
- بولر قۇل قۇير مىكىن؟
- مېن ايتەمن-او، خلقىم يۇق، دېيدى مى؟ جان دېيدى! مېن اېلگە آغيز سالسم، اېل جان دېيدى-يە، پەخەن؟
- جان دېمىسە يم، ايشقىلىب، يۇق دېمەيدى. اينىقسە، آرالنى اسرەيلىك، دېيە معروضە قىلەياتگىنىگدن بويان، اېل عزتىنگنى قىلىپ قالدى!
- انه، اېشىتدينگيز مى؟ خۇ-اوش، آچىل جىين كۇرىنمەيدى، پەخەن؟
- جىينىنگ الفتلىرى بىلن يورگندىر-ده. نېمە اېدى؟ خدمت بار مى؟ بۇلسە، ايتە بېر.
- منە، اۇزىم بار.
- دها بىر قطار اسم-شريف اۇقىدى.
- انه شولرنى اويگە ايتىپ كېلىنگ، پەخەن!
- نېمە، زرىل ايش بار مى؟
- بار، زرىل ايش بار!

- اونده، اېنهنگ گه ايتھين-ده، خۇراكنى مؤلراق قىلسين؟
- بارينگ، شوندهى قىلينگ!

۶۳

- سېرژانت آرزىقولوف بىر آش پيشيرىملر اۋتېب قىتېب كېلدى.
- ايتدىم، برى باره مېز، دېدى، - دېپه باش ايرغەدى. يارانلر دھاگه قرەب باش ايرغەدى.
- مبادا بو بيلن هم بۇلمەسە نېمە قىلەمېز-ه؟ - دېدى دھا.
- يارانلر پېنك بوزمەدى.
- اونده، اۋشە افلاس نېنگ كاوشىنى تۇغرىلب قۇيەمېز، - دېدى.
- قندەى قىلىپ كاوشىنى تۇغرىلەيسىز؟
- تۇغرىلەيمېز-دە. سىز تاشكېنتدە يورگن آدمسىز، دھا. بىز تومندە ايشلەيمىز. تومندە كېم قندەى، برىنى بېلەمىز!
- مثلاً، اۋشە رھبر حقىدە نېمەنى بېلەيسىز؟
- او مى؟ او... او، اوچىگە چىققن بوزوقى-كو!
- بوزوقى؟ بوزوقىلېگىنى قەيېردن بېلەيسىز؟
- بوتون تومن بېلەدى!
- بېلىش نېنگ اۋزى بۇلمەيدى-دە. دلىل كېرەك، دلىل! - دېدى دھا.
- دلىل كۇپ.
- مثلاً؟
- مثلاً، بىر كۇك كۇز اۋرىن باسرى بار. پختەدەى آپاقتىنە عيال. انه شو كۇك كۇز اۋرىن باسرى بيلن يورەدى. كوپپە-كوندوز كونى شو كۇك كۇزنى منە بوندەى قىلىپ تېزەسىدە كىب اۋتېرەدى...
- ياران تېزەسىدە گودك قوچاقلب اۋتېرمىشەدى قىلىپ كۇرستدى.
- سېرژانت آرزىقولوف اعتبار بيلن كۇردى، قونت بيلن اېشىتدى.
- دھا كفلرىنى بىر-بىرىگە ايشقەدى. كالمە پۇستلاغىنى قولاچكشلب دسترخوانگە اوردى.
- بۇلدى! - دېدى. - اېشىتىدىنگىز-ه، پەخەن، شكائىتى اعتبارگە كلسە كلىدى، كالمەسە، اوستىدن يوقارىگە يازەمىز! معىشى بوزوقلرگە دولت ادارەلرېدە اۋرىن يۇق، دېب يازەمىز!

۶۴

بیرین-کبتین اوروش اشتراکچیلری کیریب کهلدی. دها اوروش اشتراکچیلریگه بیر-بیر قرەب آلدی. گۇیا مجلسده سۇزلهماقچیده تاماغینی قیردی. آوازینی اتهیین یۇغانلتدی. طنطنهلی صورتده سۇز باشلەدی.

- همه میز اوچون حرمتلی و عزیز اوروش قهرمانلری! - دہدی. - بیز قلم اهلی حقیقتنی برقرار ایتیش اوچون کهلدیک! تاپتلگن حقیقتنی ایزلب تاپیشگه یاردم بیریش اوچون سیزلرنی چقیردیک!

بیر چال قولاغی آغیر شېکیلی، قبتیده اؤتیرمیش ییگیتدن سۇرهدی:

- نیمه دپه پتی؟ - دہدی.

- حقیقتنی ایزلب تاپیش کبرەک، دپه پتی! - دہدی ییگیت.

دھا گپیده دوام ایتدی:

- منە سیز، قولمت باوه، آقسە سیز! جبهه لردە آیاغینگیزدن یرەدار بۇلیب کهلدینگیز!

نتیجەده قولمت چۇلاق، دېب تخلص... یوق، لقب آلدینگیز! قولمت چۇلاق! آنە-وطن اوچون چۇلاق بۇلیش! آنە-وطن حرمت-اعتباری اېسە بو!

- خداگه شکر، نېورەم، تۆکین-ساجینچیلیک، بییش-ایچیشدن کمچیلیگیمیز یوق.

- کمچیلیگیمیز یوق؟ ای، آنە خان-ای! کؤچه نگیزنی قرەنگ، کؤچه نگیزنی! شو کؤچه دن یوریب بۇلەدی می؟ حتا، موترده یوریب بۇلمەیدی!

- عمریمیز شو کؤچه ده اؤتدی، نېورەم، اېندی، بویاغی یم بیر گپ بۇلر.

- یوق، آنە خان، یوق! عمرینگیز بوندە اؤتمەیدی! منە، بیز بار! اېندی آینه دەی روان یۇلده یورە سیزلر! سیزلر بونگه مناسبدیر سیزلر! اولوغ وطن اوروشی! جبهه! ماسکوه! بېرلین!

- یوق، مېن بېرلینگچه بارکنیم یوق، نېورەم. مېن بولغارینەنی آزاد قیلیشده تیزەمدن اوق ېب قیتیب کھلیب اېدیم.

- بری-بیر! اوروشده بۇلگن میسیز؟ بۇلگنسیز! معیوب-مجروح بۇلگن میسیز؟ بۇلگنسیز!

جایداری خلق ایتگندە، چۇلاقسیز! قولمت چۇلاق!

- او-کو، چین، نېورەم.

- بۇپتی-دە!

دھا یارانلریگه قرەب آلدی.

- اېشیتیه پسیزلر می، بولر حلی یم فایده-زیانینی بیلەیدی! بولر بو تۇپاریلیگی بیلن قندەی قیلیب اوروشگن، تصور قیلامەیمن. اېه، اؤزیم اوروشده بۇلمەدیم-دە!..

شوندە، یاش ییگیت گپ قۇشدی:

- اېندی، باوهرل قریدی، شاعر اکه، قریدی، - دېدی. - بېراوی کر بۇپ قالدی، بېراوی شېکۇر بۇپ قالدی، بېراوی جایدن تورالمه ی قالدی...

- منه، سیز، اوکه؟ - دېدی دها. - آتینگیز نیمه اېدی؟ هه، اوز! منه، سیز اوروش قتنشچیسیز...

- بیز اوروش قتنشچیسى اېمس، شاعر اکه. بیز افغانستانده بۇلیب کېلدىک، خلاص.

- بۇلمهسه، اوندە سیزنى کیم دېدی؟

- بیزنى "افغان"، دېدی.

- اوزباى، افغانستانگه دم آلیش اوچون باریب کېلدىنگیز می؟ البته، اوروشگه-ده!

- چین، لېکن افغان باشقه، اوروش باشقه...

- افغانستانده لاله سیلی بۇلمهدی، اوروش بۇلدى، اوروش! سیز شو اوروشده بین الملل بورچینگیزنى بجریب کېلدىنگیز،

بین الملل بورچینگیزنى!

- چین، بین الملل بورچیمیزنى بجریب کېلدىک، چین.

- آ-آ، بین الملل بورچنى بجریش نینگ اوزى بۇلمهیدی! آ-آ، دشمن اوقى قولقلر آستیدن ویز-ویز اؤتیب تورهدی! گاه

اؤنگ طرفده، گاه چپ طرفده دشمن بۇمبهلری پق-پق یاریلیب تورهدی! هر قدمده دشمن ماینلری گومبور-گومبور پورتلب تورهدی!

دشمن اوچاقلری اجل اوروغینی ساچیب تورهدی! سوو آستی کېمهلری پتیر-پوتیر تارپیدا آتیب تورهدی!..

- افغانستانده ایچگنی سوو یوق، شاعر اکه، سوو آستی کېمهسى نیمه قیلهدی؟

- نېگه سوو یوق؟ آمودریا-چی؟ قدیمی جیحون؟

- مېن افغانستانده بۇلگنیم بیلن دشمن یوزینی کۆرگنیم یوق، شاعر اکه.

- اوندە، نیمه ایش قیلدىنگیز؟

- آزیق-اوقات انبارخانه سیده ایشله دیم.

- انه، انه! سیز آزیق-اوقات بېرمه گنینگیزده لشکر آچ قالر اېدی، جنگده مغلوب بۇلر اېدی! نشان-مداللردن بار می؟

- صندوقده بیر-ایکیتته بار اېدی شېکیلی.

- ایه، نیمه گه صندوقده یاتهدی؟ تقیش کېرهک، آلیب تقیش کېرهک! منه، اته خانلریمیزنى قرهنگ، کۆکره کلری ilt-بولت

قیلهدی! کۆز قووانهدی! سیز هم تقینگ-ده!

- قوینگ، شاعر اکه، قوینگ، اویله من.

- سادّه سیز، اوزباى، سادّه سیز. اویلسنگیز، بو دنیاده آچدن اؤله سیز!

دەا اوروش اشتراكچىلرىنى روھاً اربەدى، قىلباً اېلەدى.

آخىر-عاقىبت، چاللىر معقوللىب باش ايرغەدى.

بىراو توزومنى سۆكدى، بىراو اۋردىن-نشانى سۆكدى، بىراو كۆتەنى سۆكدى!

دەا انە شونەدە اۋزى يازمىش عرىضەنى اۋقىب بېردى.

اوروش اشتراكچىلرى بىر آوازىن راضىلىك بېردى.

دەا عرىضەنى آھستە بىر چېتگە سوردى. اۋرنىگە آباق كاغذ قۇيدى.

اوروش اشتراكچىلرى دەا يوزىگە-دە قرەمەى قۇل قۇيىب بېردى.

فقط "افغان" دەا يوزىگە قرەدى.

- عرىضە اوياقدە قالدى-كو، شاعر اكە؟ - دېدى.

- اېندى، "افغان" اوگە... دېيە كىلاولندى دەا. - ھە-ھە، عرىضە آخىرىدە امضا اوچون بۇش جاي قالمەدى، ھە! قۇل قۇيە

بېرىنگ، "افغان" اوگە، ھەمە كاغذ، بىر كاغذ!

"افغان" قۇلىدە قىلم، اۋىلەدى-اۋىلەدى، شىرتە قۇل قۇيىب يوباردى.

قولمىت چۇلاق اچىق بىلن قىتە-قىتە قۇل قۇيدى.

- منە بۇلمەسە، منە! - دېدى.

- ىشىنگ، آتەخان، ىشىنگ! - دېدى دەا. - قۇش امضا بۇلدى، قۇش امضا! زىانى يۇق! قۇش امضا، مسالەنى قۇش قۇللىب

معقوللىش بۇلەدى!

- بۇلدى مى، اېندى كېتە بېرسىك، مىلى مى؟ - دېدى اوروش اشتراكچىلرى.

- يۇق، شاشمىنگىلر، آتەخانلر. پەخەن، قازاندن بىر خىبر آلىنگ، پىلو پىشىدى مىكىن! مېن وطن اوچون قان تۇككن تىرك

خلىقىمنى قوروق آغىز جۇنەتمەيمىن!

سېرزانىت آرزىقولوف ايكىتە لىمى تاباقدە پىلو آلىب كېلدى.

دەا تاماغيگە چېرتىب-چېرتىب ايتدى:

- اېندى، عىيگە بويورمەيسىزىلر، حلىگىدن يۇق، - دېدى. - ھدېمەى نماز اۋقىشىنى باشلەماقچىمىن. طاعت-عبادتگە

بېرىلماقچىمىن.

- بلى، اولىم، بلى! - دېدى اوروش اشتراكچىلرى.

- اصل مىسلمان فرزندى شونەدى بۇلەدى!

دەا قولچىلرىنى كۆتە آچدى. آغزىنى تۇلدىرىب-تۇلدىرىب ايتدى:

- سىزدەى تىرك خلىقىم قان تۇكىب حمایە قىلگن وطن اوچون مناسب فرزند بۇلمەسم بۇلمەيدى-دە!

- اؤزى، كلخوزيميزگه اؤزىنگيز رئيس بؤلسنگيز بؤلر اېكن! - دېدى اوروش اشتراكچيلرى.
دها قول سيلتهدى.

- يوق، وقتيم يوق! - دېدى. - ايجاد، ايجاد!

۶۶

سپرژانت آرزيقولوف پلودن كېين توقسان بېش چاي سوزدى.

اؤغليگه چاي اوزه تدى.

- اي، يشنگ، په خەن، يشنگ! - دېيه چاينى آلدى دها. - په خەن، اېندى، قچان تومن جؤنه يسيزلر؟

- ييلمەسم، - دېيه يېلكه قيسدى سپرژانت آرزيقولوف. - قچان دېسنگ، شو.

دها اوروش اشتراكچيلريگه قرهدى.

- خؤش، قچان سفر قيله سيزلر، تبرك آته خانلر؟ - دېدى.

اوروش اشتراكچيلرى انگره يدى. بير-بيرىگه قرهدى. يېلكه قيسدى.

سكوتتنى "افغان" بوزدى.

- مېن بارالمه يمن، شاعر اكه، - دېدى. - مکتبده درسيم بار.

- بيز هم شو، - دېدى اوروش اشتراكچيلرى. - تيريكچيليك، اوليم، تيريكچيليك!

دها عريضه نى رؤكچ قىلدى.

- بو تيريكچيليك اېمس مى؟ - دېدى. - بوندن آرتيق تيريكچيليك بار مى؟

- سيز شهرده يشه يسيز-ده، اوليم، - دېدى اوروش اشتراكچيلرى. - اؤتين-چؤپ دېمه يسيز. ايسيق-ساووغىنگيز آلدىنگيزده،

شو باعث، آرقه يين بؤليب يوره سيز. بيزده، منه، سپرژانت آرزيقولوف بيله دى، بير كلده مينگ خيل تشوئش.

- مېن اصلا بارمه يمن، - دېدى قولمت چؤلاق. - شهرلب كېلگونچه بير كون اؤنه دى.

شونده يم، اتوبوس بؤلسه. آدم اداره لرده ايكى-اوچ آش پيشيريملب اؤتيريب قاله دى. شونده يم، كتله ر قبول قىلسه.

بؤلمه سه، سيز قبوليده اؤتيره سيز، كتله ر آرقه اېشىگيدن چيقىب كېته دى.

- سيز، آته خان، منه شونده ي نشان-مداللىر تقيب باره سيز، بيردن كيريب كېته سيز!

- نشان-مدال تقيب بارىشدين ارمان قالمه دى، نبوره. مېنگه اؤخشه گن نشان-مداللىر تؤليب ياتيبدى!

اوروش اشتراكچيلرىنى كؤنديريش قيين بؤلدى.

شونده، سپرژانت آرزيقولوف اوروش اشتراكچيلرى جانىگه آره كيردى.

- اونده، عريضه نى آليب، اوزيم بير بارهين قنى، - دېدى سپرژانت آرزيقولوف. - مبادا، قؤل قؤيگنلر كېلسين، دېسه، ياپه-بركه بير باريب كېله سيزلر، بنايى مى؟

- ميلى، بير باريشگه باريب كېله ميز، ميلى. اوروش اشتراكچيلرى شوندهى دېبه، اوى-اويلريگه ترقلدى. دها آتە سيني قاپ-قارانغى هاولى چپتيگه قؤلتيقلب باردى.

- گپ بوندهى، په خەن، - دېدى. - انه، امضالر عسكردەى صف بؤلدى. اېندى... شو، تاش يؤل بيلن جؤمرەك تشويشيني بؤلدى قيله ميز، په خەن.

سپرژانت آرزيقولوف خوشحال بؤلدى.

- مېن ايتيب اېدېم-كو...

- جوده بيليب ايتگن اېكنسيز، په خەن، جوده! آتە-بابالريميز چنگ يؤلدن يورگن، اريقدن سوو ايچگن! بيزنى يم چنگ يؤل كؤترەدى!

- انه اېندى اؤزىنگ گه كېليه پسن!

- اېندى، په خەن... يوقاريگه موتر عريضه نى اوزه ته سيز، كېلشديك مى؟

سپرژانت آرزيقولوف انه شونده اؤغلى مقصدىنى بيليب آلدى.

- اويت بؤلەدى، اوليم، اويت بؤلەدى! - دېدى.

- نيمه سى اويت بؤلەدى؟ انه، قطار-قطار امضا. مېن بېكارگه عليحده كاغذگه امضا قؤيديريپ آلمەدېم! جماعه بؤليب سؤره سه، دراو بېره دى!

- آدمده تعيين بؤلسە-ده، اوليم. آلدن تاش يؤل دېب، بېردن موتر دېسم. يؤل بيريياقلى بؤلسين قنى. سؤغين، موتر بؤلەدى.

- هه، ميلى... اونده، دديل-دديل گېله شينگ، په خەن. قورقمنگ، اوزيم بار!

- بوندن زياد قيتيب گپيريشه يين؟

- سېنينگ ايتگنينگ باشقه دير، دېنگ! بايه گى گپلر يادينگيزده-يه؟ غينگ دېسنگ... يازەمن دېنگ!..

۶۷

سپرژانت آرزيقولوف آستانه ده آياق ايلدى.

چاپانى ياقه لرىنى آچدى. اؤردېن-نشانلر ينى كؤريملى قيلدى.

اما... ايچكريلش اوچون بېتى بؤلمەدى!

"نعين كېلدينگ مى، چال، دېسه، نيمه دېيمن؟" دېبه اؤيله دى.

اؤيله دى-اؤيله دى، قؤينيدن بوكلاغليك كاغذنى آلدى. كتە آچدى.

آلغە اوزەتیب ایچکر یلەدی.

زرنگ تیاغینی بورچک که سویب قۇیدی.

عریضەنى اپندی قۇش قۇللب اوشلەدی. اوزیدن بیر قدمچە آلغە اوزەتدی. کتە سری یوردی.

"قۇلیمده کاغذ کۇریب، رحم قیلەدی"، دپه امیدلندی.

چین، قولاغیده تېلفون اوشلب اؤتیرمیش کتە سېرژانت آرزیقولوف قۇش قۇللب اوزەتیب کېلمیش کاغذگە تیکیلیب قالدی.

- او نیمه؟ - دېدی.

سېرژانت آرزیقولوف عریضە دېیشینی - ده بیلەدی. اوشبو سۇزلرنی آغزیگە اپ کۇرمەدی! اوشبو سۇزلرگە تیلی بارمەدی!

- انه، انه! - دېدی.

- نیمه انه؟

- نامه، نامه!

- نامه؟ قنى، بېرىنگ-چى.

کتە شونەدی دپه، تېلفوننى جاییگە قۇیدی. سېرژانت آرزیقولوف اوزەتیب تورمیش کاغذنى آلدی. اعتبار بیلن قرەدی.

کېتىگە چلقەیدی. یېلکە سیدن نفس آلدی.

- اوف-ف! - دېدی. - بیلەمن، تۇرت مرتە اؤقیدیم، بیلەمن!

- یۇق، بو باشقە، بونده...

سېرژانت آرزیقولوف برماقلىرى بیلن هواده امضا قۇیب کۇرستدی.

- بونده قۇل بار، کتە، قۇل!

کتە عریضەنى تغین آچدی. آخرىنى قرەدی. پېشانەسى تیریشدی. لبلری چۇچەیدی.

- او-او-او! - دېدی. - دانياروف، تاشبايف، زين الدينوف... زين الدينوف علی باى، علی باى...

کتە دېرزه گە قرەب اؤیلەدی. کپین، سېرژانت آرزیقولوف گە قرەدی.

- باوه، بو زين الدينوف علی باى اوروشدن قىتیب کېلمب اېدی شېكىلى؟

- شونەدی، رحمتلیک قىتیب کېلمەدی، شونەدی.

- اونده، شکایتگە قنده قىلیب قۇل قۇیدی؟

انه شونده سېرژانت آرزیقولوف نیمه گپلیگینی انگلەدی. بیر باشقە بۇلیب قالدی.

"هئى، شوم-ه، شوم شاعر-ه! - دپه اؤیلەدی سېرژانت آرزیقولوف. - سېنگە تیریکلرنینگ امضاسى یېتمس میدی؟ اپندی

نیمه دېسم بۇلەدی؟"

- اپندی، کتە... دپه کلانلندی. - علی باى اېل-یورت اوچون اوروشده جان بېردی، شونەدی.

اېندی، آتھسی اوچون باله-چقهسی تاش یولدن یورسین، دېمیز-ده. آتھسی اوچون باله-بقرهسی جؤمرکدن سوو ایچسین، دېمیز-ده.

- توشوندیم، باوه، توشوندیم. اوروش قربانلری یېتیم-یېسیرلریگه البته یاردم بېره میز.

اما حللی-حاضرچه علاجیمیز یوق. علاجی بؤلسین، درحال یاردم بېره میز.

- نیمه گه علاجی یوق اېکن؟ شونچه نیمه نینگ علاجی بوله دی-یو، بیر شو تاش یول بیلن جؤمرک نینگ علاجی بولمایدی

می؟ حللی....

سېرژانت آرزیقولوف چپ قوینینی اوشله دی. "حللی تاش یول عریضهسی نیمه اېمیش، قوینیمده موتر عریضهسیه م بار،

منه"، دېهین-دېهین، دېدی!

- شوندهی بیر کتھ تومن اوچون بېش-آلتی موتر تاش بیلن، یاش باله نینگ چولدی ریدهی کېله دیگن منه ویندهی جؤمرک نیمه

دېگن گپ؟ - دېدی.

- چین، هېچ گپ اېمس، باوه، چین. بیله سیز می-یوق می، تومن هم رؤزغاردهی گپ، باوه. بوگون بو یوق بوله دی، اېرته گه

او یوق بوله دی. کونی کېلسه، بری بوله دی! حاضر بازار یولگیگه اؤتیه پیمیز. شو سبب، کؤپ تنقیضچیلیک بولیه پتی.

- اولوغ وطن اوروشی اېسکیردی دېسه لرینگ، انه، افغانستانده...

سېرژانت آرزیقولوف شهادت برماغی بیلن مېز چېرتدی.

- افغانستانده...

- بین المللی! - دېدی کتھ. سېرژانت آرزیقولوف کېتمه-کېت مېز چېرتدی.

- هه-هه، شوندهی! افغانستانده انه شونده یچیکین بورچینی بجریب کېلگنلر بار! بیزنی اکرام قیلمه سه لرینگ هم، انه شو

بورچنی بجریب کېلگنلر عزتینی قیلینگلر!

- بیز اولوغ وطن اوروشی قتنشچیلرینی یم، افغانستانده بین المللی بورچینی بجریب کېلگنلرینی یم حرمت قیله میز، باوه.

- افغانستانده حلیگیده یچیکین...

- بین المللی!

- انه شونده یچیکین بورچنی بجریب کېلش نینگ اؤزی بولمایدی، شوندهی!

- بوله دی، باوه، بوله دی.

- شو بیلن بېشینچی بار کېلشیم، قچان بوله دی؟ بو اداره می، نیمه اؤزی؟

- شوندهی دېه بېرسنگیز، مېنی خفه قیله سیز، باوه. سؤغین، ایگاویمیزنیکی بولمایدی...

- انه شونده سېرژانت آرزىقولوف جايىدن لىك اېتىب توردى .
- بۆلمەيدى؟ - دەدى . - نېمە گە بۆلمەيدى؟
- اوف-ف، اۋتىرىنگ، باوه، اۋتىرىنگ! گېگە قولاق سالمە سنگىز، ايكاۋىمىزنىنگ آشناچىلىگىمىز بۆلمەيدى، دېيەپمەن!
- گېگە قولاق سالمەي نېمە قىلىپمەن؟
- آبروئىنگىزنى سقلنگ، دېيەپمەن-دە، باوه!
- آبروئىمگە نېمە قىلىدى؟! مېن مسكاۋدن بېرلىن گچە ھىتلر قوئىب بارىب اېدىم! مېن آلتىتە "تيل" اوشلب كېلىب اېدىم!
- مېن جنراللردن رحمت نامەلر آلىب اېدىم، جنراللردن!
- مېن اوچ جايىمدن اۋق يېب اېدىم! شوندهي!
- توبە قىلدىم، باوه، توبە قىلدىم!
- مېن سېندەيىن...
- سېرژانت آرزىقولوف كفىنى قولاغىگە توتىب كۋرستدى .
- ادارەدە منە بوندى قىلىپ قولاغىمگە تېلفون قۇندىرىب اۋتىرمەب اېدىم! شوندهي!
- خۇپ، دېيەپمەن-كو، باوه، خۇپ!
- خۇپ دېمەي كۋر قنى! غىنگ دېسنگ...
- كتە بىردن اۋزگردى. يوزلرى قهرلى توس آلدى.
- خۇپ دېمەسم، نېمە قىلەسىز؟ - دەدى.
- غىنگ دېسنگ... يازەمن!
- نېمە قىلەسىز؟
- سېرژانت آرزىقولوف برماقلىرىنى مېز اوزرە يوگورتىرىب كۋرستدى .
- غىنگ دېسنگ... منە بوندى قىلىپ يازەمن! سېنىنگ ايتگىنىنگ باشقە دىر!
- قەياققە يازەسىز؟
- سېرژانت آرزىقولوف شھادت برماغى بىلن شىفتگە اشاره بېردى .
- گورباچىف گە يازەمن!
- نېمە دېب يازەسىز؟
- انه شو كتە... كۋك كۋز اۋرىن باسرى بىلن... شوندهي-شوندهي، دېب يازەمن!.
- نېمە-نېمە؟
- كتە آھستە-آھستە جايىدن قوزغلىدى. كۋزلىرى آله-آله بۆلدى .

- انه شو كته ايش وقتيده...

سپرژانت آرزيقولوف تيزه سیده گودک قوچاقلب تورمیشده ی قیلیب کورستدی.

- کؤک کؤز اورین باسیرینی منه بونده ی قیلیب تیزه سیده قوچاقلب اوتیره دی، دېب یازه من!

کته یوزلریدن رنگ قاچدی. یوزلری بیردن وجاحتلی توس آلدی.

- هی، بېتینگ قورسین! - دېدی. کته قلت- قلت قلتیره دی.

سپرژانت آرزيقولوف نیمه قیلیشینى بیلمه دی. نیمه دېیشینی بیلمه دی. جاییدن داودیره ب- داودیره ب توردی. کته آوازی

قلت- قلت اېتدی.

- چیق اداره دن! - دېدی. - هی، تیلینگ کپسلسین!

- نیمه اوچون چیقہ من؟ سېنینگ ایتگنینگ باشقه دیر!

- چیق دېمن، بؤلمه سه، حاضر پولیس چقیره من! کته اوزون مېز اؤنگیدن یانباش بولیب یوردی. سپرژانت آرزيقولوف مېز

چپیدن یانباش بولیب یوردی. کته سپرژانت آرزيقولوف گه اېگاوده ی- اېگاوده ی بولیب تیکیلدی.

- سېن عریضه بازدن باشقه آدم اوروشگه بارگن یوق می؟ بیر سېن عریضه باز می، اوروشگه بارگن!؟

- آغزینگ گه قره ب گپیر، مېن وطن اوچون جنگ قیلیب اېدیم!

- اگر سېنگه اؤخشه گن عریضه بازلر حمایه قیلگن وطنده یشیمینی بیلگنیمده، بو دنیاگه کپلمس اېدیم!

- کپلیب یوریسن- کو؟

کته اؤنگ چؤنتگی استرینی اغدریب کورستدی.

- ای، انسان، قنی تاش یؤل، قنی!؟

کته چپ چؤنتگی استرینی اغدریب کورستدی.

- قنی جؤمره ک، قنی!؟ بؤلسه کورست، قؤلینگ گه بېره یین- ده، سېندن قوتوله یین!؟

- مېن اوروش قتنشچیسیم، سېنینگ ایتگنینگ باشقه دیر!

- سېن اوروش قتنشچیسى اېمس... سېن - اوروش عریضه باز یسن! سېن - اوروش اغواگریسن!

- مېنى قریب قالدی، دېب سؤکیه پسن می؟ آره میزده "افغان" بؤزباله لر بار! باریب ایتمه گنیمنی یم کوره سن!

- اوروش- اوروش دېدیلرینگ، اېندی، افغانستان هم قوشیلدی می!؟ فرغانه ده اؤق آتیلدی، اېندی اؤق آتگنلرگه یم قؤل

قؤیدیریب آل! اؤشده قیرغین بؤلدى، اېندی قیرغینچیلرگه یم قؤل قؤیدیریب آل!

لېنین میدانیده "بیرلیک" نمایشی بؤلدى، اېندی نمایشچیلرگه یم قؤل قؤیدیریب آل!

کته گپیره- گپیره بورچکده سویاغلیک زرنگ تیاقنی آلدی.

- اوروش قتنشچىسىنى سۆككىنىگ اوچون حلى كلەنگ بىلن جواب بېرەسن! سېنىگ ايتگىنىگ باشقە دىر! - دېدى سېرژانت آرزىقولوف.

- سېن اوروش قتنشچىسى اېمس! سېن - اوروش فسق-فسادچىسىسن! سېن - اوروش مرضىسن!
كئە زىنگ تياقنى اېشىكىگن دەلىزگە آتېب يوباردى. شهادت برماغى بىلن دەلىزنى كورستېب زوغوم قىلدى.
- چىق! - دېدى. - قېتىب قارەنگى كورمەيىن!
سېرژانت آرزىقولوف آستانەدن ەتلەدى.

كئە سۆكە-سۆكە، اېشىكىنى سېرژانت آرزىقولوف يوزىگە قىسىلتېب ياپدى.
- ھى، سقالىنگ كۆكسىنگ گە تۆكىلىسن! - دېدى. - سېن اوروش عرىضە بازلىرى اۆلمەدىنگ، مېن قوتولمەدېم!
انە شونەدە... انە شونەدە، سېرژانت آرزىقولوف تۆك اورمىش آدم مثال پىنگ-تلىنگ بۆلدى.
- ھە...؟ - دېدى.

انە شونەدە... انە شونەدە، سېرژانت آرزىقولوف يرهسىگە تىغ تېگمىش بېمار مثال قلقىب-قلقىب كېتىدى.
- ھە-ھە...؟ - دېدى.

سېرژانت آرزىقولوف اېشىكىنى مشتەيىن دېدى. اېشىكىنى تېپەيىن، دېدى. اما قولىدە قوت بۆلمەدى، آياغىدە درمان بۆلمەدى.

۶۹

سېرژانت آرزىقولوف دەلىزە مۇلتەيىب-مۇلتەيىب توردى.

توردى-توردى، يېردە ياتمىش زىنگ تياغىنى آلدى.

آھستە-آھستە زىنەدن اېندى.

"اى، اۆلەيىن-ھە، اوروشگە بارمەي مېن اۆلەيىن-ھە!" دېپە اينقىلەدى.

اجراقۇم بناسىدن تشقىرىلەدى. آلد-كېتىگە قرەمەدى. اتوبوس بېكتىگە يۇل آلدى.

اتوبوس آرقە اېشىگىدن كىردى. اىچكىرىدە آدم سىيرەك بۆلدى. جايلر بۇش بۆلدى.

شونەدى بۆلسە-دە، سېرژانت آرزىقولوف... بۇش جايلردن اويلىدى! بۇش جايلرگە قرەشگە بېتى بۆلمەدى!

اتوبوس آخىرىدە چۆك توشدى. بېلكەسىدن نفس آلدى.

"اى، جانىم-ھە، اېسىزگىنە جانىم-ھە"، دېپە نالان اېتىدى.

آلد اۋرىندىق قىرەسىگە بېلكلىرىنى تۇشەدى. يوزىنى بېلكلىرىگە باسدى. كۆزلىرىنى يومدى.

"اوروشدە اۇققە اوچسەم بۆلمس مېدى"، دېپە نالان اېتىدى.

اويىگە قندەي يېتىپ كېلدى، اۋزىدە بېلمەدى.

گپ يۇق، سۇز يۇق، كۆرپە-تۇشك قىلىپ ياتىپ آلدى.
كمپىرى گردى كېلك بۇلدى.

- نىمە قىلدى، چال، نىمە قىلدى؟ - دېدى. سېرژانت آرزىقولوف يوزىنى تېسكىرى بوردى.
- شوندى كونلرگە قالگندن كۆرە، اوروشدە بېدرك يۇقالسىم بۇلمىس مىدى... - دېپە اينقىلەدى.
سېرژانت آرزىقولوف شو ياتىشدا اۇنگلەمدى.

۷۰

قۇنغىراق توندە جىرىنگلەدى.
دەا اېشىتمسلىك كە آلدى. بالشدن باش كۆترمەدى.
كىم بۇلسە-دە، جىرىنگلەتىپ-جىرىنگلەتىپ كېتەدى، دېپە اۋىلەدى.
اما قۇنغىراق تىنىمسىز جىرىنگلەدى.
دەا اويقوسىرەب قوزغالدى. اېشىك آچىپ، بۇساغەدە تورمىش جىيىنى كۆردى.
جىيىنى يوزىدە هارغىنلىك بۇلدى، تشووش بۇلدى.
- شو... باوەنىنگ تابى قاجىپ قالدى، - دېپە چەينلدى جىيىن.
- قىسى باوہ؟
- آتەنگىز، سېرژانت آرزىقولوف.
- ھە-ھە، بىزنىنگ پەخەن مى؟ اېندى، قرىچىلىك شو-دە...
- خالەم قتيق تەيىنلەدى، تېز يېتىپ كېلسىن، دېدى.
- نو-نو، كېچەسى-يە؟ اېندى، مېن اېرتەگە بارەمن-دە.
- باوہ آغىر ياتىدى، تاغە. بارەمن دېسنگىز، انە، كۆچەدە موتر تورىدى. تانگ سحرده اېتىپ بارەمىز.
دەا اۋىلب-اۋىلب كىيندى.
قىشلاغىگە اوخلب-اوخلب كېلدى.
كۆزلىرىنى آچىپ، موتر چىراغىدە اويلرىنى كۆردى.
موتردن توشىپ اىچكىرىلەدى.

۷۱

سېرژانت آرزىقولوف اوى تۇرىدە اوزلە ياتدى.

كمپيرى باشيده مونگغه ييب- مونگغه ييب اوتيردى. كوزى ايلينيب- ايلينيب اوتيردى. مودره ب- مودره ب اوتيردى. دها آهسته يوتلدى.

آهسى باش كوتردى، پاىگه كده تورميش اوغيلنى كوردى.

تيرّه سيگه سوبه لىب قوزغالدى. قولاچينى تار آچدى. اوغليگه قره ب يوردى.

اوغيلنى بغيريگه باسدى. تپسكرى قره دى. كوزلرينى يېنگى بيلن ارتدى.

تغين جاييگه قيتيب اوتيردى.

دها آهسى باشيگه باردى. چوكه لب اوتيردى.

آهسى اوشه چيپر يوزلى سپرژانت آرزيقولوف بولمه دى.

يوزلرى پزمرده بولدى.

جغلىرى، كوزلرى ايچ- ايچيگه چوكيب ياتدى.

باشلرى گودك باشلريده يين ميده گينه بولدى.

سپرژانت آرزيقولوف كوزينى آچمه دى.

دها آهسيدين حال سوره دى:

- قلهى، په خه ن، اوزينگيزنى يخشى حس قىليه پسيز مى؟ سپرژانت آرزيقولوف دن صدا چيقمه دى.

شونده، كمپيرى آره كيردى.

- اى، آهسى، اولينگيز كېلدى، - دېدى. - سيزدن كونگيل سوره پيتى، اېشيتيه پسيز مى؟

سپرژانت آرزيقولوف شونده گينه كوزينى آچدى. باشيده تورميش اوغيلنى كوردى. بيلينر- بيلينمس باش ايرغهدى. قولىنى

كوره آستيدن آلدى. اما كوتره آلمه دى. قالين اوزره سيلجيتدى- سيلجيتدى، اوغلى طرفگه آيب باردى.

- تورسون، آهنگ كوريشه من دېه پتى، آل، قوللرينى، - دېدى آهسى.

دها آهسى قولىنى قوش قوللب اوشله دى.

دها بير سېسكندى. اېتلرى اوويشدى، جيمير- جيمير اېتدى.

آهسى قولى جانسيز بولدى!

خيالده، قوربه اوليگينى اوشله گنده ي بولدى.

بوره گى دوک- دوک اوردى. قوللرى قلتيره دى.

بوغزیده نيمه دير، نيمه دير بير نيمه آتيليب چيقه يين- چيقه يين، دېدى.

بير عمللب جاييدن قوزغالدى. جاييده نيگه توردى. چه يقلدى- چه يقلدى، كېتيگه بوريلدى.

اېشيك طرفگه يوردى.

لباسىنى آياغيگه ايليب-ايلمهدى، كييب-كيمهدى. تشقري آتيلدى.
 قاب-قارنغیده اېتتيكيب-اېتتيكيب نفس آلدی. كۈيله گى ياقه سىنى آچدى.
 تيرسگى بيلن قيره غاچگه سويندى. قيره غاچگه ده اغيرليک قىلدى. قيره غاچ قيشيب كېتدى.
 يوردى-يوردى، توتگه سويندى. چكّه سىنى توت تنه سىگه قويدى. كۈزلىنى يومدى.
 آچيق دېرزه دن آنه سى آواز بېردى.
 - اى، تورسون-اوو، قه پېرده سن، آتەنگ چقيريه پتى! دها ايچكريلهدى.
 - آتەنگ، تورسون اوليم آياغىمنى اوقه له سين ديه پتى، - دېدى آنه سى.
 دها باش ايرغب چۈك توشدى.
 كۈرپه آستىگه قۇل تىقيپ پېسلهدى. آنه سى آياقلىرىنى تاپدى.
 زواله سى پيشيق آنه سى قاق سويك بۇلدى-قالدى!
 دها، آنه سى آياقلىرىنى آهسته-آهسته اوقه لهدى.
 بقوت قۇلر معالجه سى درمان بۇلدى شېكىلى، آنه سى كۈزلىنى آچدى. آياقلىرى طرفده چۈكە لب اۋتيرميش اۋغىلگه
 قره دى. نيمه دير دېماقچى بۇلدى. اما تاماغيگه بير نيمه تىقىلدى. آوازي ايچيگه توشيب كېتدى.
 زۇر بېرىب اغيز جۇنتلهدى. تغين بۇلمهدى.
 كمپىرى آغزيگه سوو تاميزدى.
 سېرژانت آرزىقولوف بيلينر-بيلينمس يوتيندى. كۈزلىنى يوميب آچدى. گپريش اوچون چاغلندى. لبلرىنى قيميرلته آلدى،
 اما آوازينى كۈكسىدن كۈتره آلمهدى.
 آدم آوازي اغير بۇلهدى، زيلدهى اغير بۇلهدى!
 سېرژانت آرزىقولوف چىراق تېگره سىده ايلنميش كپلك كه تېرموليب قالدى.
 آنه سى اوزه لىدى. دېرزه پردەنى سوردى.
 سېرژانت آرزىقولوف دېرزه گه قره دى.
 آسمان آستى ناباره اقريب كېلدى.
 خۇرازلر قيچقيردى. بوزاقلر معدى.
 سېرژانت آرزىقولوف جانلندى. بوزلىرى خيال ياريشدى. اېشيتيلر-اېشيتيلمس پيچيرلهدى:
 - پاده وقتى بۇلدى شېكىلى...
 سېرژانت آرزىقولوف اۋغىلگه تېرمولدى.

يالغيز اوغيل قيشلاقدن كېتىب قالدى. آته بغيردن كېتىب قالدى. فرزند شو-ده. اول-اول، آته اوغلى بولهدى. كېين-كېين، اېل اوغلى بولهدى. يورت اوغلى بولهدى. اېل-يورت تشويشلىرى بيلن يورهدى.

يالغيز اوغيل اوچر بولدى. يالغيز اوغيل چرس بولدى.

انه، اوسيب-اوندى. كته-مته آدم بولدى. آتى نيمه اېدى... هه-هه، شاعر زمان پهلوان دها بولدى.

باردى-يو، ايش بويورسه، آته گپنى آلمهدى؟ كيم بيلهدى، شاعر و زمان...

شوندهى بولسه-ده، بير ايتيب كورهدى. فرزندگه ايش بويوريش نينگ آتليك گشتى بولهدى.

كيم بيلهدى، آخرگى مرته ايش بويوريشى بولهدى...

- تورسون اوليم، ماللرنى پاده گه هيدسه سنگ بولردى...

دها باش ايرغهدى.

- خوږ، په خهن، خوږ، - دپه جايدن كوزغالدى.

۷۲

دها آغيلخانه طرف يوردى.

ياغاچ پنجرهلى دريچه آلدیگه كېلدى. دريچه اوچيگه قولىنى قويدى. آغيلخانه گه نظر سالدى.

خالهسى چؤنقهيدى. داکه دن سوت سوزدى.

دماغى اېندى ساغيلميش سوت هيدىنى تويدى.

كېتيدن آنهسى كېلدى. آنهسى دريچه زلفينىنى آلدى. آغيلخانه گه يوردى. خالهسى قولىدن سوتنى آلدى.

- هه-هه، دراو ساغيب بولدينگيز مى؟ ايلنهين-ده، سيزدن، - دېدى.

- انهوى آله گاوميشينگيز مال اېمس اېكن، آستىگه يولتمهدى.

- ايتديم-كو سيزگه، بيراوينى ساغسنگيز بولهدى دېب. آله گاوميش پاده گه كوشيلمهيدى، بيردهى اويده ياتهدى. مېندن باشقهنى يقينىگه يولتمهيدى. تورسون اوليم-ه، خالهنگ ايتگن انهوى آله گاوميشنى قالدیر-ده، منهويسىنى پاده گه قوشيب كېل. آله گاوميشنى حلى اوزيم ساغيب آله من.

دها تبوره ك كه النگلهدى. بيران-بیر خويوچ ايزلهدى.

شونده، باستيرمه بورچگيده ياتميش تياققه كوزى توشدى. باريب آلدى. كوزلريگه آيب كېلدى.

سېرژانت آرزيقولوف زرنگ تياغى! بورچكده باته بېرىب، چنگ باسبيدى. زرنگليگيده بيلنمى قاليپدى.

دها زرنگ تياق چنگينى كفلرى بيلن سيديريب تشلهدى. كفلرینى بير-بيريگه اوريب قاقدى.

زرنگ تياققه سويندى. پېشانهسىنى قۇللىرى اوستىگه قويدى.

دها عرصاتده قالدی. او پاده گه مال هیدهیدی می؟ شاعر پهلوان دها-یه؟ کورگنلر نیمه دیدی؟ پهلوان دها کیم دېگن آدم بولهدی؟..

دریچه غیقلیب آچیلدی.

دها باش کوتریب قرهدی. جینینی کوردی.

جین، تاغەسى پاده گه مال هیده شینگه کوزی بیتمه دی شېکیلی، اوزی کېلدی.

هاولی دروازه سینی آچدی. مال بونیندن ارقاننی آلدی. زرنګ تیاققه قول اوزه تدی.

دها تیاقنی بېرمه دی. اورگیمچک این قویمیش یاغاج کوزیگه تیکیلدی. اویلب قالدی. یا، جینینگه تیاقنی بېرسین می؟

آته سی بیلیب اوتیریدی می؟ یوق، یوق...

- یوق، اوزیم باره من. په خەن... یوق، آته م ایتدی، - دېدی دماغیده.

دها دروازه سړی یورمیش مالگه اېرگشدی.

وا عجب، تیاقنی قندهی اوشلر اېدی؟ آته سی قندهی اوشلر اېدی؟

اېسله ی آلمه دی.

زرنګ تیاقنی یېرگه سودرېب یوردی. یوق، یره شمه دی.

خودی کبتمان کوترمیشده یین یېلکه سیگه قویدی. بیر اوچیدن قوش قوللب اوشله دی. یېلکه سی آشه تیاققه قرهدی.

یوق، بونیسیده اېب بولمه دی.

اېندی، جوزدان مثال قولتیقلب آلدی.

انه شو معقولده ی بولدی.

مال کېتیدن یوردی. قدمیدن چنګ اورله دی.

یېردن سوو سپیلیمیش توپراق ایسی کېلدی.

دها قیشلاق اېتگیده تاش قهلب اوره لمیش پاده یاتاققه کېلدی. بیر چېتده توده لنیب تارتیشمیش آدملرنی کوردی.

دها ایزیگه قیریلدی.

شونده، آدملر دهانی کوریب قالدی. بری شو یاققه قره ب یوردی.

۷۳

دها داودیره دی - قالدی.

کولتیقله میش تیاقنی کېتیگه یشیردی.

یوزلری لاوو قیزی دی.

سپررهييب قالدی.

آلدینده كېلميش آدم كېسكىن قۇل سيلتب ايتدی:

- باقمه يمن دېديم می، باقمه يمن!

- اخير، اؤزيميز كېلشيب اېديك-كو، سپرژانت آرزيقولوف آياقه تورگونچه گلمه-گل باقمه يمن دېب. گېلرينگده

تورينگلر-ده، اېندی!

- قاسيم، صدغهنگ كېته يين، بوگون سېن باق!

- توناو كونی ايشگه بارمهی پاده باققنيم اوچون حسابچی بير كونليك ايش حقيمنى قيرقيب تشله دی، بۇلدى-ده!

- نيمه گپ؟ - دېدی دها.

- سيز سؤرمهنگ، بيز ايتمه يليك!

- آتهنگيزنينگ باشلری ياستيققه تېككندن بوياو كونيميز شو! حاضرنينگ اؤزیده ياق ييگيرمه دن عاشق آدم مالینی بازارگه

ساتيب كېلدى!

- جانگه تېككندن كېين شو-ده!

- انهوی صادقوف معلم گلی كېلگنده پاده باقشگه عار قیلیب، سيگيرینی سؤيب ساتدی!

- تۇغری-ده، دپلومی بۇپ توريب پاده باقمه دی می!

- يخشی می-يامان می، بير اوسته لنينگ اېگه سی!

- اؤزی، زمان بيرار اوسته لنی اېگلّه گن نيکی بۇپ قالدی!

- اوسته لدر كؤپه ييب كېتدی...

دها كؤنگليگه گپ توگول، قيل سيغمه دی. تېزراق ايزيگه فیتگيسي كېلدى.

- رئيسگه بارينگلر، رئيسگه، - دېدی.

- رئيسگه نېچه مرته ايتديك، پاده چی تعينلنگ دېب! رئيس آدملرده ييغيله ديگن پولدن باشقه آيليكده تعينله دی. هيچ كيم

راضی بۇلمه دی! اؤزینگيز بيله سيز، زؤرلب ايشله تيشنی زمان كؤترمه يدی!

- رئيس جانی بېك كلگه ايتيیدی. كل، بير كميم اېندی مالگه اېرگشيب يوريش می، دېپتی!

- آرتيق ساقاوكه ده ايتيیدی. ساقاو، قۇلینی منه بونده ی قیلیب كؤرستيیدی، مېن تراكتور هیده يمن، دېپتی!

- خۇپ، پاده نی قه پېرده باقمه سن؟ تېورهك-باشينگ پخته، عمارت...

- چینی بیلن بير قريچ بۇش يېر قالمبدی-ای.

- دله چېتلی-چی؟

- پخته حشره سيگه قرشی داری سېپلگن، مالينگدن اجره ماچچی بۇلسنگ باق!

- يخشيسى، پادەنى ترقه تيب يوباره قاله يليك!
 - آغزىنگ گه تاش-اي!..
 - يخشيسى، بوندهى قيله يليك. منه، همه ميزىنگ اوليميز بار، بيرارته سى نىنگ بونىنگه قويه يليك، تمام!
 - اي، اولر آينى كوزلب توريدي!
 - مېنىنگ اوليم پيله سوپ بولماقچى! منه وى جوړه وای نىنگ اولى باقمه سه!
 - اوليمنى حاضر تاشكېتدن تاپه سيز، او پروكورورليكه كه حجت تاپشیرگنى كېتدى!
 - مېنىنگ اوليم، هېچ بولمه سه آشپزليكه كه اوقيمىن دېب يوريدي!
 - خالق باى، كېنجه نگیز ايكي ييلدن بويان اوقيشگه كيرالمه ي كېليه پتى، شونى بير الدهه ب كورينگ!
 - ابته غرگه ايتديم، كؤنمه پتى-ده! پاده چى بولسه، قيزلر قره مس اېميش!
 - شوندهى دېدى مى؟ چين-ده، حاضر دىپلوم بولمه سه، قيزلر قره مه يدى!
 - اي، بيلمه ي قالدیم بو فرزندلرنى! مکتبى بېتیره دى-يو، شهر جوئه يدى!
 - اولرنى قوينگ، مېنىنگ بير اوليم حلى ايشتان كيگن يوق، فضاگير بوله من دېدى!
 - شو، فضا ده يم پاده بار ميکين؟
 - اي-اي، بولگن بيلن بو فرزندلر باقمه يدى! اوشه ياقده يم بيرار اوسته لنى آله دى.
 دها گنگيب قالدى.
 غله-غاووردن كيشى بيلمس سوغوريلدى. كېتىگه قره ب-قره ب جوئه دى.
 "نيمه بوله پتى اوزى؟ شو اوزيميزنىنگ قيشلاق مى يا باشقه پير مى؟"

۷۴

- عالم آسمانرەنگ بولدى.
 تانگ اېللىرى مُشك-عنبر تره تدى.
 دها دروازه بوساغه سیده آياق ايلدى.
 بير كؤنگلى، ايچكرى كيرايين، دېدى. ايچكرىده آته ياتبيدى، كؤنگيل بوزيله دى، دېدى. بير كؤنگلى ايزيگه قېته يين، دېدى.
 قېتیب قه پيرگه باره يين، دېدى.
 دها اؤيله دى-اؤيله دى، ايچكريله دى.
 آله گاوميش آخورىگه آياق قويدى. دېوارگه چيقيب آلدى. دېواره تورت آياقلب اؤرمه له دى. اوندن باستيرمه گه اؤتدى.
 باستيرمه ده يورميش بيق خوراز قاقاقلب اېرله دى.

دها چوچيب توشدى. بيق خوراز كېتىدىن اوقره ييب قره دى.

بیر سینیق قوتیگه امانت اوتیردی. تیزلرینی قوچاقله دی. کوزلرینی یومدی.

بدنی قیزی دی. اوزینی حمّام بوغخانه سیده اوتیرمیش حس ایتدی. مین هوانی حمّام بوغی دېب تصور ایتدی. قۇلرینی یانلریگه یایدی. اېنتیکیب-اېنتیکیب نفس آلدی. آیاق-قۇلرینی اوقله دی. کۆکره کلرینی آهسته-آهسته سیله دی. برماق لیرینی باتیریب-باتیریب اوقله دی.

باشیدن سوو قویماقچی بۇلدى. تېوره گینی پېسله دی. تاغاره ایزله دی. اما قۇلیگه تاغاره ایلشمه دی.

انه شونده، کوزلرینی آچدی...

دها اېنتیکدی. کۆنگلی تغین-ده کېنگلیکنی قۇمسه دی، تغین-ده یوکسکنی قۇمسه دی.

کېتیگه اؤگیریلیب قره دی.

باستیرمه اوستی یرمی شینچ تام بۇلدى. شینچ تام اوستیده بیر غره خشک بۇلدى.

شینچ تام ایکی قبتلی اویگه کېلبه ت بېردی.

دها انه شو تامده گی غره مگه چیققیسی کېلدى. قنده ی قیلیب چیققیسی اویله دی.

بېرگه قره دی. باستیرمه گه تیره لمیش نروانگه کۆزی توشدی.

بېرگه اوزله دی-اوزله دی، نرواننی تارتیب آلدی. شینچ تامگه تیره دی. باسیب-باسیب کۆردی.

نروانندن آهسته-آهسته یوقاریله دی. ایکنچ قبتگه کۆتریلدى.

شینچ تام اوستی یوکسک بۇلدى، شمالگه بۇلدى.

دها غره بۇیل ب اؤرمه له دی.

شونده، چپ آیاغینی بیر نیمه تارتیب قالدی. دها ایتیلدی، اما آیاغینی تارتیب آلامه دی.

اوه یلب اېنکه یدی، آیاغیگه قره دی. چالواری پایچه سی نروان میخیگه ایله شیب قالدی.

دها غره منی قوچاقله دی. آیاغینی سیلته ب-سیلته ب قالدی. بؤلمه دی، چالواری پایچه سینی میخدن تارتیب آلامه دی.

- تفو! - دبه نرواننی بیر تپیدی.

نروان باستیرمه گه، اوندن بېرگه تره قلب توشدی.

تاووقلر قاقاقله دی. آله پر ایت هوردی.

دها بېرگه قره ب قۇل سیلته دی.

"اؤلیب کېتمه یدی می. یوقاری کۆتریلیب آلدیم، بۇلدى-ده"، دېدی.

چلقنچه اوزلیب یاتدی. آیاق-قۇلرینی بار بویچه یایدی. کوزلرینی یومدی.

بېردن آهه سی آوازی اېشیتیلدی:

- هه-ه، تره قله گن نيمه اېكن دېسم، نروان اغنب كېتېدى-ده. اېب-اې-اېب-اې، اېسىمدن ايلنه يين-ده، گاو ميشيم ساغو وسيز قاليېدى-كو... .

قيشلاق اوزره تاووشلر تره لىدى. خورازلر قيققيردى. قوئى-اېچكيلر معردى. ماللر مونگره دى. اتلر كيشنه دى.

۷۵

تانگ يانيب كېتىدى.

درېچه غيقيلب آچيلدى.

دها يېرگه اېنكه ييب قره دى.

آنه سى كه دىنى درېچه پنجره سيگه توتردى. قازيقده گى بوزاقنى قوئېردى.

بوزاق ايرغيشلب-ايرغيشلب اؤينه دى. گاو ميش يېلينيگه چاپدى. تيزه لب چؤگه له دى. تير سيلب تورميش-تير سيلب تورميش

يېليني شؤرپيله تيب-شؤرپيله تيب سؤردى.

گاو ميش، بوزاغىنى يه لب-يولقىدى.

آنه سى وقتى-وقتى بيلن بوزاقنى نؤخته سيدين تارتىب-تارتىب توردى. سوتدن ايرىب-ايرىب توردى.

بوزاقنى تغيىن قازيققه قنتردى.

پنجره ده گى كه دىنى آلب كېلدى.

تير سيلب تورميش يېلن آلدیده چؤنقه ييب اؤتيردى.

گاو ميش بېكه سى داكه رؤمالينى ايسكب-ايسكب كوردى.

بېكه سى گاو ميشى يېليني كفلريگه آلب سيله دى. يېلن اوچلرينى يېرگه بير-اېكى تارتدى.

يېلنندن تيز يلب سوت آتيلدى.

گاو ميش بېزاوته بؤلدى. بېكه سىنى دؤمى بيلن تورتدى.

- باش-باش، جانوار، باش دېمن! بؤلمه سه، پاده گه قوشيب كېله من!

بېكه سى اول-اول دماغیده ايتدى. ايتىب-ايتىب، گاو ميشىنى ساغيب باشله دى:

ايزماليده اؤتینگ بار،

آقر بولاق سوتینگ بار،

آتلى ماليم، هؤش هؤش،

ذاتلى ماليم، هؤش-هؤش!

بېكه سى آرىق برماقلىرى گاو ميش يېليني چؤزىب-چؤزىب تارتدى.

که دیگه تیزیلېب توشمیش آباق-آباق سوت صدا بېردی: پاوو-پاوو-پاوو!..
 سېنى هیده ب باقه یین،
 کؤزطومارلر تقه یین.
 ترغیل مالیم، هؤش-هؤش،
 گاو میش مالیم، هؤش-هؤش.
 بېکەسى گاو میشینی قوشیققه سالدی، گاو میشینی آلقیشله دی.
 بېکەسى گاو میشینی سویب-سویب کویله دی، تۆلیب-تۆلیب کویله دی:
 هؤش-هؤش دېمین، آله باش،
 کؤزینگ اؤتکیر، قلم قاش.
 قلم قاشینگ سوزیلین،
 سوتینگ یېرگه سیزیلین.
 گاو میشی وزمین-وزمین کوش قیتردی. قوره له ی کؤزلی مودره دی.
 یېلیندن قویوق-قویوق، آباق-آباق سوت تغین-ده تیزیلېب آقدی: پاوو-پاوو-پاوو!..
 ذاتدار آله آتینگ بار،
 قازان-قازان سوتینگ بار.
 گاو میش، سېن رۇزغاریمیز آبادی بۇل دینگ، باله لریمیز رزق-رؤزی بۇل دینگ، آقلیگی بۇل دینگ.
 باله لریمیز اویقودن اویغانه دی. سوت، سوت، دېدی.
 شونده، باله لریمیزگه کؤکره گیمیزنی بېره میز.
 باله لریمیز کؤکره گیمیزنی شۆلپ-شۆلپ اېمه دی، چۆلپ-چۆلپ اېمه دی.
 شونده ی بۆلسه-ده، باله لریمیز بری-بیر... بری-بیر سېنینگ سوتینگنی سؤره یدی، گاو میشیم.
 سېنینگ سوتینگ بیزنینگ سوتیمیزدنده مزه لی-ده، تۆیملی-ده، گاو میشیم.
 میلی، بیزنینگ سوتیمیز قوریب قالسه قالسین، اما سېنینگ سوتینگ قوریب قالمه سین، گاو میشیم.
 ایی، گاو میشیم، ایی!..
 قوره له ی کؤز، خواهشیم،
 توياقلری کوموشیم.
 گاو میشیم، بیله من، سېنگه قیین. تون دېمه یین، کوندوز دېمه یین، سوت ییغەسن، یېلینینگنی تۆلدیره سن.
 یېلین تۆله سوتینگنی بیز ساغیب آله میز. بیزدن قالمیشینی بوزاغینگ اېمیب آله دی.

سېنگه بولسه، شلویره مېش بېلین قالدی.

شوندهی، گاومیشیم، شوندهی، سېن آدمزات رزق-روزی اوچون بنا بولدینگ، نصیبه سی اوچون بنا بولدینگ، گاومیشیم.

ای، گاومیشیم، ای!..

جانوار، مېنى كورگین،

كوش قېتر، جیم تورگین.

خمره لرنی تولدیریب

ایب سوتینگنی بېرگین.

گاومیشیم، باله لریمیز كؤكره كلریمیزنی هدېب اېزغیل تارته بېرسه، بیزگه ملال كېله دی.

بولمه سه، اؤز باله میزه، پشت و كمریمیزه!

سېنگ بېلینینگنی بولسه بیز-ده سوره میز، بوزاغینگ-ده سوره دی. سېنگه اېسه ملال كېلمه یدی، گاومیشیم.

قولوق سېنگه، گاومیشیم، قولوق!

انه، تیر سیلېب تورمیش بېلینینگ سولیب قالدی. بېلینلرینگنی تارته بېریب-تارته بېریب، قوللریم تالدی.

انه، بوزاغینگ تمشینه پتی، سېنگه تلپینه پتی...

سېن بېزاوته سن، سېن الغده سن...

ای، گاومیشیم، ای!..

که دیمنی تولدیررمن،

باله نگی کولدیررمن.

آله یمه گین، جانوار،

باله نگ گه قالدیررمن...

قوشیق - قوشیقده قالدی، سوت - سوتده قالدی.

اوی طرفدن جان حالت آواز كېلدى:

- آبخال، چاپ، آبخال!

بېكەسى كه دینی كؤتریب هدهه له دی.

۷۶

دها قوشیقدن کرخت بولدی.

كؤز لرنی یومیب یاتدی-یاتدی، اؤزینی... اولیک فهمله دی!

قيمير اېتمه دى. خيالاً جانينى ايزله دى. ايزله دى- ايزله دى، تاپالمه دى.
 ايچ- ايچيدن حيران بولدى. كوزلرني نيم آچدى. كوزلرى ماوي- ماوي عالم كوردى. كوزلرى قيرميز- قيرميز رنگ كوردى.
 "انه وى ماوي عالم، لاجورد آسمان. قيرميز رنگ قوياش نورلرى، - دېهه خياللندى دها. - دېمك، اولمبمن. اوليك آدم
 كورمه يدى. اوليك آدم دنيانى حس اېتمه يدى."
 دها كوكره كلرينى اوشلب- اوشلب كوردى. باشلرينى اوشلب- اوشلب كوردى.
 «منه، باشيم جاييده توريدي. ينه- تغين، فكرله پيتى، - تغين خياللندى دها. - يوق، اولمبمن. اوليك آدم باشى فكرله
 آلمه يدى».

۷۷

شونده... شونده، اويدن ييغى كېلدى:
 - آتم- اى، آتم- اى!..
 ييغى اوج آلدى. ييغى هاولينى آلدى.
 دها انه شونده اوزيگه كېلدى!
 ديرك اېتیب اؤتيردى. اوى طرفگه اله زرك باقدى.
 خيالیده، نروان جايیده بولدى.
 خشكنى قوچاقلب اوزله توشدى. آياقلىرىنى قوشيق ايتيلميش بېرگه اوزه تدى.
 آياقلىرى بېرگه يېتمه دى!
 انه بېر آليس بولدى!
 سوت قوشیغى آليس بولدى!
 آياقلىرىنى ليكىلتدى، آياقلىرىنى تيپيرلتدى، آياقلىرىنى سلنگلتدى.
 آياقلىرى بېرنى تاپالمه دى!
 ماما بېر يوق بولدى!
 سوت قوشیغى يوق بولدى!
 نظم باز بولميشدن بويان ايتتیلیب كېلميش، نظم باز بولميشدن بويان تليپنيب كېلميش آسمانگه قره دى.
 آسمان آيسدن- آيس بولدى!
 ماما بېر آسمانندن- ده آيس بولدى!..
 پهلوان دها معلق قالدى.

